

”Maanmiehet! Teidän puoleenne on totuttu aina hädän hetkellä kääntymään.”

Keski-Pohjanmaa -lehden suhtautuminen Suomen sisällissotaan ja sen osapuoliin
itsenäisyysjulistuksesta sisällissodan päättymiseen.

Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta
Historian- ja maantieteiden laitos
Suomen historian pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2018
Kimmo Vehkoja
Ohjaaja: Arto Nevala

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, TUTKIMUSTIEDOTE

Tekijä: Kimmo Vehkoja

Opiskelijanumero: 234731

Tutkielman nimi: ”*Maanmiehet! Teidän puoleenne on totuttu aina hädän hetkellä kääntymään.*”.

Keski-Pohjanmaa -lehden suhtautuminen Suomen sisällissotaan ja sen osapuoliin itsenäisyysjulistuksesta sisällissodan päättymiseen.

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Suomen historia

Sivumäärä: 76 + 2 liitettä

Aika ja paikka: huhtikuu 2018, Joensuu

Pro gradu -tutkielma käsittelee *Keski-Pohjanmaa* -lehden suhtautumista Suomen sisällissotaan ja sen osapuoliin 4.12.1917-31.5.1918 välisenä aikana eli karkeasti Suomen senaatin antaman itsenäisyysjulistuksen ja sisällissodan taisteluiden päättymisen välisen ajanjakson. Tutkimustehtävänä on tarkastella mikä oli lehden suhtautuminen sisällissodan osapuoliin ennen sisällissodan alkua, muuttuiko se sodan aikana, miten sisällissota koettiin ja mitä syitä kokemisen taustalla oli. Johdannossa on käsitelty tutkimuksen ymmärtämisen kannalta keskeisiä teemoja, varsinaisten käsittelylukujen ollessa luvut 2-5.

Tutkimustehtävään vastataan analysoimalla *Keski-Pohjanmaa* -lehden ilmestyneitä numeroita edellä mainittuna ajanjaksona. Metodina tutkielmassa on hyödynnetty laadullista sisällönanalyysia ja retorista analyysia. Menetelmiä hyödyntämällä on pystytty havaitsemaan esimerkiksi erilaisia teemoja ja vaikuttamiskeinoja, joita lehdessä esiintyi kyseisenä ajanjaksona.

Keski-Pohjanmaa -lehden voidaan todeta suhtautuneen negatiivisesti punaisiin ja venäläisiin jo ennen sisällissotaa ja tämä suhtautuminen jatkui myös sisällissodan aikana. Sisällissodan aikana *Keski-Pohjanmaa* kannatti Itä-Karjalan liittämistä Suomeen ja suhtautui suopeasti Saksan Suomeen tekemään maihinnousuun. *Keski-Pohjanmaan* voidaan myös katsoa omaksuneen käsitys vapaussodasta sisällissodan aikana, mikä ilmeni lehden eri julkaisuissa. *Keski-Pohjanmaa* -lehti pyrki myös julkaisuillaan vaikuttamaan siihen, että lehden lukijakunnasta mahdollisimman moni osallistuisi sisällissotaan osana valkoista armeijaa.

Sisällys

1 Johdanto.....	4
1.1 Maalaisliiton sanomalehdistö 1900-luvun alussa.....	4
1.2 Suomen sisällissota.....	6
1.3 Keski-Pohjanmaan maakunta ja sisällissota.....	10
1.4 Keskipohjanmaa alkaa ilmestyä.....	14
1.5 Tutkimuskysymykset ja -metodi.....	15
1.6 Aikaisempi tutkimus.....	16
2 Keskipohjanmaa ennen sisällissotaa.....	17
2.1 Maassa majailevat venäläiset.....	17
2.1.1 Taustaa suhtautumisesta venäläisiin ja Venäjään.....	17
2.1.2 Venäläiset sotajoukot.....	20
2.1.3 Tuovilan kuulustelut.....	22
2.2 Sosialistit levottomuuksien taustalla.....	24
2.2.1 Sosialidemokraattien johto.....	24
2.2.2 Punakaartit.....	27
2.2.3 Miliisilakko Kokkolassa.....	29
2.3 Suojeluskunnat järjestyksen takaajina.....	31
3 Venäjä, Saksa ja punaiset.....	32
3.1 Sodassa Venäjää vastaan?.....	32
3.1.1 Vapaustaistelu.....	32
3.1.2 Vapaussota.....	34
3.1.3 Vuosisatainen vihollinen ja isänmaan petturit.....	36
3.1.4 ”Äänisjärvi, Pohjanlahti, Auran rannat, Vienan suu, Siin on suomalainen mahti, jol ei oo kenenkään muun!”.....	40
3.2 ”Mitä Saksa on tehnyt Suomen hyväksi.”.....	43
3.3 Punaiset.....	45
3.3.1 Yllyttäjät.....	46
3.3.2 Punainen terrori.....	47
3.3.3 ”Mutta totisesti ei ole kaunis olio pyssyillä, miekoilla ja pommeilla varustettu nainen.”.....	51
3.3.4 Alkoholilla oli osuutta asiaan.....	54
4 Propagandaa ja sankareita.....	55
4.4.1 Yleisiä propagandan välineitä.....	56
4.4.2 ”Kaikki miehet haluavat rintamalle.”.....	57
4.4.3 ”Niinkuin miehet!”.....	59
4.4.4 Lunastus.....	60
4.4.5 Vapaussankarit.....	62
4.4.6 Talonpoika Suomen pelastajana.....	67
5 Johtopäätökset ja pohdintaa.....	69
Lähteet ja kirjallisuus.....	72
Liitteet.....	77

1 Johdanto

1.1 Maalaisliiton sanomalehdistö 1900-luvun alussa

Sanomalehtien levikki kasvoi Suomessa voimakkaasti 1900-luvun alussa, vuonna 1900 viikon aikana ilmestyneiden sanomalehtien määrä oli suurimmillaan vajaa kolme sataa ja vuonna 1906 määrä oli noussut jo lähelle neljää sataa. Levikin kasvun taustalla on yhteiskunnallisen aktiivisuuden lisääntyminen, mutta myös väestön lukutaidon paraneminen, sen myötä myös sanomalehtien kokonaislevikki kasvoi.¹ Lukutaidon kasvun taustalla on Venäjän keisarikunnan Krimin sodan jälkeen aloittamat uudistukset, jotka koskivat silloista Suomen suuriruhtinaskuntaakin. Vuoden 1865 kunnallishallinnon uudistuksen myötä hallinto ja uskonto erotettiin toisistaan ja vastuu kansakoulujen perustamisesta annettiin kunnallishallinnolle.² Kansakoulujen perustaminen valtion avulla tuli mahdolliseksi keisari Aleksanteri II:sen vuonna 1858 antaman julistuksen myötä. Uno Cygnaeuksen laatimat ehdotukset kansanopetuksen perusteista kirjattiin 1866 kansakouluasetukseen, asetuksen yhtenä kohtana oli esimerkiksi, että lapsen tuli hallita lukutaidon alkeet tullessaan kansakouluun. Kansakouluja perustettiin aluksi nihkeästi maaseudulla, vielä vuonna 1890 kolmen neljäsosan kaupunkilaislasten käydessä koulua, maaseudulla vastaavasti vain viidesosa lapsista oli päässyt opin tielle. Vuonna 1898 piirijakoasetuksen myötä kouluverkot maaseudullakin alkoivat tihentyä ja kansakoulujen määrä lähti voimakkaaseen nousuun, vuonna 1906 jokaiseen Suomeen kuntaan olikin perustettu vähintään yksi koulu.³

Raimo Salokangas mieltää Päiviö Tommilan kanssa yhdessä julkaisemassaan kirjassa: *Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia*, vuosien 1905– noin 1930 välisen ajan poliittisen lehdistöjärjestelmän suuruuden kaudeksi. Salokangas kuvaa kuinka kehitys linkittyi kansalaisyhteiskunnan kehittymiseen. 1800-luvulta 1900-luvulle siirtyessä Suomen suuriruhtinaskunta oli muovautunut sääty-yhteiskunnasta luokkayhteiskunnaksi, teollistuminen oli kasvattanut työväenluokan määrää ja maaseudulla torpparien ja tilattomien määrä oli lisääntynyt suhteessa maanomistajiin. Poliittikka alkoi näkyä entistä voimakkaammin ihmisten elämässä. Ihmisen poliittinen kanta ja sosiaalinen luokka vaikuttivat luonnollisesti siihen, minkä puolueen tukemaa

---

¹ Tommila & Salokangas 1998, 103–106.

² Leino-Kaukiainen & Heikkinen 2011, 16.

³ Leino-Kaukiainen & Heikkinen 2011, 22–24.

lehteä hän päätyi lukemaan, luetun lehden tuli niin sanotusti omata oikea näkökanta tullakseen luetuksi tietyssä yhteiskuntaluokassa.

Poliittinen monilehtijärjestelmä⁴ syntyi Suomessa kielipolitiikan ympärille 1800-luvun lopulla, se sai vuosisadan vaihteessa Venäjä-poliittisia vivahteita ja lähti nousuun vuoden 1905 suurlakon jälkeen luokkapolitiikan pohjalta.⁵ Kansanedustulaitoksen perustamisen jälkeen edustajien valinta muuttui demokraattiseksi ja kun kansalaiset vielä halusivat asemastaan riippuen saada tietyn tyyppistä lukemista, pyrkivät poliittiset puolueet saada äänensä kuulumaan vaalipiireissä myös lehdistön välityksellä. Poliittisuus kuuluikin 1900-luvun alkukymmeninä sanomalehtien ominaispiirteisiin ja kattava sanomalehtiverkko oli puolueelle paras tapa saavuttaa potentiaaliset äänestäjät.⁶

Ensimmäiseksi maalaisliittolaiseksi lehdeksi Salokangas laskee puolueen perustajan Santeri Alkion ja hänen kannattajiensa Vaasassa kesällä vuonna 1906 perustaman *Ilkka* -lehden, joka alun perin oli puolueisiin sitoutumaton maalaislehti. Alkion erotessa nuorsuomalaisesta puolueesta ja perustaessaan maalaisliiton yhdessä Oulussa perustetun valtakunnallisen maalaispuolueen kanssa, muuttui *Ilkka* myös maalaisliittolaiseksi lehdeksi. Toiseksi maalaisliittolaiseksi lehdeksi Salokangas katsoo valtakunnallisen maalaispuolueen edeltäjän, Suomen maalaisväestön liiton kannattajalehdeksi nousseen, kesällä vuonna 1906 Helsingissä perustetun *Talonpojan Lehden*. *Talonpojan Lehden* taru kuitenkin loppui vuoden sisällä ja sen seuraajan *Maalaisenkin* tarina loppui nopeasti, joten pääkaupunki jäi ilman maalaisliittolaista lehteä. Sen sijaan Ouluun perustettiin vuonna 1907 paikallislehti *Liitto*, *Savon Sanomat* Kuopioon vuonna 1908 ja vuonna 1909 Viipuriin *Maakansa* -niminen lehti, nämä kolme sekä *Ilkka* mukaan luettuna muodostivat maalaisliiton lehtien rungon. Näiden neljän edellä mainitun lehden yhteislevikki oli vuonna 1915 vajaat 23000. Lehdet siirtyivät vähitellen osuuskunnista osakeyhtiöomistukseen, mutta tästä huolimatta lehdet pysyivät vahvasti maalaisliittolaisten hallussa hallintoelinten kautta.⁷

Vuonna 1917 pidetyissä eduskuntavaaleissa maalaisliitto sai 26 kansanedustajaa, mutta sen kannatus nousi vuoden 1919 eduskuntavaaleissa 42:n edustajaan. Kannatuksen kehittymisen myötä oli tarpeellista ja mahdollista perustaa uusia äänenkannattajalehtiä. Vuonna 1916 Haminaan ja ennen sisällissotaa tai sen ollessa käynnissä perustettiin vielä viisi uutta äänenkannattajalehteä,

⁴ Tarkoitetaan sitä, että pienelläkin paikkakunnalla jokaiselle yhteiskuntaluokalle saattoi ilmestyä oma lehti. Tommila & Salokangas 103.

⁵ Tommila & Salokangas 1998, 101–103.

⁶ Tommila & Salokangas 1998, 110–111.

⁷ Tommila & Salokangas 1998, 127–129; Salokangas 1982, 33–42.

Keskipohjanmaan ollessa yksi näistä. Kokkolan maalaisliittolaiset harkitsivat aluksi vanha -tai nuorsuomalaisen lehden ostamista, mutta päättivät perustaa lopulta oman ja täten *Keskipohjanmaa* alkoi ilmestyä joulukuussa vuonna 1917. Aluksi lehti ilmestyi kirjoitusmuodossa *Keski-Pohjanmaa*, mutta vuodesta 1936 se on kirjoitettu muodossa *Keskipohjanmaa*. Muita sisällissodan taitteessa perustettuja lehtiä olivat Jyväskylään perustettu *Saarijärven Paavo*, *Lalli* Raumalla, *Korpi-Jaakko* Joensuussa sekä *Kainuun Sanomat* Kajaanissa. Vielä Suomen kuningaskuntahankeen aikana maalaisliiton lehdistökanta laajeni Kemiin, Uuteenkaupunkiin sekä Sortavalaan.⁸ Tutkimani *Keskipohjanmaa* siis ajoittuu poliittisen lehdistön kultakaudelle, sekä tarkemmin katseltuna maalaisliiton lehdistön voimakkaan laajenemisen aikaan.

1.2 Suomen sisällissota

Suomessa sisäisestä vallasta käydyn kamppailun perimmäisenä syynä voidaan pitää Venäjän keisarikunnan romahtamista. Keisarikunnan luhistumisen myötä useat entisen keisarikunnan autonomiset osat pyrkivät itsenäistymään imperiumista, Suomi yhtenä näistä maista.⁹ Keisarikunnan romahduksen myötä seurasi kuitenkin myös keisarikunnan valtakoneiston romahtaminen, kuten poliisin ja virkamiehistön.¹⁰ Järjestysvallan tyhjiötä paikkaamaan syntyivät eri poliittisten ryhmien perustamat omat järjestysjoukot. Työväestön perustamista järjestysjoukoista muodostuivat punakaartit, jotka myöhemmin toimivat sosialistien aloittaman vallankumouksen pääjoukkoina. Vastavoimaksi työväenkaarteille perustettiin suojelusjoukkoja turvaamaan porvarillisten ryhmien asemaa, nämä joukot myöhemmin muodostuivat suojeluskunniksi ja hallituksen joukoiksi vallankumousta vastaan.¹¹ Muita syitä sotaan on haettu esimerkiksi Venäjän bolševikkien suorittamasta lokakuun vallankumouksesta, joka lopulta levisi Suomeen tai että Suomen sisällissota toi esiin pitkään pinnan alla kyteneet yhteiskunnan ristiriidat. Kuitenkin Tokoin senaatin hajottua elokuussa 1917 Venäjän väliaikaisen hallituksen toimesta, puuttui Suomelta toimintakykyinen hallitus marraskuun loppuun asti, jolloin epävarmuus ja sekasorto olivat pahimmillaan. Todellisen järjestysvallan puuttuminen ja poliittinen epävarmuus olivat siis päätekijöitä edellä mainittujen

⁸ Tommila & Salokangas 1998, 144–145.

⁹ Haapala & Tikka 2012, 107.

¹⁰ Ylikangas 1993, 15–16.

¹¹ Tikka 2006, 42-43.

kaartien ja suojeluskuntain perustamiseen.¹² Kamppailu sisäisestä vallasta käytiin lopulta kahden vapaaehtoisista kootun armeijan välillä, joiden tavallisella rivijäsenellä ei juuri taistelukokemusta ollut, voidaankin todeta kyseessä olleen amatöörien sota.¹³

Sodan alussa punakaartin vahvuudeksi arvioitiin noin 30 000 miestä ja huhtikuussa sodan loppuvaiheilla viralliseksi kokonaisvahvuudeksi ilmoitettiin noin 80 000 punakaartilaista.¹⁴ Suomessa vielä olevista venäläisistä sotilaista noin 5–10 % taisteli sisällissodassa vapaaehtoisena punaisten puolella. Joukko venäläisiä ammattiupseereja myös avusti punaisia sisällissodassa ja punaiset saivat tukea kiväärien, tykkien, muun kaluston ja elintarvikkeiden muodossa Venäjällä vallan kaapanneelta bolsevikkihallinnolta. Venäläiset sotilaat kuitenkin siirrettiin pois Suomesta sisällissodan aikana Venäjän solmittua rauhansopimus Saksan kanssa ja kokonaiskuvan kannalta heidän merkitys jäi vähäisemmäksi kuin aikaisemmin on annettu ymmärtää.¹⁵

Sodan syttyessä valkoisten joukkojen kokonaismääräksi arvioitiin noin 38 000 miestä, helmikuun puolessa välissä vuonna 1918 valkoisten hallitsemille alueille määrättiin yleinen asevelvollisuus, joka kohotti kokonaismäärän noin 60 000 mieheen sodan loppuvaiheessa, toki pakkovärväyksiä toimitettiin myös punaisten toimesta eikä pelkästään valkoisella puolella.¹⁶ Venäläisten varuskuntien aseistariisunnan jälkeen valkoiset saivat esimerkiksi kivääreitä, tykkejä ja muuta kalustoa paikkaamaan varustepulaansa, myöhemmin Ruotsin ja Saksan tuella valkoisten varustelutaso parani. Valkoisen armeijan etuja olivat ammattimaisempi sodanjohto ja sen tuoma sotilaskuri, joka punaisten kohdalla jäi sodan aikana heikoksi, sodan aikana määrätty yleinen asevelvollisuus, Saksasta saapuneiden jääkäreiden valtaosan liittyminen valkoisen armeijan riveihin sekä Saksan asettuminen tukemaan valkoista osapuolta ja suorittamaan maihinnousu Etelä-Suomeen. Preussin 27. jääkäripataljoona oli muodostettu ensimmäisen maailmansodan alkuvaiheessa Suomesta lähteneistä miehistä, jotka lähtivät hakemaan Saksaan sotilaskoulutusta, jota voitaisiin hyödyntää mahdollisessa irtautumissodassa Venäjää vastaan, 1216 näistä Saksaan lähteneistä jääkäreistä päätyi valkoisten puolelle toimien sotilasjohtajina ja kouluttajina sisällissodan aikana. Saksan tuki Suomelle oli osa valtapoliittista peliä Venäjää vastaan. Aktivistiliikkeen¹⁷ tukeminen ja jääkäreiden kouluttaminen

¹² Haapala & Tikka 2012, 109–113.

¹³ Haapala & Tikka 2012, 119.

¹⁴ Meinander 1999, 12–13; Hoppu 2009, 128.

¹⁵ Haapala & Tikka 2012, 110–112.

¹⁶ Hoppu 2009 128-129, 136-137.

¹⁷ Ensimmäisen maailmansodan ajan aktivistiliikkeen päämääränä oli irrottaa Suomi Venäjän keisarikunnasta, vuoden 1914 aikana sortokausien ajan aktivistien tueksi liikkeeseen liittyivät järjestäytyneet yliopistoaktivistit. Aktivistit ajattelivat, että itsenäistyminen ei onnistuisi ilman ulkopuolisten apua, tukea haettiin aluksi Ruotsista, joka kuitenkin kieltäytyi puolueettomuuteen vedoten antamasta suoraa sotilaallista apua, mutta salli kuitenkin esimerkiksi jääkäreiden

ennen sisällissotaa ei tehnyt poikkeusta, sillä Saksa tuki separatistisia liikkeitä myös muualla Venäjän keisarikunnan reuna-alueilla kuten Baltian maissa ja Ukrainassa. Lähettämällä maaliskuussa 1918 joukkoja aluksi Ahvenanmaalle ja lopulta kokonainen divisioona Etelä-Suomeen, taattiin Venäjän pysyminen erossa vielä riehuvasta maailmansodasta. Lähettämällä joukkoja Etelä-Suomeen Saksa pyrki myös hankimaan sillanpään siltä varalta, että Muurmanskin rannikolle nousseet Venäjän ensimmäisen maailmansodan liittolaiset Iso-Britannia ja Ranska yrittäisivät rakentaa uutta itärintamaa pohjoisesta käsin. Suomen valkoisen armeijan auttaminen oli siis toissijaista, mutta toimi oivana syynä maihinnousulle.¹⁸ Saksan tuki sisällissodassa ei tosin tullut ilmaiseksi, sillä Suomen Saksan lähettilään Hjeltin suostuessa saksalaisten asettamiin ehtoihin, muodostui Suomesta käytännössä Saksan suojelusvaltio, jossa Suomen suvereenisuus oli rajattu. Suojelijavaltiolle Saksalle myönnettiin esimerkiksi ulkomaankaupan valvominen ja Suomen oli kielletty valtiosopimusten solmiminen muiden valtioiden kanssa ilman Saksan suostumusta.¹⁹

Suomen sisällissodan katsotaan yleisesti alkaneen 27.1.1918, jolloin punakaartit aloittivat Helsingin miehityksen ottamalla haltuun hallintorakennukset sekä liikenne- ja viestiyhteydet, saman vuorokauden sisällä aloittivat Mannerheimin johdolla suojeluskuntalaiset venäläisten sotilaiden aseistariisunnan Etelä-Pohjanmaalla.²⁰ Sodan alkaessa senaatin toiminta siirrettiin Vaasaan, jonne valkoisten hallinto keskitettiin, armeijan päämaja taas sijaitti Seinäjoella, joten Etelä-Pohjanmaa muodostui valkoisten päätukialueeksi. Sodan alkuvaiheessa rintamalinja muodostui Viipurin, Lappeenrannan, Kouvolan, Lahden, Tampereen ja Porin kaupunkien pohjoispuolelle, rintamalinjan eteläiset alueet päätyivät punaisten haltuun, pohjoisten alueiden jäädessä valkoisten haltuun muutamia isoja kaupunkeja lukuun ottamatta. Valkoisten alueella olleet punaisten haltuun jääneet kaupungit Varkaus, Kuopio, Oulu ja Kemi kuitenkin puhdistettiin valkoisten toimesta helmikuun aikana. Sodan alkuvaiheessa helmikuussa ja maaliskuussa punaiset yrittivät työntää valkoisia pohjoisemmaksi saavuttamatta kuitenkaan merkittävää lopputulosta, valkoinen johto tyytyi torjumaan punaisten hyökkäykset ja odottamaan sopivampaa hetkeä hyökkäystä varten, esimerkiksi

---

kulkea Saksaan Ruotsin kautta. Saksa ojensikin auttavan kätensä aktivistien suuntaan luvaten järjestää sotilaskoulusta jääkäreille. Hentilä & Hentilä 2016, 16-17; Lackman 2009, 48-49.

¹⁸ Meinander 1999, 14–19; Lackman 2009, 48–49; Hentilä 2018, 23-24.

¹⁹ Hentilä & Hentilä 2016, 53–54.

²⁰ Meinander 1999, 12–13. Marko Tikka kuitenkin esittää, että yleisesti määritelty sisällissodan alkamisajankohta olisi eräänlainen kompromissi, niin kuin määriteltessä historiallisia ajanjaksoja tapana on tehdä. Ensimmäiset kahakat suojeluskuntain ja punaisten välillä nähtiin jo Luumäen Taavetissa tammikuun 19. päivänä ja samoihin aikoihin käytiin Viipurissa välienselvittely suojeluskunnan ja venäläisten tukemien punaisten kesken. Tikan mukaan Suomen sisällissodan voitaisiin yhtä hyvin katsoa alkaneen jo silloin tai vaihtoehtoisesti jo jopa siinä vaiheessa, kun marraskuussa punakaartit alkoivat aktivoitua. Tikan mukaan sodan alkamisajankohdan määrittämisen alkamaan samoihin aikoihin venäläisten joukkojen aseista riisunnan kanssa Etelä-Pohjanmaalla sopi kuitenkin paremmin voittajien antamaan kuvaan sodasta ja tämän vuoksi nykyinen alkamisajankohta on vakiintunut, katso Tikka 2006, 9-13.

jääkäreiden saapumista odotettiin ja kutsuntojen voimaansaattamista, jotta saataisiin lisää reserviä taisteluihin. Punaisten hyökkäyksen tyrehtyttyä alkoi huhtikuussa valkoisten eteneminen ja ratkaiseva taistelu käytiin Tampereella.²¹ Tampereen kaupungin hallinnasta käytiin verinen kamppailu, joka oli suurin siihen asti Pohjoismaissa käyty taistelu, taisteluun osallistui tavalla tai toisella yli 30 000 suomalaista. Taistelut kestivät kaupungin tukialueista ja etumaastoista käydyt kamppailut mukaan lukien 22 päivää, päättyen huhtikuun kuudes päivä valkoisten voittoon.²² Saksalaiset nousivat maihin Hangossa huhtikuun alussa ja etenivät nopeasti Etelä-Suomessa saavuttaen Helsingin 12. huhtikuuta. Muutaman päivän kestäneiden taisteluiden jälkeen saksalaiset valloittivat pääkaupungin sinetöiden punaisten häviön. Saksan joukkojen iskiessä punaisten selustaan valloittaen sen tärkeimmän tukipisteen, lamaannutti se lopullisesti punaisen osapuolen. Tampereen ja Helsingin menetysten jälkeen alkoivat punaiset vetäytyä kohti itää, kuitenkin valkoisten vallattua Viipuri kiivaiden taisteluiden jälkeen 28. huhtikuuta, katkesi merkittävä perääntymisreitti Venäjälle. Samoihin aikoihin Viipurin valtauksen yhteydessä valkoiset ja saksalaiset katkaisivat Hämeessä noin 40 000 punakaartilaisen, heidän kannattajiensa ja perheidensä pakomatkan ja nämä joutuivat antautumaan toinen toukokuuta vuonna 1918, vallankumousarmeijan viimeiset rippeet taasen antautuivat Pyhtäällä Kymijoen varrella toukokuun viides päivä. Perinteisesti sodan on ajateltu loppuneen valkoisten pitäessä voitonparaatin Helsingissä 15. toukokuuta vuonna 1918.²³

Suomen sisäisen konfliktin seurauksena kuoli yli 36 000 ihmistä, kuolonuhrien määrällä mitattuna se onkin Venäjän ja Espanjan sisällissotien rinnalla yksi 1900-luvun verisimpiä Euroopassa sodittuja sisällissotia. Sodassa molempien osapuolien harjoittama terrori näytteli suurta osaa, mikä osin selittää suurta kuolleiden määrää, taisteluiden ulkopuolella surmansa saaneiden osuus vastaa noin kolmasosaa surmansa saaneiden kokonaismäärästä.²⁴ Marko Tikan mukaan terroria käytettiin molempien osapuolten toimesta suunnitelmallisesti osana sodankäyntiä ja valloitetujen alueiden hallintaa, eikä terrori siis koostunut pelkästään yksittäisten sotilaiden mielivaltaisista väkivallanteoista, kuten asia on perinteisesti nähty.²⁵ Punaisten puolella rintamien takana tehtyjä surmantöitä tehtiin yhteensä noin 1600, joista joka kolmannen voidaan katsoa olleen suunnitelmallisia eli osana taktiikkaa ja sodankäyntiä, osaksi tätä toimintaa perustettiin varta vasten tuomioistuimia sekä joukko-osastoja, joista pahamaineisimmat olivat niin sanotut lentävät osastot.²⁶

---

²¹ Tikka 2006, 52–55.

²² Ylikangas 1993, 488.

²³ Meinander 1999, 26–31.

²⁴ Haapala & Tikka 2006, 107.

²⁵ Tikka 2006, 69–70.

²⁶ Tikka 2006, 72–73.

Valkoisten puolella valloitetuja alueiden rauhoittamista varten perustettiin erillinen, Valloitetujen Alueiden Turvaamisosasto eli VATO. VATO:n alaisuudessa toimivat erilliset sotapoliisiosastot, joiden tehtävänä oli väkivaltaa hyödyntäen rauhoittaa vallattuja alueita.²⁷ Valkoisen armeijan edetessä valloitetuille alueille perustettiin myös kenttäoikeuksia, jotka jakoivat oikeutta kapinaan osallistuneille.²⁸ Valkoisessa terrorissa kuoli jopa viisinkertainen määrä punaiseen terroriin verrattuna eli yli 8000 ihmistä.²⁹ Sisällissodan aikana ja sen jälkeen punaisia siirrettiin vankileireille odottamaan kenttäoikeuksien ja myöhemmin valtionrikosoikeuden tuomiota kapinaan osallistumisesta, sodan päättyessä yli 80 000 punaista odotti tuomiotaan näillä vankileireillä.³⁰ Vankileireistä muodostui murhenäytelmä, sillä kolmasosa sisällissodan uhreista kuoli näillä vankileireillä huonojen olosuhteiden ja erityisesti tautien leviämisen vuoksi, saksalaisten mukanaan tuoma espanjantauti levisi vankileireille kesäkuussa ja vaati 4000–5000 leireillä tuomiotaan odottavan punaisen hengen.³¹ Seppo Hentilän mukaan Suomen senaatin kanta laillisuusperiaatteen noudattamisesta eli kaikkien vähänkin kapinaan osallistuneiden tuomiolle saattamisesta kävi kalliiksi ja maksoi turhaan tuhansien, osan täysin syyttömien ihmisten hengen.³² Suomen sisällissodassa siis taisteli kaksi pääosin amatöörijoukoista koostuvaa armeijaa, sodassa terrori näytteli suurta roolia ja se jätti syvät arvet vuosikymmeniksi eteenpäin suomalaiseen yhteiskuntaan.

1.3 Keski-Pohjanmaan maakunta ja sisällissota

Keski-Pohjanmaan maakunta sijaitsee Pohjanmaalla Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan välisellä alueella, maakuntakeskus Kokkola sijaitsee noin 120 kilometriä Vaasasta ylöspäin. Nykyisin maakunnan alue kattaa Perho³³- ja Lestijokilaakson³⁴ alueet, lukuun ottamatta entisen Himangan

---

²⁷ Tikka 2006, 76–81.

²⁸ Tikka 2006, 137–138.

²⁹ Meinander 1999, 31.

³⁰ Meinander 1999, 33.

³¹ Tikka 2006, 169–170.

³² Hentilä 2018, 40; 49–50. Hentilän mukaan punaisten maksaessa kapinastaan kovan hinnan, valtaosa valkoiseen terroriin syyllistyneistä ei joutunut vastuuseen teoistaan. Viimeistään valtionhoitajana toimineen Svinhufvudin joulukuussa 1918 antaman asetuksen myötä valkoiseen terroriin syyllistyneet saivat syytesuojan sisällissodan aikana harjoittamia julmuuksiaan vastaan. Myöhemmin tutkimuksessa ilmi tuleva vapauskertomus myös suojeli valkoisia hirmutöiden harjoittajia. Hentilä 2018, 272.

³³ Perhojokilaakson alueeseen kuuluvat Kaustisen, Vetelin, Perhon, Halsuan kunnan alueet sekä entisen Ullavan kunnan alue. Junnila 1987, 5.

³⁴ Lestijokilaaksoon alueeseen kuuluvat Kannuksen ja Toholammin kunnan sekä entisten Lohtajan, Himangan ja Kälviän kunnan alueet.

kunnan aluetta, sekä Kokkolan kaupungin.³⁵ Historialliseen Keski-Pohjanmaahan lasketaan kuuluvaksi alueita nykyisestä Pohjois-Pohjanmaan eteläisimmistä alueista sekä alueita Pohjanmaan maakunnan pohjoisimmista alueista. *Keski-Pohjanmaa* -lehti kuitenkin keskittyi pääosin julkaisuissaan nykyisen maakunnan rajoihin, joten pitäydyn historiallisessa katsauksessa ainoastaan Lesti- ja Perhojokilaakson alueissa sekä Kokkolan kaupungissa ja maalaiskunnassa.

Lienee paikallaan aluksi tarkastella Lesti- ja Perhojokilaakson sekä Kokkolan kaupungin ja sen maalaiskunnan eduskuntavaalituloksia sisällissodan kynnyksellä. Vielä ensimmäisten eduskuntavaalien aikaan edellä mainitulla alueella suomalaisella puolueella oli musertava ylivoima muihin puolueisiin nähden liki 70 %:n kannatuksella. Kannatus kuitenkin laski tasaisesti kymmenen vuoden aikana, kyseisenä aikana ruotsalaisen kansanpuolueen kannatus pysyi lähes vakioina, sosialidemokraattisen puolueen kannatus nousi tasaisesti, mutta maalaisliiton kannatus moninkertaisistui.³⁶ Vuoden 1916 eduskuntavaaleissa tarkastelemissamme Lesti- ja Perhojokilaaksossa sekä Kokkolan kaupungissa ja maalaiskunnassa, kaikki äänet yhteenlaskettuna jakaantuivat prosentuaalisesti seuraavanlaisesti: suomalainen puolue 45 %, ruotsalainen kansanpuolue 21 %, maalaisliitto 19 % ja sosialidemokraattinen puolue 15 %.³⁷ Äänestystulos kuvastaa hyvin alueen poliittista ilmapiiriä ja ero Suomen eduskuntavaalien kokonaisäänestystulokseen on selkeä. Sosialidemokraattinen puolue oli saavuttanut valtakunnallisesti vaalivoiton vuoden 1916 eduskuntavaaleissa saaden noin 47 % annetuista ja suhteellisesti noin 51,5 % äänistä, joka oikeutti 103 kansanedustajaan. Vastaavasti valtakunnallisesti suomalaisen puolueen kannatus oli 17,6 %:n, ruotsalaisen kansanpuolueen 13,1 %:n ja maalaisliiton 9 %:n luokkaa.³⁸

Seuraavat eduskuntavaalit järjestettiin jo vuonna 1917 Venäjän väliaikaisen hallituksen hajotettua eduskunta. Porvaripuolueiden enemmistö säilyi maakunnassa, mutta maalaisliiton kannatus nousi entisestään suomalaisen puolueen kustannuksella, esimerkiksi useimmissa Lestijokilaakson kunnissa maalaisliitto nousi ohi suomalaisen puolueen suosituimmaksi puolueeksi. Myös Perhojokilaakson kunnissa suomalaisen puolueen kannatus laski selkeästi maalaisliiton kannatuksen noustessa, alueella suomalaisen puolueen kannatus laski vuosien 1913–1917 välisenä aikana dominoivasta 90 %:n

---

³⁵ Katso liite 1.

³⁶ Katso liite 2.

³⁷ Äänijakauma puolueiden osalta oli seuraavanlainen: suomalainen puolue 4134, ruotsalainen kansanpuolue 1926, maalaisliitto 1751 ja sosialidemokraattinen puolue 1431 ääntä sekä kahdeksan ääntä muille kuin edellä mainituille puolueille. SVT.XXIX vaalilasto. Eduskuntavaalit vuonna 1916: Liitetäulu II b.

³⁸ SVT.XXIX vaalilasto. Eduskuntavaalit vuonna 1916: 53-54.

kannatuksesta 60 %:n, vastaavasti maalaisliitto moninkertaisti kannatuksensa sen noustessa 15 %:sta 40 %:n vuoden 1917 eduskuntavaaleihin tultaessa.³⁹ Kokkolassa ja sen maalaiskunnassa suurimman äänisaaliin keräsi ruotsalainen kansanpuolue⁴⁰, mikä kuvastaa rannikon ruotsinkielisen väestön suurta osuutta. Laskettaessa jälleen yhteen jokilaaksojen kuntien, Kokkolan kaupungin ja maalaiskunnan äänet, prosentuaalisesti puolueet jakautuvat seuraavan järjestykseen: suomalaiset puolueet 38 %, maalaisliitto 28 %, ruotsalainen kansanpuolue 18 % ja sosialidemokraattinen puolue 16 %⁴¹. Äänestystulokset oivasti havainnollistavat hyvin alueen eroavaisuutta muuhun valtakuntaan verrattuna, muualla Suomessa sosialistien saavuttaessa vaalivoiton, Keski-Pohjanmaan alueella kannatus jäi vähäiseksi porvarillisten puolueiden ja maalaisliiton rinnalla.

Ensimmäisen maailmansodan syttyessä Keski-Pohjanmaan maakuntakeskukseen Kokkolaan sijoitettiin 700 miehen vahvuinen venäläinen joukko-osasto⁴². Taistelut eivät kuitenkaan juuri Kokkolaa tai muuta maakuntaa koskettaneet, ainoastaan yksi rahtilaiva upotettiin Kokkolan edustalla saksalaisen sukellusveneen toimesta vuonna 1916. Maaliskuun vallankumous vuonna 1917 sujui Kokkolassa rauhallisesti, venäläiset hoitivat välienselvittelyt keskenään ja suuremmilta selkkauksilta vältyttiin.⁴³

Kokkolan suurimmaksi työväenyhdistykseksi muodostui Hakalahden⁴⁴ työväenyhdistys, johon oli vuoden 1917 loppuun mennessä liittynyt 77 nais- ja 134 miesjäsentä. Yhdistys joulukuussa vuonna 1917 vaati, että sosialidemokraattisen puolueen ei tulisi perääntyä 18.7.1917 tehtyyn valtalakiin asettamista linjauksistaan. Yhdistys myös asettui kannanotossaan vastustamaan ”mitä jyrkimmin” porvarien esitystä perustaa Suomeen ”sotalaitos”. Kokkolan suojeluskunta järjestäytyi aluksi palokunnan tunnusten alle syyskaudella vuonna 1917, vuodenvaihteeseen mennessä suojeluskuntaan oli liittynyt satakunta jäsentä.⁴⁵ Jääkäriiliike vaikutti kaupungissa maailmansodan aikana siten, että kaupunki toimi liikkeen yhtenä etappitienä. Kaupungin kautta siirryttiin vuodenajasta riippuen joko avomerta tai jäätä pitkin Ruotsiin, josta matka jatkui Saksaan. Paikallinen apteekkari K.U. Roos toimi kaupungissa liikkeen välikätenä, hän avusti Saksaan pyrkiviä nuorukaisia ja toimi liikkeen johtohahmona kaupungissa. Itse kaupungista kotoisin olevia jääkäreitä lasketaan olleen 24.⁴⁶ Toivo

³⁹ Ekman-Salokangas 2004, 291; Junnila 1987, 449–450.

⁴⁰ SVT.XXIX vaalitulasto. Eduskuntavaalit vuonna 1917: Liitetäulu II b.

⁴¹ SVT.XXIX vaalitulasto. Eduskuntavaalit vuonna 1917: Liitetäulu II b. Katso myös liite 2.

⁴² Junnila 1987, 464–465.

⁴³ Toiviainen 1994, 330.

⁴⁴ Hakalahti on Kokkolan kaupunginosa.

⁴⁵ Toiviainen 1994, 329–331.

⁴⁶ Toiviainen 1994, 325–326; Ekman-Salokangas 2004, 274

Sandkvist laskee toimittamassaan kirjassa, *Itsenäistymisen vuodet Keski-Pohjanmaalla*, alueelta lähteneiden, siellä asuneiden ja haudattujen jääkäreiden määrän olleen 119.⁴⁷

Myös muissa Keski-Pohjanmaan kunnissa alettiin varautua tulevan selkkauksen varalta. Lestijokilaakson kunnissa Lohtajalle perustettiin aluksi palokunnan nimen alle suojeluskunta kesäkuussa, Kannukseen syyskuussa, Toholammille marraskuussa ja Himangalle loppuvuodesta vuonna 1917. Työväenkaarti perustettiin Kannukseen ja Himangalle, joissa ne toimivat aktiivisesti marraskuun suurlakon tienoilla, mutta muihin kuntiin ei kaarteja perustettu. Maakunnan pienimmässä kunnassa Lestijärvellä ei taasen ollut sodan alussa liioin suojeluskuntaa kuin punakaartiakaan, suojeluskunta perustettiin vasta helmikuun lopulla vuonna 1918.⁴⁸ Perhunjokilaakson kunnissa Veteliin perustettiin niin ikään ”palokunta” elokuussa vuonna 1917, kaustislaiset saivat oman palokuntansa syyskuussa ja perholaiset marraskuussa vuonna 1917, Halsualla suojeluskunta perustettiin vasta niin ikään sodan ollessa jo käynnissä helmikuussa vuonna 1918.⁴⁹ Huomattavaa on, että Keski-Pohjanmaan kunnissa suojeluskuntia perustettiin varsin myöhään, maakunnan pienemmissä paikkakunnissa Lestijärvellä ja Halsualla suojeluskunnat perustettiin vasta sodan ollessa jo käynnissä.

Kokkolan taistelua voidaan pitää merkittävimpana yksittäisenä tapahtumana koko maakunnan alueella sisällissodan aikana. Vapautuksen lisäksi ainut selkkaus venäläisten sotilaiden ja suojeluskuntien välillä tapahtui Himangalla, jossa paikallinen suojeluskunta aloitti venäläisten sotilaiden häätämisen 28.1.1918. Pienen välienselvittelyn jälkeen sotilaat poistuivat Himangalta ja päätyivät Kokkolaan. Kannuksessa majoilleet sotilaat olivat kerenneet jo poistua paikkakunnalta ennen varsinaisten taisteluiden alkamista.⁵⁰ Sisällissodan terroria tutkineen Jaakko Paavolaisen mukaan Vaasan läänin alueella punaisen terrorin uhreina kuoli yhteensä kuusi henkilöä, joista Kokkolassa yksi ja loput Virroilla, joka tällöin kuului Vaasan lääniin.⁵¹ Kokkolaan sijoitettiin sisällissodan aikana vankileiri, jonka vankimäärä nousi lähes tuhanteen henkilöön toukokuussa vuonna 1918. Kesän alussa vangit kuitenkin siirrettiin Tammisaareen ja vankileiri suljettiin.⁵² Valkoisen terrorin uhreiksi Paavolaisen mukaan joutui Vaasan läänin alueella yhteensä 174 henkilöä,

---

⁴⁷ Sandkvist 1991, 67-102. Sandkvist laskee Keski-Pohjanmaan alueeseen kuuluvan muitakin alueita tarkastelemiemme Lesti- ja Perhunjokilaakson ja Kokkolan alueen lisäksi, joten määrä on hieman yläkanttiin.

⁴⁸ Ekman-Salokangas 2004, 279-283.

⁴⁹ Junnila 1987, 463.

⁵⁰ Ekman-Salokangas 2004, 284-285.

⁵¹ Paavolainen 1966, 323.

⁵² Toiviainen 1994, 337-339.

joista määrällisesti suurimmat teloitukset toimitettiin Seinäjoella (44) ja Kokkolassa (39).⁵³ Kruunupyyn aseman lähistölle haudatun 39 uhrin lisäksi Kokkolassa sijaitsevan Marian hautausmaan lähistöltä löydettiin seitsemän vainajaa, joten kokonaisuhrimäärä Kokkolan osalta nousee täten 46. punaiseen vainajaan.⁵⁴

1.4 Keskipohjanmaa alkaa ilmestyä

Samoihin aikoihin *Keskipohjanmaan* kanssa Keski-Pohjanmaan maakunnassa ilmestyi vuonna 1897 toimintansa aloittanut vanhasuomalainen *Kokkola*-lehti ja vuonna 1898 perustettu ruotsinkielinen *Österbottningen*-lehti. Lukuisat niin ruotsin- kuin suomenkieliset alueen lehdet olivat lopettaneet toimintansa, milloin mistäkin syystä, yhtenä näistä vuonna 1911 toimintansa lopettanut *Keski-Pohjalainen*, joka poukkoili nuorsuomalaisuuden ja maalaisliiton kannatuksen välillä ennen lopettamistaan.⁵⁵ Keski-Pohjanmaan maakunnassa ei vuonna 1917 ja 1918 varsinaista omaa sosialistilehteä ilmestynyt, vaikka Kokkolan Ykspihlajan työväenyhdistys yritti kovasti saada perustetuksi oman lehtensä. Työväenliike joutui tyytymään muihin työväenlehtiin oman puoluekannan maakuntalehden puuttuessa.⁵⁶

Keskipohjanmaan ensimmäinen numero ilmestyi 4.12.1917 eli vain muutama päivä ennen Suomen itsenäistymisjulistusta. Ensimmäisen numeron etusivulla on julistus, joka on tarkoitettu selventämään lehden edustamia arvoja, aatteita, taustoja ja kenelle se on suunnattu, julistus julkaistiin lehden etusivulla 19.1.1918 julkaistuun lehteen asti. Julistuksessa todetaan *Keskipohjanmaan* olevan Keski-Pohjanmaan maalaisväestön äänenkannattaja ⁵⁷, näin lehti siis pyrkii jo heti ensimmäisessä numerossaan identifioimaan itsensä koko maakunnan maalaisväestön etuja kannattavaksi maakuntalehdeksi. Julistus jatkuu todeten, että

”Keski-Pohjanmaa ajaa Suomen itsenäisyyden, sisäisen rauhan ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen asiaa sekä sellaisia uudistuksia lainlaadintatietä, jotta uudistukset takaavat maatalouden kehitystä ja lisääntyvää harrastusta

⁵³ Paavolainen 1967, 180-181.

⁵⁴ Toiviainen 1994, 338-339.

⁵⁵ Toiviainen 1994, 227-235; Salokangas 1982, 106-112.

⁵⁶ Toiviainen 1994, 305-309.

⁵⁷ KP 4.12.1917: ”Etusivun julistus”

maalaiselinkeinoihin, taistellen tinkimättömästi maalaisetujen puolesta saattaakseen ne tasa-arvoon muiden väestönluokkain etujen kanssa. Tähän kuuluvat välittömästi sellaiset erikoiskysymykset kuin maattoman väestön asia, manttaalia koskevain erikoisrasitusten poistaminen n. m.”⁵⁸

Ensimmäinen pääkirjoitus on otsikoitu ”*Taipaleelle lähtiessä*”, jonka tarkoituksena on selventää lehden kantaa ja syventää etusivun julistuksen sanomaa. Kirjoituksessa kerrotaan, kuinka maalaisliiton syntymästä asti Keski-Pohjanmaan maalaisväestössä on elänyt kaipuu oman maakuntalehden aikaansaattamisesta, nyt *Keskipohjanmaa* tulisi vastaamaan tähän kaipuuseen. Pääkirjoituksessa on myös tärkeä huomata lehden asennoituminen poliittisten ääripäiden välille, kirjoituksessa todetaan kuinka poliittinen oikeisto ja vasemmisto taistelevat keskenään ja ilman maalaisliittoa edistystä ei tapahtuisi. Lukijalle annetaan kuva, että luokkariita käydään lähinnä kaupunkien porvariston ja työväestön välillä, maalaisliitto kuvataan kansallista edistystä ajavaksi, ikään kuin sovitteluksi liikkeeksi näiden kahden ääriyhmän välillä. Pääkirjoituksessa todetaankin, että ”*ilman maalaisliittoa meillä käytännöllinen edistystyö olisi miltei seisauksissa sosialistien ja porvariiden riidellessä keskenään kaupungin porvariston ja työväestön välisistä luokkaeduista...*”⁵⁹

1.5 Tutkimuskysymykset ja -metodi

Tutkimuksessani tutkin *Keskipohjanmaata* 4.12.1917–30.5.1918 välisenä aikana. Tutkimuskysymyksenäni on, miten *Keskipohjanmaa* suhtautui sisällissodan eri osapuoliin kyseisenä ajanjaksona? Millä tavoin osapuolia kuvattiin ja miksi? Miten sisällissota koettiin *Keskipohjanmaan* julkaisuissa ja mitkä seikat vaikuttivat *Keskipohjanmaan* suhtautumiseen?

Lähestyn aineistoa laadullisen sisällön analyysin ja retorisen analyysin avulla. Pertti Alasuutari määrittelee laadullisen sisällön analyysin koostuvan kahdesta vaiheesta: havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta.⁶⁰ Havaintoja pelkistämällä on mahdollista laajasta aineistosta koota ”raakahavaintoja” ja yhdistää näitä. Yhdistämällä on mahdollista muodostaa havainnosta joukkoja.⁶¹ Jaotteleamalla sanomalehdessä ilmestyneet tekstit pystyn havainnoimaan, ilmeneekö esimerkiksi

⁵⁸ KP 4.12.1917: ”Etusivun julistus.”

⁵⁹ KP 4.12.1917: ”Taipaleelle lähtiessä.”

⁶⁰ Alasuutari 1994, 39.

⁶¹ Alasuutari 1994, 40.

erilaisia vaikuttamiskeinoja tai teemoja lehden eri teksteissä ja näin pystyn tekemään laadullista analyysia.

Eero Suoninen määrittelee diskurssianalyysin olevan kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti siitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Diskurssianalyysin kiinnostuksen kohdistuu sen pohtimiseen, miten toimijat tekevät ymmärrettäväksi asioita kielenkäytöllään.⁶² Diskurssianalyysin yhtenä analyttisenä painopistealueena on retorinen analyysi, tarkemmin katsottuna retorinen diskurssianalyysi. Retorisessa diskurssianalyysissä ei pyritä tulkitsemaan asian olemusta sellaisenaan vaan argumentointia. Retorisessä diskurssianalyysissä tutkitaan esimerkiksi argumentaatiokontekstia, puhe-yleisösuhdetta, kuinka faktaa konstruoidaan ja miten retoriikkaa käytetään.⁶³ Jonathan Potterin mukaan retorinen argumentaatio voi olla joko hyökkäävä tai puolustavaa. Erilaiset retoriset tekokeinot siis pyrkivät joko vahingoittamaan tai vahvistamaan erilaisia argumentteja. Erilaisia retorisia keinoja voivat olla etäännyttäminen omista intresseistä, puhujakategorioilla oikeuttaminen, liittoutumisasteen säätely, konsensuksella tai asiantuntijan lausunnolla vahvistaminen, kategorioiden käyttö, yksityiskohdilla ja narratiiveilla vakuuttaminen, metaforien käyttö ja ääri-ilmaisujen käyttäminen.⁶⁴ Tutkimusaineistoa tutkiessani otan yhdeksi tärkeäksi lähtökohdaksi tarkastella, millaisia retorisia keinoja *Keskipohjanmaan* jutuihin esiintyi tutkimani ajanjakson aikana.

1.6 Aikaisempi tutkimus

Suomessa vuonna 1918 puhjennutta sisällissotaa on tutkittu laajasti eri näkökulmia ja aineistoa hyödyntäen. Omalle tutkimukselleni tärkeää vertailukohtaa on antanut Turo Mannisen vuonna 1982 julkaistu väitöskirja: *Vapaustaistelu, kansalaissota ja kapina. Taistelun luonne valkoisten sotapropagandassa vuonna 1918*, jossa Manninen on tutkinut valkoisten harjoittamaa virallista propagandaa sekä valkoisen alueella ilmestyneitä sanomalehtiä sisällissodan aikana. Mannisen keskittyessä tutkimuksessaan pääkirjoituksiin ja valkoisen Suomen virallisiin julkaisuihin, pyrin itse huomioimaan myös muut *Keskipohjanmaan* julkaisut, jotka ovat tutkimukseni kannalta olennaisia.

⁶² Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 18–19.

⁶³ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 126–131.

⁶⁴ Katso Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 130–150, jossa on esitelty tarkemmin edellä mainitut retoriset tehokeinot.

Lehdistön historiaa pohtiessani olen hyödyntänyt Päiviö Tommilan ja Raimo Salokankaan vuonna 1998 ilmestynyttä teosta: *Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia*, josta on ollut tärkeä apu muodostaessani käsitystä lehdistön aseman kehityksestä ennen sisällissotaa.

Heikki Luostarinen on tutkinut vuonna 1986 ilmestyneessä teoksessaan *Perivihollinen*, miten suomalainen sotapropaganda kuvasi Neuvostoliittoa ja venäläisiä jatkosodan aikana. Luostarisen on myös selvittänyt laajasti propagandan historiaa ja miten Venäjään ja venäläisiin on suhtauduttu historian saatossa, mistä on ollut apua omassa tutkimuksessani. Tutkimuksessani on hyödynnetty myös muita yleisiä propagandateoksia, kuten vuonna Joonas Pörstin vuonna 2017 ilmestynyttä *Propagandan lumo; Sata vuotta mielen hallintaa*.

Aapo Roselius on tutkinut väitöskirjassaan: *Kiista, eheys, unohdus; Vapaussodan muistaminen suojeluskuntien ja veteraaniliikkeen toiminnassa 1918-1944*, pääosin sitä, mikä rooli suojeluskunnilla oli sisällissodan jälkeen vapaussodan muiston vaalimisessa ja miten vapaussodan muistamiselle lopulta kävi talvisodan alettua vuonna 1939. Roselius on myös tutkinut sitä, miten vapaussotamyytti alkoi muotoutua jo sodan aikana. Roseliuksen havainnot ovat olleet mielenkiintoisia ja olen pyrkinyt pohtimaan tätä näkökulmaa myös omaan tutkimukseeni. Tärkeäksi osaksi tutkimusta ovat muodostuneet myös muut sisällissota käsittelevät teokset kuten Marko Tikan vuonna 2006 julkaistu *Terrorin aika; Suomen levottomat vuoden 1917–1921*, Pertti Haapalan vuonna 1995 julkaistu teos *Kun yhteiskunta hajosi; Suomi 1914–1920* sekä muut sisällissotaa käsittelevät tutkimukset; niistä on ollut suuri apu muodostaessani yleiskuvaa vuonna 1918 Suomessa käydystä sisäisestä kamppailusta.

2 Keskipohjanmaa ennen sisällissotaa

2.1 Maassa majailevat venäläiset

2.1.1 Taustaa suhtautumisesta venäläisiin ja Venäjään

Heikki Luostarinen on tutkinut teoksessaan *Perivihollinen*, miten suomalainen sotapropaganda kuvasi Neuvostoliittoa ja venäläistä ihmistä toisessa maailmansodassa. Luostarinen on myös ansiokkaasti selvittänyt taustoja, miten esimerkiksi venäläisiä on kuvattu eri maissa eri aikoina, mistä

syistä sekä miten venäläisiä kuvattiin Suomessa ennen toista maailmansotaa. Luostarisen mukaan autonomian takaaminen ja Suomen nostaminen ”kansakunnaksi kansakuntien joukkoon” takasi Venäjä-myönteisen suhtautumisen 1840-luvulle saakka. Kansallisuusaatteen voimistuttua suomalaisen sivistyneistön keskuudessa 1860-luvulla Venäjämysteisyys sai väistyä, mutta varsinaista russofobiaa ei Luostarisen mukaan syntynyt. Vasta helmikuun manifesti 1800-luvun lopussa sai laajat kansankerrokset ilmaisemaan tyytymättömyytensä Pietarin hallintoa kohtaan.⁶⁵ Suomalaisten ja venäläisten rinnakkaiselo olikin Luostarisen mukaan eri väestöluokkien, niin rahvaan kuin sivistyneistön keskuudessa, melko kitkatonta Suomen sodan päättymisestä 1900-luvun alkuun saakka. Luostarinen kuitenkin näkee, että ajatus suvereenista kansallisvaltiosta nationalismiin todellisena ja ylimpänä päämääränä alkoi saada entistä voimakkaammin jalansijaa niin sanotussa perustuslaillisessa rintamassa⁶⁶ 1900-luvun alkupuolella ja he alkoivat levittää laajaa kritiikkiä venäläiseen autokratiaan liittyen. Kritiikin ja kansallisvaltioaatteen voimistuessa alkoi yleistyä käsitys, että vastakkain konfliktissa eivät olleetkaan Venäjän byrokraatia ja suomalaiset vaan venäläiset ja suomalaiset.⁶⁷ Osassa suomenruotsalaisissa eli myös käsitys siitä, että he olivat osa germaanista rintamaa saksalaisten ja skandinaavisten maiden kanssa vastavoimana Venäjän barbarismia vastaan, he kokivat olevansa lännen etuvartio idän uhkaa vastaan ja tämä ajatus siirtyi myös osaan valkoista lehdistöä kevään 1918 aikana.⁶⁸ Kuitenkaan ruotsalaisen germanismin suora vaikutus ei ollut Luostarisen mukaan järin suuri, mutta se toi Suomeen ajatuksellisia välineitä, joita voitiin hyödyntää valkoisessa propagandassa sisällissodan puhjettua.⁶⁹

Lienee paikallaan tähän väliin mainita, että nykymuotoisen propagandan juurien nähdään yleisesti olevan ensimmäisessä maailmansodassa, toki läpi historian valtaapitävät ovat pyrkineet vaikuttamaan mielipiteisiin omien tavoitteidensa ajamiseksi, mutta nykymuotoisen laajan, teollisuuden tuomia välineitä hyödyntävän propagandan katsotaan alkaneen ensimmäisestä maailmansodasta. Keisarillisen Saksan voidaan katsoa ensimmäisenä hyödyntäneen laajasti propagandaa ensimmäisessä maailmansodassa, mutta maailmansodan edetessä voidaan todeta Iso-Britannia onnistuneen etevimmin propagandassaan.⁷⁰ Sodan jälkeen ensimmäisen maailmansodan

---

⁶⁵ Luostarinen 1986, 97-99.

⁶⁶ Perustuslaillisella rintamalla tarkoitetaan erityisesti nuorsuomalaisten ja ruotsalaisen kansanpuolueen muodostamaa ryhmittymää, jotka eivät suostuneet tottelemaan Venäjän itsehallinnon asettamia, heidän mielestään laittomia määräyksiä. Klinge 1972, 88-89.

⁶⁷ Luostarinen 1986, 104-105.

⁶⁸ Manninen 1982, 186-188. Osassa suomenruotsalaista eliittiä ajateltiin sisällissodan jälkeen, että punaisten ollessa pääosin suomenkielisiä, kapinnoin perimmäisenä syynä voidaan pitää suomalaisen rodun rikollista ominaisuutta. Ruotsinkielinen eliitti olikin hanakammin vaatimassa puhdistusta sisällissodan jälkeen. Hentilä 2018, 41-42.

⁶⁹ Luostarinen 108-109.

⁷⁰ Pörsti 2017, 7-16.

propagandaa tutkinut Harold Lasswell onkin todennut, että propagandan tavoitteena oli yhdistää kansakuntaa taistelemaan yksimielisenä joukkona demonisoimalla vastustaja todellisten ja kuviteltujen julmuuksien sekä ennakkoluulojen avulla.⁷¹ Toisaalta Stéphane Audoin-Rouzeau ja Annette Becker ovat esittäneet, että ensimmäisen maailmansodan propaganda oli lähinnä kansan parissa olevien ajatusten välittämistä ja kansan tarpeiden täyttämistä.⁷² Kuitenkin esimerkiksi Iso-Britannia julisti sotapropagandassaan käyvänsä vapaustaistelua pelastaakseen saksalaiset militarismilta, itsevaltiudelta ja taatakseen vapauden, oikeuden ja totuuden säilymisen.⁷³ Saksalaisia kuvattiin esimerkiksi barbaarisina teutoneina, jotka tappavat kaiken eteensä tulevan.⁷⁴ Venäjän tsaari Nikolai II korosti maailmansodan alkaessa sodanjulistuksessaan Venäjän käyvän taisteluun kunnian, arvojen ja yhtenäisyyden puolesta. Venäläisessä lehdistössä korostettiin isänmaanrakkautta, oikeuden ihanteita ja taistelua saksalaista militarismia vastaan. Sota oli pyhää vapaussotaa, joka jalostaisi venäläiset ja nostaisi heidät uudelle siveelliselle tasolle.⁷⁵ Maailmansodan perusasetelmissa korostuivat siis ajatukset siitä, että oma osapuoli kävi moraalisesti puhdasta puolustustaistelua barbaaria ja kaaosta vastaan.⁷⁶

Palataan takaisin suhtautumiseen Venäjään ja venäläisiin. Ensimmäisen maailmansodan aikana merkittävä germaanisen ajattelun ja erityisesti venäläisiin kohdistuvien stereotyyppien levittäjänä toimi keisarillinen Saksa. Saksa pyrki osana sodankäyntiä vaikuttamaan Venäjän reuna-alueisiin, toiminnallaan se pyrki lietsomaan sisäistä levottomuutta Venäjällä ja näin heikentämään sen sotilaallista voimaa. Toisaalta toiminnallaan Saksa pyrki oikeuttamaan ja hankkimaan myötätuntoa tekemilleen itäisille valloituksille. Merkittävimpana toimijana oli Saksan rahoittama ja ohjaama järjestö Die Liga der Fremdvölker Russland eli Venäjän vähemmistökansallisuuksien liitto. Järjestön keskuspaikkana toimi Berliini, mutta sillä oli sivutoimistot Sveitsissä ja Ruotsissa, Tukholman toimiston johtajana toimi aktivisti Herman Gummerus. Järjestön yhtenä merkittävänä saavutuksena oli teos *Kennen sie Russland* eli *Tunnetko Venäjän*, joka valmistui vuonna 1916. Teoksen sisällöstä vastasi Saksan ulkoministeriö, ruotsinkielisestä käännöksestä ja muokkauksesta vastasi Gummerus ja se julkaistiin *Ryssland sådant det är* -nimellä Tukholmassa syksyllä vuonna 1916.⁷⁷ Teoksessa viljeltiin erilaisia negatiivisia stereotyyppioita koskien venäläisiä. Teoksessa väitettiin isovenäläisten

⁷¹ Lasswell 1927, 195.

⁷² Audoin-Rouzeau & Becker, 110; Roselius 2010, 34. En onnistunut samaan käsiini alkuperäistä teosta, joten jouduin tyytymään Roseliuksen lainaukseen.

⁷³ Lasswell 1927, 62-65; Manninen 1982, 15.

⁷⁴ Erityisesti Saksan Belgiassa vuonna 1915 suorittamat teloitukset miehitystä vastustavia belgialaisia vastaan saivat oivan sysäyksen Iso-Britannian propagandalle. Pörsti 2017, 16-17.

⁷⁵ Manninen 1982, 16.

⁷⁶ Audoin-Rouzeau & Becker 2002, 150-153; Roselius 2010; 33.

⁷⁷ Luostarinen 1986, 109-110, Manninen 1982, 18.

olevan nykyisin vähemmistönä omassa maassaan ja että heidän valtaansa alleen saattamat kansat ovat korkeammalla kehitystasolla kuin venäläiset. Teoksessa venäläistä kansanluonnetta kuvattiin ristiriitaiseksi, esimerkiksi venäläisten todettiin alistuvan helposti käskytyksvaltaan, olevan ennen kaikkea tunneihmisiä sekä eri yhteiskuntaluokkien omaavan erilaisia ristiriitaisia ominaisuuksia. Kirjan mukaan venäläisen parhaat ominaisuudet tulevat esiin hallittuna, kun hän pääsee hallitsevaan asemaan, hänestä tulee mielivaltainen.⁷⁸ Teos sai Ruotsissa hyvän vastaanoton ja jääkäri liikkeen kanavia pitkin sitä salakuljetettiin Suomeen. Maaliskuun vallankumouksen jälkeen vuonna 1917 sitä myös esiteltiin suomalaisissa sanomalehdissä ja sen puolesta esitettiin suopeita lausuntoja.⁷⁹

Edellä mainittu saksalainen propaganda sai erityistä jalansijaa aktivistien joukossa, aktivistit ja saksalaiset päätyivätkin tekemään yhteistyötä propagandan saralla. Vuonna 1916 aktivistit perustivat Berliinin propagandatoimiston, jonka tavoitteena oli muokata saksalaisia mielialoja aktivisteille myönteiseksi. Saksalaiset olivat kiinnostuneita yhteistyöstä aktivistien kanssa, sillä olihan heidän propagandan yhtenä tavoitteena luoda levottomuutta Venäjän reuna-alueille, esimerkiksi *Alldeutcher Verband* -lehti julkaisi aktivistien kirjoituksia lehdessään ja vastavuoroisesti aktivistit levittivät lehden kirjoituksia omissa julkaisuissaan.⁸⁰ Luostarinen näkeekin, että nimenomaan saksalaisen vaikutuksen kautta aktivistien ajatusmaailma muovautui hakemaan lopullista irtiottoa Venäjästä ja että rotuopilliset ajatukset venäläisistä alempana kansana kulkeutuivat aktivistien ajatuksiin nimenomaan Saksan kautta.⁸¹

2.1.2 Venäläiset sotajoukot

Elokuussa vuonna 1917 Suomeen oli sijoitettuna noin 125 000 venäläistä sotilasta, syys- ja lokakuussa sotilaiden määrä laski noin sataan tuhanteen. Venäjän vallankumouksen levottomuudet näkyivät myös sotilaissa. Sotilaat harjoittivat erilaisia väkivalta- ja ilkitöitä Suomen ruhtinaskunnan alueella, määrän ollessa suurimmillaan lokakuussa vuonna 1917, laskien loppuvuodeksi ja nousten taas tammikuussa vuonna 1918. Suomen itsenäisyysjulistuksen hyväksymisen jälkeen joukkojen poistaminen vähitellen alkoi, mutta vielä tammikuun loppupuolella vuonna 1918 Suomessa majaili noin 40 000 sotilasta. Sotilaat aiheuttivat selkkauksia eri paikkakunnilla, mikä näkyi porvarillisen

---

⁷⁸ Luostarinen 1986, 110-111.

⁷⁹ Manninen 1982, 18.

⁸⁰ Manninen 1982, 18.

⁸¹ Luostarinen 1986, 112.

lehdistön kärjistyvinä asenteina.⁸² Myös *Keskipohjanmaan* suhtautuminen itsenäisyysjulistuksen jälkeen Suomessa majaileviin venäläisiin sotilaisiin kehittyi varsin negatiiviseksi. Venäläiset sotilaat haluttiin poistaa maasta mahdollisimman nopeasti, venäläiset sotilaat nähtiin lähinnä niukkoja ruokavaroja hyödyntävinä syöpäläisinä tai rauhaa rikkovina häirikköinä. Lukuisissa jutuissa myös koettiin, että itsenäisyysjulistus jää vain sanahelinäksi, elleivät vieraan maan joukot poistu maasta.⁸³

Keskipohjanmaan uutisoidessa venäläisistä sotilaista, keskittyvät ne jo otsikkotasolla kuvaamaan, kuinka sotilaat harrastavat väkivaltaa ja rosvousta. Esimerkiksi *Keskipohjanmaan* useassa tammikuun numerossa kerrotaan Torniossa majailevista sotilasrosvoista, jotka ylimääräisen rahan ja postipakettien takavarikoimisesta siirtyivät lopulta mielivaltaisesti ampumaan rautatieasemalla kulkevia ihmisiä ja jopa alaikäisen pojan.⁸⁴ *Keskipohjanmaan* 18.12.1917 ilmestyneessä numerossa uutisoitiin senaatin vaatimuksista poistaa venäläinen sotaväki Suomesta, alaotsikoissa todetaankin sotaväen ympäri maata valmistautuvan lähtemään Suomesta.⁸⁵ Myös 3.1.1918 ilmestyneessä numerossa todetaan sotilaiden lähteneen vihdoin kotimatalle Kälviältä ja Kokkolassakin he ovat lähtöpuuhissa.⁸⁶ 8.1.1918 ilmestyneen numeron pääkirjoituksessa *Keskipohjanmaa* ilmaisi ponnekkaasti kantansa venäläisten sotajoukkojen poistamiseksi. Pääkirjoituksessa todetaan: ”*Vapautemme ei noiden vahvistusten ja tunnusten jälkeen kumminkaan ole vielä lopullisesti turvattu, niinkauan kun meillä vieraan maan miehet mellastavat sekä liehuvat väkivallan ja roistojoukkojen turvana.*”⁸⁷ Pääkirjoituksessa myös epäillään:

*”Tahtooko suuri demokraattinen Venäjä heti sen jälkeen, kun on itsenäisyytemme tunnustanut, näännyttää pienen kansamme nälkään ja sikäläiseen sekasortoon. Me emme voi ikinä vapaasti hengittää emmekä itsenäisyydestämme nauttia silloin, kun yksikään aseistettu venäläinen sotilas on Suomen rajojen sisäpuolella. Venäläinen sotaväki pois Suomesta!”*⁸⁸

Kategorisointi yksi retorinen keino vaikuttaa lukijaan⁸⁹. Pääkirjoituksessa todetaan, kuinka vieraan maan miehet mellastavat roistojoukkojen turvana, kirjoituksessa siis annetaan ymmärtää, että

⁸² Manninen 1982, 24–27.

⁸³ Esimerkiksi KP 11.12.1917, 8.1.1918, 12.1.1918, 24.1.1918

⁸⁴ Esimerkiksi KP 12.1.1918, ”Postin tarkastajat Torniossa. KP 15.1.1918, ”Tornion sotilasrosvot yrittäneet taasen ryöstää postipaketteja”, 19.1.1918, ”Sotilasväkivalta jatkuu Torniossa entiseen tapaan.”

⁸⁵ KP 18.12.1917, ”Suomen tyhjentäminen venäläisestä sotaväestä.”

⁸⁶ KP 3.1.1918, ”Pohjanmaalta”

⁸⁷ KP 8.1.1918, ”Wapaa, itsenäinen Suomi”

⁸⁸ KP 8.1.1918, ”Wapaa, itsenäinen Suomi.”

⁸⁹ Jokinen 1999, 141–144.

väkivaltaiset rosvojoukot ja venäläiset sotilaat toimivat yhdessä eli kuuluvat samaan kategoriaan. Kontrastiparin käyttö on myös eräs retorinen keino, joka ilmenee julkaisussa.⁹⁰ Pääkirjoituksesta saa sellaisen kuvan, että maassa majailevat venäläiset sotilaat aiheuttavat ahdistusta, väkivaltaa, nälkää ja sekasortoa, nämä edellä mainitut seikat siis mitä luultavimmin jutun mukaan poistuisivat, jos venäläiset joukot poistuvat maasta. Vielä ennen sotaa venäläisten joukkojen poistamisesta siis uutisoitiin ja toivottiin. Venäjän ilmeisesti koettiin pitävän tarkoituksellisesti joukot maassa, jotta nämä aiheuttaisivat sekasortoa juuri itsenäistyneelle Suomelle.

2.1.3 Tuovilan kuulustelut

Keskipohjanmaan 29.12.1917 ilmestyneessä lehdessä on ”*Mellakoita Vaasan lähistöllä; Mellastusta Tuovilassa.*”, niminen uutinen jossa kerrotaan, kuinka paria päivää ennen joulua paikkakunnalla majoilleet sotilaat olivat majoittaneet kaksi epäilyttävän näköistä miestä kasarmiinsa. Jouluaattona sotilaat olivat yhdessä miesten kanssa alkaneet nauttia väkijuomia. He olivat kutsuneet paikkakunnan poliisiin A. Björnin paikalle ja vaatineet häntä tuomaan kasarmin kylmään huoneeseen uunin. Björnin todettua, ettei hän voi saada uunia kasarmille, uhkailivat sotilaat ja huligaanit häntä, päästäen hänet kuitenkin lopulta poistumaan. Samana iltana Björnin ollessa askareissaan talonsa pihalla, oli häntä kohti ammuttu laukauksia. Björn vastasi laukauksiin ampumalla takaisin, jonka jälkeen meni sisään taloonsa. Jonkin ajan kuluttua sotilaat olivat saapuneet hänen taloonsa, vanginneet hänet ja vieneet sotilaskansliaansa, missä oli 7–8 muuta vangittua paikkakuntalaista:

”Vähän aikaa tämän jälkeen kantoivat sotilaat sinne kuolleen sotamiehen ruumiin. Katseltuaan vähän aikaa ruumista tempaisivat sotilaat äkkiä aseensa ja muuan matruusi löi vangittua maanvilj. C Bergiä kiväärinperällä päähän niin, että meni tainnoksiin. Sen jälkeen sotilaat pistimillä pistivät useita kertoja läpi hänen ruumiinsa ja eräs rakuuna raateli häntä sapelillaan mitä raaimmalla tavalla toisten pidätettyjen nähden. Rakuuna repi sapelillaan auki kuolleen vatsan, kaivellen aseellaan sisälmyksiä. Lisäksi potkivat sotilaat Bergin ruumista törkeästi.”⁹¹

⁹⁰ Jokinen 1999, 153.

⁹¹ KP 29.12.1917, ”Mellakoita Vaasan lähistöllä; Mellastusta Tuovilassa.”

Sotilaat jatkoivat muiden vankien piinamista esimerkiksi hyökkäämällä pistimet sojossa heitä kohti, mutta viime hetkellä pysähtyen rinnan kohdalle. Näiden lisäksi sotilaat olivat toimittaneet paikkakunnalla lukuisia kotitarkastuksia, jossa he samalla varastivat rahaa. Vangitut paikkakuntalaiset kuljettiin myöhemmin Vaasaan, josta heidät vapautettiin aamuyöllä takuita vastaan. Keskiviikkona toimeenpantiin asian tiimoilta kuulustelu, kuulustelua johtanut sotilashenkilö oli kuitenkin keskeyttänyt kuulustelut todeten, että tämän tapaista vallattomuutta on sattunut ympäri läänin. Tilanteen vuoksi Tuovilasta oli lähetetty lähetystö Vaasaan, jossa pyydettiin sotaväen poistoa paikkakunnalta uusien veritöiden ehkäisemiksi. Jutussa kerrotaan myös nuoren pojan olevan kadoksissa.⁹²

Kyseinen juttu on selkeästi raain kuvaus venäläisten sotilaiden harjoittamasta julmuudesta ennen sisällissodan alkua. Ilmeisesti venäläiset sotilaat pyrkivät julmia kuulustelumenetelmiä hyödyttämään saamaan selville, kuka heidän toverinsa oli murhannut. Murhaaja jää jutussa kuitenkin hyvin toissijaiseksi seikaksi, eikä sitä millään tavalla pyritä selkeyttämään. Sen sijaan retorisenä vaikutuskeinon käytetään varsin yksityiskohtaista kuvausta sotilaiden harjoittamista kuulustelukeinoista, millä korostettiin sotilaiden barbaarisuutta.⁹³ Sotilaat esimerkiksi repivät sapelilla maanviljelijä Bergin vatsan auki ja käyttivät runsaasti väkivaltaa paikkakuntalaisia vastaan. Jutun alussa myös kuvataan, kuinka venäläiset sotilaat vehkeilevät huligaanien kanssa ja nauttivat väkijuomia kasarmillaan eli edellä mainittu kategoria on läsnä myös kyseisessä julkaisussa.

Tuovilan tapausten jatkojutussa *Keskipohjanmaa* otti kantaa tapaukseen toteamalla:

”Näiden tapausten johdosta on väestön mieliala maakunnassa kiihtynyt. Viha vieraan sotaväen hirmuvaltaa vastaan on noussut ja niin huippuunsa, että pienkin vallattomuus heidän puoleltaan tämän jälkeen voi aiheuttaa aavistamattomia tapauksia.”⁹⁴

Tuovilan tapausten jälkeen *Keskipohjanmaa* julkaisi 3.1.1918 ilmestyneessä numerossaan *Ilkka*-lehden jutun, jossa Laihialla olleen nuorisoseuratalolla kansalaiskokous sotilaiden suorittamien hirmutöiden vuoksi. Jutun mukaan Etelä-Suomesta levinneiden ”hulikaanimellakkoiden” vuoksi on Laihian yhteiskunnan järjestäydyttävä suojaamaan jäsentensä rauhaa, henkeä ja omaisuutta ja

⁹² KP 29.12.1917, ”Mellakoita Vaasan lähistöllä; Mellastusta Tuovilassa.”

⁹³ Jokinen 1999, 144–145.

⁹⁴ KP 29.12.1917, ”Sotilaat ja suojeluskaartilaiset tapelleet Sundbomissa.”

venäläisten joukkojen tulee vastedes pysyä erossa Suomen kansalaisten välisistä kohtauksista. Jutun mukaan:

”...kuntalaisilla ole mitään asiallista syytä muistutuksiin, mutta koska nyt saatiin tietää joukko-osaston heistäkin olleen mukana Tuovilan tapauksissa, katsoo kansalaiskokous, että rakuunain on itse selitettävä suhteensa Tuovilan tapauksiin...”

Kansalaiskokous totesi vielä Laihialle sijoitetun rakuunaosastoa olevan tarkoitukseton Suomen ollessa nyt itsenäinen ja kehotti sen vuoksi sitä viipymättä poistumaan maasta.⁹⁵

Keskipohtajan omassa kannanotossa korostetaan selkeää syy ja seuraus suhdetta⁹⁶, sotilaiden jatkuva väkivalta saattaa nostattaa maakunnan väestön tekemään aavistamattomia tekoja. Vastaavasti *Ilkan* jutussa kerrotaan luoton sotilaita kohtaan nyt hävinneen, niiden painotetaan olevan tarpeettomia ja rivien välissä kerrotaan järjestysjoukkojen eli suojeluskuntain kaipuusta järjestyksen ylläpitäjiksi. Tuovilan tapaukset ja muut venäläisten sotilaiden aiheuttamat levottomuudet lienevät vaikuttaneet siihen, että *Keskipohtajamaa* vaati ponneikkaasti venäläisten sotilaiden poistamista maakunnasta. Vaatimuksia perusteltiin Suomen itsenäisyysjulistuksella, sillä kirjoitusten mukaan nämä ovat nyt muodostuneet tarpeettomiksi aiheuttaen vain kärsimystä ja mielihapaa. Venäläisten sotajoukkojen harjoittama väkivalta toki toimi myös oivana perusteena joukkojen poistolle ja siitä uutisoitiinkin näyttävästi.

2.2 Sosialistit levottomuuksien taustalla

2.2.1 Sosialidemokraattien johto

Vielä alkuvuodesta vuonna 1917 keisari Nikolai II:n vallan tultua loppuunsa maaliskuun vallankumouksessa, juhlivat porvaristo ja sosialistit juhlivat yhdessä tsaarin vallan kukistumista laajoissa kansanjuhlissa. Mädäksi nähdyn keisarivallan kaaduttua vaatimus yhteiskunnallisiin uudistuksiin alkoi nousta esiin mielenosoitusten, lakkojen, torikokousten ja muiden mielenilmausten muodossa. Sosialistien noustua päärooliin mielenilmauksissa, vetäytyi porvarillinen aines näistä

⁹⁵ KP 3.1.1918, ”Venäläistä sotaväkeä vaaditaan poistumaan maasta.”

⁹⁶ Jokinen 1999, 144.

mielenosoituksista. Vastakkainasettelu järjestysvaltaa vaativan porvariston ja uudistuksia vaativan työväestön kesken alkoi kärjistyä ja molemmin puolin alettiin nähdä syyllinen yhteiskunnallisiin ongelmiin vastakkaisessa osapuolella. Asenteiden kärjistyessä, levottomuuksien lisääntyessä ja korkeimman vallan puuttuessa myös aseelliset järjestysjoukot eli punakaartit ja suojeluskunnat alkoivat järjestäytyä. Edellä mainittu kehitys kulminoitui marraskuun suurlakkoon, jossa Haapalan mukaan oli jo selvä kapinan henki. Porvaristossa alettiin aidosti pelätä heidän vallasta syöksemistä, vastaavasti työväenpiirissä ajatus vallankumouksen mahdollisuudesta alkoi konkretisoitua.⁹⁷ Vuonna 1917 puhjennut yleislakko siis kärjisti porvarillisissa piireissä voimakkaasti asenteita sosialidemokraatteja ja sen johtoa vastaan, toimintaa pidettiin laajasti vallankumouksellisenä ja anarkistisena.⁹⁸

Keskipohtanmaan alettua ilmestyä itsenäisyysjulistuksen kynnyksellä, nähtiin sosialidemokraattien johto valtaosin syyppänä alkavan alkutalven levottomuuksiin. *Keskipohtanmaan* 8.12.1917 ilmestyneessä pääkirjoituksessa syytetään sosialidemokraattien johtoa vastuun pakoilusta suurlakon aikana tapahtuneista väkivaltaisuuksista:

*”On varmaa, että sosialistijohtajat saavat nyt niittää vihan kylvönsä tuulta ja myrskyä, kylvön, jota he ovat tehneet vuosikausia suusanallisesti ja kirjoittaen, ja joka ilmeni erikoisen tehokkaasti viimekeväisissä maatalous y. m. lakkotoiminnassa. Tahdomme kysyä vaan, onko tehty kaikki mitä olisi voitu, ettei suoritettu vihan kylvö olisi päässyt niin rehevään kasvuvoimaan, kuin se meillä on ollut.”*⁹⁹

Pääkirjoituksessa näkyy selkeästi itsenäisyysjulistusta edeltäneet levottomuudet ja laaja yhteiskunnallinen liikehdintä. Pääkirjoituksessa ilmenevä vihan kylväminen toimii selkeänä diskurssina ja retorisenä tehokeinona ja se ilmeneekin uudemman kerran *Keskipohtanmaan* 26.1.1918 ilmestyneen lehden pääkirjoituksessa. Pääkirjoituksen otsikossa todetaan kuinka *”Vihan kylvö kantaa hedelmää”*¹⁰⁰. Kyseisessä pääkirjoituksessa sisällissotaa edeltäneet väkivallan teot sysätään suoraan sosialidemokraattien johdon syyksi. Pääkirjoituksessa todetaan:

⁹⁷ Haapala 1995, 220–221. Marraskuun suurlakon lisäksi työlakkoja ennen sisällissotaa oli ainakin 500, joista merkittävimpana marraskuun suurlakon lisäksi maatyöväen ja uittotyöläisten lakot. Haapalan mukaan nämä lakot veivät jyrkän vastakkainasettelun myös maaseudulle. Lehdistön paisutellussa lakkojen väkivaltaisuutta ja vahinkoja sekä huhujen levitessä syntyi kuva, että koko Suomi oli yksi luokkataistelutanner, vaikka lakot olivat pääosin paikallisia ja vaatimukset kohdistuivat paikallisiin asioihin. Haapala 2009,86.

⁹⁸ Paavolainen 1967, 27–30.

⁹⁹ KP 8.12.1917, ”Aikamme kuumeiset ilmiöt.”

¹⁰⁰ KP 26.1.1918, ”Vihan kylvö kantaa hedelmää.”

”Missä ovat syylliset? Syylliset ovat ne, jotka ovat tuota myrkyllistä toukoa vuosimäärät kylväneet. Syylliset ovat ne, jotka ovat edesvastuuttamat joukot vihaan ja veritöihin kiihoittaneet. Maamme suurimman puolueen sanomalehdet ovat olleet viimeisten kuukausien ajan täynnä tuollaisia verisiä vihollisjulistuksia. Kansanvallan nimessä on joukot sokaistu ja syösty surkeille rikosten teille. Ja nyt istuva syylliset tyytyväisinä mukavissa kodeissaan sillä heidän kylvönsä kantaa hyvää hedelmää.”¹⁰¹

Narratiiveilla vakuuttaminen tai sen luominen on yksi retorinen tehokeino, jota näissä kyseisissä pääkirjoituksissa *Keskipohjanmaa* hyödyntää. Jokisen mukaan narratiivirakennetta hyödyntämällä alkavat tapahtumat ilmetä yllätyksettömiltä eli sellaisilta, joita tarinan kulkua seurattaessa osaisi odottaa tapahtuvan ¹⁰². *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksessa on havaittavissa tämän tyyppistä retoriikkaa. Pääkirjoituksessa pyritään luomaan selkeä syy-seuraus suhde, jossa tietoisesti korostetaan sosialidemokraattien johdon toimineen tarkoituksen mukaisesti luodakseen yhteiskunnallista levottomuutta, pääkirjoituksen mukaan johdon sanalliset toukutyöt alkavat nyt nostaa satoaan väkivaltaisuuksien muodossa ja he ovat tähän levottomuuteen syypäitä. Vihapuheen muotoileminen vihan kylvöksi voidaan nähdä myös tietoisena metaforan¹⁰³ hyödyntämisenä ja se toimikin tehokkaana retorisenä tehokeinona.

Sosialidemokraattien johdon puuttumattomuutta joukkojensa väkivaltaisuuksien kritisoidaan myös *Keskipohjanmaan* muissa numeroissa. 20.12.1917 ilmestyneen *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksessa todetaan sosialidemokraattien johdon olevan haluttomia puuttumaan joukkojensa väkivaltaisuuksiin, sillä näitä tapahtuu aina vallankumouksen yhteydessä.¹⁰⁴ ”*Kuin lehdet tuulesta!*” -nimetyssä 10.1.1917 ilmestyneessä pääkirjoituksessa nimimerkillä A.L. toteaa:

”Mutta sitten siltasaarelaiset johtomiehet tutkivat Marxin teorioja tarkemmin ja keksivät, että se onkin kerettiläisyyttä tuo heidän joukkoihinsa varhain pujottautunut harrastelu. Pois se! Ei mitään yhteistä porvariensa kanssa. Isänmaan! Pyh kaikkia! Harmaatakin tavaritshi olkoon veli, suomalainen porvari anateema ja marahta! Ken tästä opista poikkeaa hän vastustaa Mosesta ja profeettoja ja on vikapää veljien

¹⁰¹ KP 26.1.1918, ”Vihan kylvö kantaa hedelmää.”

¹⁰² Jokinen 1999, 144.

¹⁰³ Jokinen 1999, 148-149.

¹⁰⁴ KP 20.12.1917, ”Sosialistinen väkivalta.”

vihaan. Mitä iloinen evankeliumi huligaaneille; heti alkoikin veljeily, jonka hedelmät ovat pitkin kesää ja syksyä nääntyneet.”

Pääkirjoitus on selkeästi värikkäin ja kuvailevin pääkirjoituksista, joilla pyrittiin syyllistämään sosialistista johtoa sisällissotaa edeltävistä tapahtumista. Kirjoitus sisältää voimakasta kontrastiparin luomista, joka Jokisen mukaan on myös yksi keino vaikuttaa lukijaan.¹⁰⁵ Tämä ilmenee kyseisen pääkirjoituksessa tilanteessa, jossa kuvataan harmaatakkisen tavaritshin olevan parempi veli kuin suomalainen porvari, tällä siis viitataan venäläisen sotilaan olevan parempi kumppani kuin suomalainen porvari. Kirjoituksessa pyritäänkin antamaan kuva, että siltasaarelaiset johtomiehet ovat syyppäitä vastakkainasettelulle, joka nyt on voimakasta porvari- ja sosialistien välillä. Samaisessa pääkirjoituksessa todetaan, että siltasaarelainen suuntaus sai kannatusta bolshevikkien päästyä Venäjälle valtaan ja A.L. toteaaakin pääkirjoituksessa: ”*Silloin oli ryssä ja Suomen sosialisti kuin selkä ja paita.*”¹⁰⁶ Pääkirjoituksen lopussa todetaan myös kuvainnollisesti, että sosialistien kohtalo on sidottu itätuuleen eli Venäjällä vallalla oleviin bolševikkeihin.¹⁰⁷

2.2.2 Punakaartit

Kategorisointi on siis yksi retorinen tehokeino. Michael Billig ajattelee, että puhuessamme tapahtumista, asioista ja ihmisistä luomme koko ajan kategorioita. Billigin mukaan, kun tapahtumia tai asioita kategorisoidaan, palvelevat erilaiset kategoriat erilaisten funktioiden toteutumista.¹⁰⁸ Toisaalta Jokisen mukaan voidaan myös tarkastella, miten eri kategorioita on synnytetty ja samalla pyrkiä selvittämään, mikä on niiden sosiaalisesti tuotettu alkuperä. Kategorioissa voidaan myös tarkastella kategorioiden rajoja ja sisältöjä ja osoittaa kuinka häilyviä ne lähemmin tarkasteltuna ovat.¹⁰⁹ Jo järjestyksessään toisessa eli 8.12.1917 ilmestyneessä *Keskipohjanmaassa* nivotaan sosialistit ja väkivalta yhteen yläotsikolla: ”*Sosialistien väkivaltaisuuksista.*”. Yläotsikko toimii johdantona erilaisille uutisille, joissa kerrotaan esimerkiksi Turun ja Oulun sosialistien toiminnasta.¹¹⁰ Yläotsikko ”*Sosialistien väkivaltaisuuksista.*” esiintyykin valtaosassa *Keskipohjanmaan* numeroissa sisällissodan alkuun asti. Kategorisointi ei rajoitu pelkästään

¹⁰⁵ Jokinen 1999, 153.

¹⁰⁶ KP 10.1.1917: ”Kuin lehdet tuulesta!”

¹⁰⁷ KP 10.1.1917: ”Kuin lehdet tuulesta!”

¹⁰⁸ Billig 1987, 134–135.

¹⁰⁹ Jokinen 1999, 141–142.

¹¹⁰ KP 8.12.1917, ”Sosialistien väkivaltaisuuksista.”

yläotsikoihin, esimerkiksi 11.12.1917 ilmestyneen lehden ”*Sosialistien väkivaltaisuuksista*”, osion alaotsikkona esiintyy ”*Lisää aseita Suomen verikaarteille*”, jonka alle on lueteltu, kuinka punakaartit eri puolilla Suomea ovat saaneet hankittua lisää aseistusta.¹¹¹

Keskipohjanmaan 20.11.1917 ilmestyneessä pääkirjoituksessa otetaan kantaa puolueen johdon lisäksi muiden työläisjärjestöjen toimintaan:

”Yhä hillittömämmäksi ja katalammiksi näkyy tällä kansamme tärkeällä hetkellä kehittyvän vallattomien aseistettujen työläisjoukkojen esiintyminen maassamme. Vallankumousviikon jälkeen jatkuneita kiristyksiä ja kunnallisten hallitusten taivuttamista pakkokeinoin on seurannut yksityisten kansalaisten omaisuuden tuhoaminen ja ryöstäminen, josta viimeisenä mitä surullisimpana todistusten ovat Turussa viime sunnuntaina ja maanantaina toimeenpannut pogromit¹¹². [...] ”

Pääkirjoituksessa siis yksiselitteisesti todetaan punaisten harrastavan tuhoamista ja ryöstämistä, jopa järjestelmällisiin vainoihin viitataan pogromeilla. Kirjoitus jatkuu *Uuden Auran* lainauksella, jossa todetaan:

”...ne ovat nyt selvään osoittaneet, että sama raaka voima –poliisivalta- on niitä tähänkin asti estänyt ryöstöjä ja murhia toimeenpanemasta. Sellaiset ihmiset eivät ole vapaan maan vapauden kansalaisten oikeutuksien arvoisia, sitä oikeutusta nauttimista on asetettava myöskin vastaavia velvollisuuksia. [...] Turun sos.dem. kunnallisjärjestöön lukeutuvien ihmisten alhaisesta sivistystasosta ja käsityskyvystä ja häpeä siitä että kansamme suurimpana hetkenään odottaessaan muiden valtojen tunnustusta riippumattomuudelleen, alentuu tekoihin, jotka tuskin Afrikan neekerivaltioissakaan ovat mahdollisia, estää meitä täällä kerralla jatkamasta.”

Asiantuntijan lausunnolla vahvistaminen ja suorien lainausten käyttäminen ovat eräitä keinoja konsensuksen luomiseksi ja ne ovat molemmat retorisia tehokeinoja¹¹³. Pääkirjoituksen turvautuessa *Uuden Auran* lainaukseen, pyrkii se vahvistamaan omaa lausuntoaan asiantuntijalausunnolla, jona siis *Uuden auran* lainaus toimii. *Uuden Auran* ollessa turkulainen lehti, voidaan sen katsoa paikan päällä pystyvän toteamaan asian todellisen laidan. Edellä olleiden *Keskipohjanmaan* omien väitteiden voidaan katsoa olevan samoilla linjoilla *Uuden Auran* väitteiden kanssa, joten se toimii samalla

¹¹¹ KP 11.12.1917, ”*Sosialistien väkivaltaisuuksista*.”

¹¹² Pogromi tarkoittaa Venäjän juutalaisiin kohdistuneita vainoja 1900-luvun alussa.

¹¹³ Jokinen 1999, 138.

asiantuntijalausuntona kuin vahvistaa lehden omaa käsitystä asiasta. *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksen lopuksi todetaan vielä: ”*Ei ole ihmettä, että sellaisten tapausten jälkeen, joita juuri Turusta viime aikana alituiseen on sattunut, todellakin ruvetaan epäilemään, onko suuri osa kansaamme kypsytynyt hoitamaan omat asiansa.*”¹¹⁴

Keskipohjanmaan 15.1.1918 ilmestyneessä pääkirjoituksessa todetaan näyttävän siltä, että yhä kasvaa järjestäytyneiden joukkojen määrä, jotka valmistautuvat ryöstöretkille ja väkivallan tekoihin turvautuen vieraisiin pistimiin. *Keskipohjanmaan* mukaan nämä rauhanhäiritsijät uhkaavat kansalaisten henkeä ja omaisuutta toiminnallaan.¹¹⁵ Edellä mainitun lisäksi pääkirjoituksessa todetaan anarkian aallon leviävän ja levottomuudet voivat puhjeta minä hetkenä hyvänsä, tämä toiminta tulee *Keskipohjanmaan* mukaan tuomita voimakkaasti:

Me emme voi kyllin ankarasti tuomita tuollaisia töitä tällaisena aikana jolloin niiden vaikutus voi kansamme elämää ja tulevaisuutta ajatellessa ulottua vuosisatoihin. Tahdotaanko vapaan Suomen kansalaisten kunnianimi tahrata heti ryövärin ja murhamiehen häpeällä! Ne jotka sen tekevät, eivät ole ikinä kelpollisia suomalaisen nimeä kantamaan ja nauttimaan vapaan maan kansalaisen oikeutta.”

Pääkirjoitus on viimeisiä voimakkaita kannanottoja punakaarteja vastaan ennen sisällissodan varsinaista lähtölaukausta. Kirjoituksessa hyödynnetään tyypillisiä propagandan keinoja, joita ilmeni Suomessa sisällissodan kynnyksellä. Esimerkiksi vieraisiin pistimiin turvautumiseen vetosivat ensi kerran sosialidemokraattiset lehdet elokuussa vuonna 1917 venäläisten sotilaiden estäessä sosialidemokraattien eduskuntaryhmän kokoontumisen, toteamukseen tarttuivat porvarilliset lehdet ja hyödynsivät sitä omissa julkaisuissaan marraskuun lakon jälkeen¹¹⁶, näin teki myös *Keskipohjanmaa*. Punakaartien voimakas kategorisoiminen väkivaltaisiksi, jopa barbaarisiksi ryöväreiksi alkoi siis jo ennen sisällissotaa

2.2.3 Miliisilakko Kokkolassa

¹¹⁴ KP 20.11.1917, ”Sosialistien väkivallasta”

¹¹⁵ KP 15.1.1918: ”Nuori vapautemme; Seisokaamme sen kunniallisina suojelejoina!”

¹¹⁶ Manninen 1982, 24.

Joulukuun lopussa, tarkalleen ottaen 21.12.1917, alkoi Kokkolassa miliisilakko, koska kaupunginvaltuusto ei ollut myöntänyt tarvittavia määrärahoja miliisin toiminnan ylläpitämiseksi. Kokkolan maistraatti kehottikin talon- ja liikkeenomistajia asettamaan vartioita yöksi järjestysvallan puuttuessa. Kaupungin talonmistajat olivatkin jo aikaisemmin joulukuussa turvautuneet tällaiseen toimintaan miliisin lakkoilun vuoksi. Kyseisenä lakkoyönä miliisi kuitenkin pidätti nämä järjestyksenpitäjät rauhanhäiritsijöinä. Seuraavana päivänä pidettiin raatihuoneen torilla kansalaiskokous, jossa vaadittiin laillisen järjestysvallan palauttamista ja miliisin poistumista poliisikamarista. Kansalaiskokoukseen kokoontunut väkijoukko yrittikin väkivalloin häätää miliisin poliisikamarilta, mutta miliisi esti yrityksen ja hajotti väkijoukon. Kansalaiskokouksen aikana puheen piti insinööri Juho Piirainen. Hän totesi puheessaan, etteivät kaaos ja epäjärjestys ole oikea tapa asioiden kuntoon saattamiseksi, myöhemmin illalla Piirainen ammuttiin, eikä hänen ampujaansa koskaan saatu selville.¹¹⁷

Keskipohjanmaa uutisoi Kokkolan miliisilakosta näyttävästi 29.12.1917 ilmestyneen numeron ensiaukealla: ”Miliisilakko Kokkolassa. Sosialidemokraattien väkivallantekoja: vangitsemisia, uhkauksia, ryöstöjä, ikkunain särkemistä, salamurha. Kuvernööri Heikel sovittelemassa. – Miliisilakko päättynyt!”¹¹⁸ *Keskipohjanmaa* hyödyntää retoriikassaan kategorisoimista tuomitsemalla heti otsikossaan kaikki yön aikana tapahtuneet levottomuudet sosialidemokraattien syyksi. *Keskipohjanmaa* uutisoi varsin kerronnallisesti, kuinka jo perjantai-iltana eräs kuljettaja oli huhujen mukaan saanut olkapäähänsä puukosta entisen miliisin toimesta. Puukottaja oli kuitenkin päästetty vapaaksi ja *Keskipohjanmaa* toteaaakin: ”Näin toimi sosialidemokraattien miliisi todella heikäläisiin rikollisiin nähden.”¹¹⁹ Jutun kertoessa väkijoukon ryntäyksestä poliisikamarille, *Keskipohjanmaa* väittää sosialidemokraattien johtaneen harhaan sotilasjoukkoa, joka hajaannutti väkijoukon.¹²⁰ Insinööri Piiraisen surmasta *Keskipohjanmaa* uutisoi, että on tapahtunut järjestyttävä salamurha, jonka uhriksi insinööri Piirainen on joutunut. *Keskipohjanmaa* toteaa uutisessaan: ”Hän oli päivän kansalaiskokouksessa puhunut rohkeasti sosialistien ja punakaartien mielivallasta, jonka johdosta hän sai heidän katkeruutensa olalleen.”¹²¹ eli vaikka murhaajan henkilöllisyydestä ei ole minkäänlaista varmuutta, täytyy se *Keskipohjanmaan* mukaan olla sosialisti.

¹¹⁷ Toiviainen 1994, 331.

¹¹⁸ KP 29.12.1917: ”Miliisilakko Kokkolassa.”

¹¹⁹ KP 29.12.1917: ”Miliisilakko Kokkolassa.”

¹²⁰ KP 29.12.1917: ”Miliisilakko Kokkolassa”

¹²¹ KP 29.12.1917: ”Miliisilakko Kokkolassa.”

Yhteiskunnallinen kahtia jakautuminen näkyy selvästi *Keskipohjanmaan* Kokkolan miliisilakon uutisoinnissa, sosialistit tuntuvat olevan syyllisiä kaikkeen, mitä kaupungissa on lakon aikana tapahtunut. Suhtautuminen kaupungin sosialisteihin ei siis tee poikkeusta uutisointiin muun Suomen sosialisteihin, väkivallan harjoittaminen kuuluu *Keskipohjanmaan* mukaan olennaisena osana sosialistien toimintaa niin Kokkolassa kuin muualla Suomessa.

2.3 Suojeluskunnat järjestyksen takaajina

Keskipohjanmaassa suojeluskunnat saivat yllättävän vähän palstatilaa osakseen ennen sisällissotaa, suojeluskunnat mainitaan *Keskipohjanmaan* jutuisa ensi kerran vasta 29.12.1917 ilmestyneessä numerossa. Jutussa kerrotaan, kuinka suojeluskuntalaiset olivat sijoittaneet yöksi kulkuvahteja Tuovilan tapausten johdosta Sundholmiin. Näitä vahteja olivat paikkakunnalla majailleet alkaneet keskiyöllä ampua, jolloin suojeluskuntalaiset olivat itsepuolustukseksi ampuneet takaisin, kaksi sotilasta oli kuollut ammuskelun yhteydessä ja yksi haavoittunut ¹²². Seuraavan kerran 10.1.1918 ilmestyneessä lehdessä suojeluskuntalaiset mainittiin *Keskipohjanmaan* uutisoidessa punakaartin mellastuksista Helsingin lähellä.¹²³

Vasta pääkirjoituksessaan 15.1.1918 *Keskipohjanmaa* otti ensi kerran kantaa voimakkaasti suojeluskuntien perustamisen puolesta. Pääkirjoituksessa todetaan:

”Kun me kerran olemme vapaan maan kansalaisia, niin täytyy meidän ennen kaikkea saada edes turvatuksi se, mikä meillä on pyhintä, kansalaisten henki ja kotiemme rauha. Ellei valtio voi niitä suojella, niin on jokaisen kansalaisen henki ja itsensä tehtävä. Ja niin varmasti tapahtuukin. Olemme varmat, että ainakaan Pohjanmaan mies ei voi toimettomana syrjässä katsella silloin, kun hänen kotiansa ryöstetään ja raiskataan. Maakunnan maine ja kansalaiskunnia vaatii, että ryöstöt ja anarkia ainakin täällä alkuunsa tukahdutetaan. Sitä varten on jokaisella paikkakunnalla ajoissa varustauduttava. Suojelusjärjestöt kaikkialla kuntoon! Ei kansalaisotaa ja veljesveren vuodatusta varten, mutta suojelemaan ryöväreillä uhattujen kotien rauhaa. Tähän

¹²² KP 29.12.1917, ”Sotilaat ja suojeluskaarti tapelleet Sundomissa.”

¹²³ KP 10.1.1918, ”Punakaartilaisten mellastukset Helsingin lähellä.”

velvoittaa meitä kallis nuori vapautemme, sillä jos tahdomme saada sen turvatuksi, niin on meidän ennen kaikkea säilytettävä maassa järjestys ja sisäinen rauha.”

Kategorisointi on siis yksi retorinen keino vaikuttaa lukijaan¹²⁴. Pääkirjoituksessa pyritään vahvasti luomaan kuvaa siitä, että Pohjanmaan mies kuuluessaan suojeluskuntaan on paras keino turvata järjestys ja sisäinen rauhan valtion ollessa siihen kyvytön. Pääkirjoitus samalla sulkee pois sen mahdollisuuden, että todellinen Pohjanmaalta kotoisin oleva mies ei voi kuulua punakaartiin. Kirjoituksessa otetaan myös vahvasti ja värikkäästi kantaa suojelusjärjestöjen eli suojeluskuntain perustamisen puolesta. Pääkirjoituksessa pyritäänkin perustelemaan suojeluskuntain perustamista narratiivirakenteen luomisella eli syy-seuraus suhteella, joka on yksi retorinen keino¹²⁵, ryöstöjen, väkivallantekojen ja anarkian vuoksi koteja on suojeltava suojeluskuntien toimesta. Edellä mainittu pääkirjoitus on ainut suora kannanotto suojeluskuntain perustamisen puolesta, mitä voidaan pitää yllättävänä *Keskipojanmaan* ollessa maalaisliiton kannattajalehti, vaikka toki esimerkiksi Tuovilan tapausten yhteydessä ilmaistiin järjestyksen kaipuusta Laihialla. Pääkirjoitus heijastaa myös yleisyhteiskunnallista tilannetta, sisällissodan kynnyksellä valtiovallan kyky ylläpitää järjestystä oli olematon ja aiheutti järjestysjoukkojen perustamista ympäri Suomea, joten kaipuu järjestyksen ylläpidon puolesta ei liene yllättävää *Keskipojanmaan* pääkirjoituksessakaan. Ottaen huomioon alueen poliittisen kannatuksen ja *Keskipojanmaan* maalaisliittolaisuuden, ei liene ollut yllättävää vaatia nimenomaan suojeluskuntain perustamista.

3 Venäjä, Saksa ja punaiset

3.1 Sodassa Venäjää vastaan?

3.1.1 Vapaustaistelu

Sisällissodan alkaessa valkoisen Suomen alueella eli Pohjanmaalla ja Keski- ja Itä-Suomessa ilmestyvissä sanomalehdissä, käytettiin sodasta sen alkuvaiheessa eri nimityksiä kansalaissodasta vapaustaisteluun. Pohjanmaalla ilmestyvissä sanomalehdissä yleisimmäksi termiksi sodan alussa

---

¹²⁴ Jokinen 1999, 141-144.

¹²⁵ Jokinen 1999, 144.

muodostui vapaustaistelu, Itä-Suomessa taas sodan alussa yleisin termi oli kansalaissota. Eniten kansalaissota- sanaa käyttivät kansalaispuolueen ja nuorsuomalaisen puolueen äänenkannattajat, kun taas maalaisliiton kannattajalehdet käyttivät yleisemmin sodasta nimitystä vapaustaistelu. Sodan edetessä vapaustaistelun käyttö yleistyi kuitenkin myös Itä-Suomen alueella ja lopulta yleisimmäksi termiksi muodostui koko valkoisen Suomen alueen lehdistössä puhuttaessa sisällissodasta termi vapaustaistelu.¹²⁶

Kysymys herääkin, miksi nimenomaan Pohjanmaan alueella ilmestyvissä sanomalehdissä vallitsevaksi termiksi vakiintui vapaustaistelu. Mannisen mukaan sosialidemokraattien kannatus oli ollut Pohjanmaalla muuta maata alhaisempaa, joten punakaarteja oli perustettu Pohjanmaalle vähemmän verrattuna muuhun Suomeen. Venäjävastaisiin mielialoihin taas vaikuttivat aktivistien ja jääkäri liikkeen toiminta sekä alueelle sijoitetut venäläiset varuskunnat. Jääkäri liike olikin aktiivinen Pohjanmaan maakunnissa, mistä kertoo se, että valtaosa jääkäreistä oli kotoisin Pohjanmaalta. Ensimmäisen maailmansodan alkaessa Pohjanmaalle sijoitetut venäläiset varuskunnat oli koettu alueen paikkakunnilla rasitteeksi ja vuoden 1917 kesästä alkaen Pohjanmaan lehdet olivat alkaneet näkyvästi uutisoida venäläisten sotilaiden harjoittamista väkivallan teoista. Edellä mainitut seikat olivat omiaan vaikuttamaan negatiiviseen käsitykseen venäläisistä ennen sodan alkua. Sisällissodan alkaessa taistelut Pohjanmaalla kohdistuivat pääosin venäläisiä ja heidän varuskuntiaan vastaan, sanomalehdistössä jätettiin kuitenkin mainitsematta, että Etelä-Suomessa valtaosa venäläisistä sotilaista oli pitäytynyt puolueettomana, eikä taistellut punakaartin rinnalla. Nämä edellä mainitut seikat ovat merkittäviä syitä siihen, että alkaneesta taistelusta päädyttiin kuvaamaan nimenomaan vapaustaisteluna.¹²⁷

Mannisen huomiot pätevät myös Keski-Pohjanmaan alueelle, sillä vain muutamalle paikkakunnalle oli perustettu ennen sisällissotaa punakaarti ja suojeluskuntiakin vasta varsin myöhäisessä vaiheessa, viimeiset vasta sodan ollessa jo käynnissä. Vuorokauden kestäneessä Kokkolan taistelussa laukaustenvaihto käytiin pääasiassa Kokkolan ympäryskunnista saapuneiden suojeluskuntalaisten ja kaupunkiin sijoitettujen venäläisten kesken, tosin Toiviainen arvio punakaartilaisten määrän olleen taistelun aikana parisen sataa, venäläisten ja suojeluskuntalaisten määrän ollessa molemmin puolin viittisen sataa¹²⁸. Samoin Himangalla laukausten vaihto käytiin venäläisten ja suojeluskuntalaisten välillä, eikä punakaartia ollut osaa pienimuotoisessa kahakassa. Nämä seikat lienevät vaikuttaneet

---

¹²⁶ Manninen 1982, 146–148; Hoppu 2009, 50.

¹²⁷ Manninen 1982, 140.

¹²⁸ Toiviainen 1994, 332–336.

siihen, että sodan alkaessa *Keskipohjanmaa* päätyi valitsemaan vapaustaistelun kuvaamaan parhaiten alkanutta sisäistä konfliktia. Toisaalta *Keskipohjanmaa* noudattelee sisällissodan alkuvaiheessa samaa linjaa muiden Pohjanmaan alueella ilmestyvien sanomalehtien ja maalaisliittolaisten lehtien kanssa, jotka mielsivät kyseessä olevan vapaustaistelu.

Ensimmäisen kerran *Keskipohjanmaan* uutisoidessa Kokkolan taistelusta sekä Vaasan ja Pietarsaaren venäläisten aseista riisunnasta, käytti *Keskipohjanmaa* yläotsikkoa: ”*Pohjanmaan kansan vapaustaistelu*.”¹²⁹. *Keskipohjanmaa* oli ensimmäisten joukossa käyttämässä vapaustaistelu-sanaa, sillä samoihin aikoihin *Vaasa*-lehti oli kertonut vapausliikkeestä 30.1.1918 ja seuraavana päivänä uutisoinut vapaustaistelun alkaneen¹³⁰. Keski -ja Etelä-Pohjanmaan taisteluiden jälkeen *Keskipohjanmaa* koki vapaustaistelun koskevan koko Suomen kansaa, sillä 5.2.1918 ilmestyneessä numerossaan *Keskipohjanmaa* otti käyttöön yläotsikon: ”*Suomen kansan vapaustaistelu*”¹³¹, myöhemmin helmikuussa Suomen kansan vapaustaistelu lyheni pelkkään vapaustaistelu yläotsikkoon, jota *Keskipohjanmaa* käytti sodan loppuun asti.¹³²

3.1.2 Vapaussota

Vapaussota sanana oli 1900-luvun alkupuolella vakiintunut koskemaan esimerkiksi Alankomaiden vapaussotaa, Yhdysvaltain vapaussotaa tai Kreikan vapaussotaa, työväenliikkeessä ei puhuttu niinkään vapaussodasta vaan vapaustaistelusta, jota käytettiin kuvamaan köyhälistön kamppailua kapitalistista sortoa vastaan. Sisällissotaa edeltävänä kesänä ja syksyllä suomalaisessa lehdistössä puhuttiin kansalaissodasta tai sisällissodan mahdollisuudesta, mutta ei vapaussodasta tai sen mahdollisuudesta.¹³³

Vapaussota-sanaa käytettiin ensimmäisen kerran sisällissodan aikana ruotsinkielisessä *Perdersöre*-nimisessä pohjalaisessa sanomalehdessä helmikuun alussa vuonna 1918, jolloin pääkirjoituksessaan *Pedersöde* toi ilmi näkemyksensä, että vapaussota oli alkanut venäläisiä ja punaisia isänmaanpettureita vastaan. Toisessa ruotsinkielisessä, niin ikään pohjalaisessa sanomalehdessä

¹²⁹ KP 31.1.1918, ”Pohjanmaan kansan vapaustaistelu.”

¹³⁰ Manninen 1982, 136.

¹³¹ KP 5.2.1918, ”Suomen kansan vapaustaistelu.”

¹³² Esimerkiksi KP 9.2.1918, KP 19.2.1918, KP 2.3.1918 ja viimeisen kerran KP 4.5.1918

¹³³ Manninen 1982, 134–135.

Vasabladetissa julkaistiin vajaa viikkoa myöhemmin, tarkalleen ottaen 12.2.1918, pääkirjoituksena Edvin Sundqvistin alun perin *Aftonbladetissa* julkaisema kirjoitus, jossa korostettiin vapaussodan olevan kohtalon välttämättömyys ja kuinka nuijasodan tavoin talonpojat nousevat nyt sortoa vastaan. Sundqvistin kirjoitusta pohtiessa tulee huomioida hänen aktivistitaustansa, hän oli liittynyt aktivistiliikkeeseen vuonna 1915 ja toiminut tällöin *Vasabladetin* päätoimittajana. Vuosien 1915-1916 aikana Sundqvist oli toiminut jääkäri liikkeen värvääjänä Etelä-Pohjanmaalla, mutta oli jäänyt kiinni toiminnastaan venäläisille santarmeille. Istuttuaan kuuden viikon tuomion Vaasan lääninvankilassa, katsoi Sundqvist parhaaksi poistua Tukholmaan. Tukholmassa Sundqvist toimi *Aftonbladetin* ulkomaantoimittajana ennen kuin palasi Suomeen tammikuussa vuonna 1918.¹³⁴

Ehkä merkittävimmän sysäyksen vapaussodan käytölle ja erityisen sen luonteen omaksumiselle toi Samuli Sarion artikkeli: *Suomen vapaussota*. Sairio omasi Sundqvistin tavoin aktivistitaustan, hän oli liittynyt aktivisteihin tammikuussa vuonna 1916 ja vuosina 1916-1917 hän toimi Berliinin perustetun aktivistien suomalaisen toimiston johtajana. Berliinissä ollessaan hän pyrki muokkaamaan saksalaisten mielipiteitä suopeiksi aktivisteille, yhtenä tärkeänä elementtinä nimenomaan sanomalehtien kautta vaikuttaminen. Saksassa ollessaan Sairio pyrki levittämään näkemystä siitä, että kaikki suomalaiset halusivat itsenäistyä Venäjältä, mutta Suomi tarvitsisi itsenäistyäkseen keskusvaltojen tukea, sillä Venäjän ei antaisi Suomen itsenäistyä sen Pietarin läheisyyden vuoksi, konflikti siis tulisi Sarion mukaan olemaan välttämätön. Sairio palasi Suomeen helmikuussa vuonna 1918, matkallaan hänen seuraansa liittyi Mannerheimin edustajana Tukholmassa ollut Vaasan lääninherra A. Heikell. Vaasaan saavuttuaan hänet nimitettiin senaatin toimesta ”Suomen ylimääräiseksi valtiosihteeriksi ulkomaanasioita varten”. Suomeen päästyään hän alkoi levittää Berliinissä olonsa tavoin Venäjän vastaisia näkemyksiään, joista Suomen vapaussota lehtiartikkeli oli ensimmäinen.¹³⁵

Artikkeli sai laajasti huomiota, sillä se julkaistiin 17:ssä valkoisen Suomen alueella ilmestyvässä sanomalehdessä, myös *Keskipohjanmaa* julkaisi artikkelin pääkirjoituksenaan¹³⁶. Artikkelissaan Sario toteaa esimerkiksi kansojen kohtalon ratkeavan sodalla ja kuinka se tulisi olemaan välttämättömyys myös Suomen kohdalla. Artikkelissaan Sairio toteaa ponnekkaasti venäläisten olevan Suomen päävihollinen ja että on alkanut Suomen vapaussota, jossa Suomen ainut vihollinen on Venäjä: ”Jokainen vieras voi olla vastustajamme. Mutta vapautemme veriviholliseksi on

¹³⁴ Manninen 1982, 146.

¹³⁵ Manninen 1982, 95-96.

¹³⁶ KP 19.2.1918: ”Suomen vapaussota.”

osottautunut venäläinen. Ja tällä ajankohdalla venäläinen on ainoa vastustajamme, jonka pyyteitä vastaan meidän on jännitettävä voimamme.”¹³⁷ Sairio toteaa punaisten luopioiden liittyneen venäläisiin joukkoihin ja sen luonnollisesti hankaloittavan erityisesti siveellisesti tilannetta, kuitenkin Sairion mukaan: ”Mutta se ei tehtäväämme muuta, ei sen luonnetta eikä päämäärää. Taistelemme venäläisyyden laajemispyrkimystä vastaan; tehtävämme on kansallisen itsenäisyytemme pelastaminen vieraan väkivallan alta. Käymme Suomen vapaussotaa.”¹³⁸ Mannisen mukaan yhtä jyrkkiä kannanottoja venäläisiä vastaan ei ollut esiintynyt valkoisessa lehdistössä ennen Sairion artikkelia, jossa nimenomaan venäläiset nostettiin valkoisten päävastustajiksi.¹³⁹

3.1.3 Vuosisatainen vihollinen ja isänmaan petturit

Sodan alussa valkoisen Suomen puolella venäläisten toivottiin pysyvän puolueettomina Suomen sisäisessä kamppailussa. Esimerkiksi valkoisen armeijan kenraalin Mannerheimin 28.1.1918 suojeluskuntien päälliköille antamassaan tiedonannossa oli määrännyt, että kaikille venäläisille jotka eivät tee vastarintaa, tulee taata persoonallinen turvallisuus. Venäläisiä pyrittiin kuljettamaan kotimaahansa Pohjois-Karjalan kautta sisällissodan alussa, mutta kuljetukset loppuivat helmikuun aikana. Venäläisiä teloitettiin sisällissodan myllerryksessä useilla paikkakunnilla, useita satoja venäläisiä surmattiin esimerkiksi Joensuussa ja Tampereella sodan loppukuukausina ja Viipurissa valkoisen terrorin uhreiksi joutuivat porvaristaustakin omaavat venäläiset.¹⁴⁰ Venäläisiä vastaan kohdistui siis runsaita väkivallantekoja ja suoranaista vihaa sodan aikana.

Sisällissodan alkuvaiheessa *Keskipohjanmaan* kirjoituksissa nähtiin venäläisten toimivan punaisten yllyttäjinä alkaneessa kapinassa. Punaisten otettua haltuunsa Helsinki, julkaisi Suomen senaatti tiedonannon, jossa se otti kantaa vallitseviin tapahtumiin. Julistus julkaistiin *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksen paikalla, jonka jälkeen omassa kolumnissaan *Keskipohjanmaa* ilmaisi kantansa hallituksen julistukseen. Hallituksen julistuksessa todetaan ajatuksen vallankumouksesta tulleen nimenomaan venäläiseltä taholta, julistuksen mukaan venäläiset joukot sekaantuvat Suomen asioihin

¹³⁷ KP 19.2.1918: ”Suomen vapaussota.”

¹³⁸ KP 19.2.1918: ”Suomen vapaussota.

¹³⁹ Manninen 1982, 96-97.

¹⁴⁰ Paavolainen 1967, 127–133. Tampereella yli 200 venäläistä sotilaista teloitettiin valkoisessa terrorissa, käytännössä jokainen kiinni saatu venäläinen joutui ammuttavaksi. Viipurissa taas surmattiin noin 400 venäläistä, joista 200 kaupungin valtauspäivänä. Viipurissa uhreiksi joutuivat myös venäläiset siviilit, joukossa naisia ja lapsia. Hentilä 2018, 34.

sekä suorittavat erinäisiä mieltä kuohuttavia rikoksia Suomen kansaa vastaan. Julistuksessa kerrotaan myös eräiden Suomen kansalaisten vuorostaan olleen toki kiihottamassa venäläisiä joukkoja tähän toimintaan ja näin he ovat yhdessä kääntäneet aseensa Suomen kansalaisia vastaan. Senaatin mukaan niin kauan kuin venäläisiä on Suomessa, ei hallituksella ole toimia järjestyksen ylläpitämiseksi.¹⁴¹ Senaatti myös lähetti Suomen itsenäisyyden tunnustaneille hallituksille kirjelmän, jossa se kertoo näkemyksensä Venäjän toimista Suomessa.¹⁴² Merkille pantavaa on senaatin julistuksessa se, että venäläiset nähdään pääylyttäjinä alkaneeseen sisällissotaan ja he ovat siten yhdessä punaisten kanssa alkaneet toimia Suomen kansalaisia vastaan. *Keskipohjanmaa* yhtyy kolumnissaan hallituksen linjaukseen toteamalla: ”...käymme me niin kuin miehet puolustamaan isänmaata pettureita ja vuosisataisia vihollisia vastaan.”¹⁴³ *Keskipohjanmaan* lausunto voidaan kuitenkin tulkita taisteluksi venäläisiä vastaan, jotka ovat yhtyneet taistoon punaisten kanssa eikä vielä niinkään varsinaiseksi sodaksi Venäjän valtiota.¹⁴⁴ Jokisen mukaan vetoaminen siihen, että joku toinen taho näkee asiat samalla tavoin kuin itse, on erityisen tehokasta silloin kun toista tahoja pidetään arvovaltaisena.¹⁴⁵ Retorisesti tarkasteltuna hallituksen julistusten julkaisua voidaan pitää arvovaltaiseen tahoon vetoamisena, tämän voidaan katsoa pätevän myös muihin hallituksen julkaisuihin, joita julkaistiin *Keskipohjanmaassa*. *Keskipohjanmaa* myötäillessä hallituksen näkemystä taistelun luonteesta, voidaan sen katsoa pyrkineen näin luomaan konsensusta¹⁴⁶ asian suhteen.

Venäläisten ja punaisten yhteistyön korostaminen ilmenee myös kolumnin jälkeisessä uutisoinnissa. Kokkolan valtauksesta uutisoidessaan *Keskipohjanmaa* kertoo taistelun käydyn pääasiassa venäläisten sotilaiden ja paikkakuntaa valloittamaan tulleiden suojeluskuntalaisten välillä, punaisten rooliksi jäi toimia venäläisten käytyinä. Taistelussa kaupungissa majailleiden sotilaiden avuksi tuli joukko matruuseja, joista valtaosa kuitenkin pakeni taisteluiden aikana, yhteistyötä korostetaankin *Keskipohjanmaan* uutisoinnissa: ”Samoin on paennut suurin osa punakaartilaisista. Muutamia huligaaneja, jotka liehuivat ryssien kätyrinä, on pidätetty.”¹⁴⁷ *Keskipohjanmaan* uutisointi on toki paikkaansa pitävää, sillä taistelu käytiin pääosin venäläisten ja suojeluskuntain välillä. Taisteluun osallistui alle viisisataa suojeluskuntalaista, venäläisten määrän ollessa yli 500 sotilasta ja punakaartilaisien määrän ollessa parisen sataa¹⁴⁸. Oulun taistelusta uutisoidessaan *Keskipohjanmaa*

¹⁴¹ KP 31.1.1918: ”Hallituksen julistus Suomen kansalaisille.”

¹⁴² KP 31.1.1918: ”Venäläisten sotajoukkojen hirmuvalta.”

¹⁴³ KP 31.1.1918: ”Niinkuin miehet!”

¹⁴⁴ Jo ennen Helsingin valtausta oli *Keskipohjanmaa* uutisoinut 24.1.1918 Viipurin tapahtumista: ”Punakaartilaisien veripäivät Viipurissa; Sotilaat ja punakaartilaiset yhteistyössä”.

¹⁴⁵ Jokinen 1999, 139.

¹⁴⁶ Jokinen 1999, 138-139.

¹⁴⁷ KP 31.1.1918: ”Pohjanmaan kansan vapaustaistelu.”

¹⁴⁸ Toiviainen 1994, 332.

kertoo venäläisten sotilaiden ja punaisten valmistautuneen yhdessä taisteluun kuultuaan Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla majailleiden venäläisten sotilaiden antautumisesta. *Keskipohjanmaa* toteaa: ”Punakaartilaisilla ja sotilailla oli kuuleman mukaan laadittu suunnitelma koko Oulun kaupungin hävittämiseksi ja polttamiseksi.”¹⁴⁹ Kiivaimmat taistelut Oulussa käytiin kuitenkin suojeluskuntain ja punakaartin välillä, sillä venäläiset sotilaat vetäytyivät kasarmeihinsa ja olivat haluttomia taistelemaan, punakaartilaisia kuoli taistelussa 26 ja suojeluskuntalaisia 33, mutta venäläisiä sotilaita vain yksi.¹⁵⁰

Pääkirjoituksessaan 5.2.1918 ”Miesten kunniaksi!”, *Keskipohjanmaa* kertoi antiikin ajan taistelusta, jossa spartalaiset taistelivat urhollisesti heitä uhannutta Persiaa vastaan.¹⁵¹ Pääkirjoitus mukaili *Ilkka*-lehden 31.1.1918 julkaisemaa samannimistä pääkirjoitusta¹⁵², mutta *Keskipohjanmaa* oli muokannut kirjoitusta lukijakunnalleen sopivammaksi. Pääkirjoituksessa rinnastettiin suojeluskuntalaiset ja toisaalta myös pohjalaiset antiikin Kreikan spartalaisiin, vastaavasti Spartaan uhannut Persia pyrittiin rinnastamaan Venäjään ja spartalaisten kavaltaajat punaisiin.¹⁵³ Myös 9.2.1918 ilmestyneen lehden pääkirjoituksessa todettiin: ”Meillä on surullisen suuri joukko isänmaan pettureita, jotka kunnianttomina oliona liehuvat vuosisataisen vihollisemme mukana.”¹⁵⁴ 12.2.1918 ilmestyneen lehden pääkirjoituksessa taas todettiin: ”Kansalaiset! Joukko isänmaan pettureita on lyönyt kättä vuosisataisen vihollisemme kanssa ja noussut taisteluun”¹⁵⁵ Sama teema kantoi läpi helmikuun *Keskipohjanmaan* kirjoituksissa, niissä pyrittiin selkeästi antamaan kuva, että punaiset ja venäläisten toimivat yhteistyössä valkoisia vastaan, venäläisten ollessa pääylyttäjiä alkaneeseen kamppailuun.¹⁵⁶ Sen sijaan yleisessä sotautisoinnissa maalisi- ja huhtikuun aikana yhteistyön uutisointi väheni, sillä venäläisiä ei ilmeisesti kohdattu rintamalla odotettuun tapaan. *Keskipohjanmaan* omaksuma kanta venäläisten ja punaisten yhteistyöstä jäi kuitenkin elämään, sillä sodan lopussa Snellmanin päivänä *Keskipohjanmaa* totesi pääkirjoituksessaan:

”Merkillinen sattuma, että tällainen juhlapäivä valkenee meille juuri niillä hetkillä, jolloin isänmaa on saatu vapautetuksi vuosisataisista vihollisistaan ja kamalasta

¹⁴⁹ KP 5.2.1918, ”Suomen kansan vapaustaistelu; Oulun valloitus.”

¹⁵⁰ Hoppu 2009, 153-155.

¹⁵¹ KP 5.2.1918, ”Miesten kunniaksi!”

¹⁵² *Ilkka* 31.1.1918, ”Miesten kunniaksi.”

¹⁵³ KP 5.2.1918: ”Miesten kunniaksi!”

¹⁵⁴ KP 9.2.1918: ”Voitto on meidän.”

¹⁵⁵ KP 12.2.1918: ”Nyt ratkaistaan.”

¹⁵⁶ Esim. KP 12.2.1918: ”Nyt ratkaistaan.”, KP 21.2.1918: ”Nykyinen tilanne ja kunnallisvaalit”, KP 26.2.1918: ”Ensimmäinen sotakuukausi on kulunut.”

sisäisestä sorrosta. Mikä muu hetki olisi sopivampi suomalaisen heimon suuren vapausjuhlan viettoon kuin Snellmanin päivä!”¹⁵⁷

Vaikka siis venäläisten ja punaisten roolin korostaminen hieman hälveni maaliskuuhun aikana, korostettiin sodan lopussa taistelun olleen käydyn yhteistoiminnassa olleita isänmaan uhkaajia vastaan. Vuosisataisen vihollisuuden toistaminen useassa numerossa voidaan retorisesti tarkastelusta nähdä toiston hyödyntämisenä¹⁵⁸, jolla iskostettiin ajatusta vuosisataisesta vihollisesta lukijakuntaan. Vuosisataisen vihollisen voidaan myös katsoa muodostaneen selkeän diskurssin, joka ilmeni useasti lehden kirjoituksissa. Kuitenkin kuten Luostarinen on osoittanut, viholliskuvat eivät ole ajasta ja paikasta riippumattomia käsitteitä, vaan viholliskuvia luotaessa hyödynnetään esimerkiksi kohteen historiaa muovaten sitä tarkoituksenmukaisella tavalla vastaamaan omia tarpeita¹⁵⁹. Luostarinen esittelee myös useita muita esimerkkejä siitä, miten viholliskuva voi syntyä ja miten niitä on hyödynnetty historian saatossa¹⁶⁰. *Keskipohtajanmaan* kohdalla voidaan katsoa, että venäläisistä muodostettiin sisällissodan alettua vuosisatainen vihollinen, jota vastaan vapaustaistelua käytäisiin, käsitys vuosisataisesta vihollisesta sopi mainiosti vapaustaistelun luonteeseen.

Manninen on myös esittänyt, että yhtenä valkoisen propagandan keskeisenä elementtinä oli esittää venäläisten levittävän ”ruttotautia” eli bolševismia, mikä antoi sisäpoliittisen luonteen kyseiselle propagandalle.¹⁶¹ Samanlaisia huomioita on esittänyt myös Hentilä, jonka mukaan kuvaamalla punaiset huligaaneiksi ja rosvojoukoiksi, kierrettiin sitä tosiseikkaa, että vastassa oli suomalaisia torppareita ja työläisiä. Turvautuessaan villiintyneiden venäläisten apuun ja saadessaan venäläisiltä ”tartunnan”, menettivät he samalla oikeutensa kuulua Suomen kansaan. Näitä tartunnan saaneita alettiin Hentilän mukaan kutsua ”punaryssiksi”, josta muodostui sisällissodan aikana yksi termi puhuttaessa valkoisia vastaan olevista joukoista. Punaryssää hyödynnettiin myös silloin, kun pyrittiin hälventämään vastustajan todellista luonnetta.¹⁶²

¹⁵⁷ KP 11.5.1918: ”Snellmanin päivä v. 1918.; Suomalaisen heimon suuri vapauspäivä.”

¹⁵⁸ Jokinen 1999, 154.

¹⁵⁹ Luostarinen 1986, 24. Esimerkiksi toisessa maailmansodassa Saksan hyökätessä Neuvostoliittoon, korostettiin venäläisten olevan puolalaisten, juutalaisten ja serbien tavoin kulttuurisesti ja rodullisesti alemmaa kastia. Nämä edellä mainitut kansanryhmät olivat ali-ihmisiä, joiden tuli palvella arjalaista herrarotua. Tämä asenne näkyi myös Saksan idän miehityksessä, joka oli julmaa ja häikäilemätöntä. Stalingradin taisteluiden jälkeen saksalaisten yrittävät nostattaa venäläisiä vapaaehtoisia taistelemaan puna-armeijaa vastaan todeten, että kulttuurinen alemmuus ei johtunutkaan venäläisistä vaan bolševismista. Saksan alettua menettää asemiaan, palattiin negatiiviseen viholliskuvaa, tosin nyt halveksunta oli vaihtunut peloksi. Luostarinen 1986, 22-24.

¹⁶⁰ Katso tarkemmin Luostarinen 1986, 20-31.

¹⁶¹ Manninen 1982, 188-191.

¹⁶² Hentilä 2018, 42.

Edellä mainitut huomiot pätevät myös *Keskipohjanmaahan*. Tämä käy selkeästi ilmi edellä mainituista pääkirjoituksista ja osassa kirjoituksia nähtiin, että venäläisistä olisi tarttunut ”ryssäläismeininki” tai muu hävitysinto. Esimerkiksi 28.2.1918 sotakirjeenvaihtajan kirjeessä Vilppulasta todettiin: ”*Punasten rintaman selkäpuolella ja itse rintamalla selkäpuolella ja itse rintamalla vallitsee oikea ryssäläismeininki, ryöstöineen, polttoineen ja häväistyksineen.*”¹⁶³ ja 18.4.1918 kirjeessä Lempäälästä nimimerkillä H totesi: ”*Ryssäläinen polttotauti yhä vaivaa punaisia, sillä silloin leimahtava heidän puolellaan kaameat tulipalot.*”¹⁶⁴ Helmikuun aikana *Keskipohjanmaan* kirjoituksissa alettiin myös puhua punaryssistä ja se esiintyi säännöllisesti läpi sisällissodan ajan. Punaryssä ilmeni niin lehdessä ilmestyneissä runoissa, rintamakirjeissä, uutisissa kuin muissa kirjoituksissa, ilmeisesti tarkoituksena oli nimenomaan hälventää vastustajan todellista luonnetta ja nivomaan yhteen punaiset ja venäläiset.¹⁶⁵ Vaikka siis suora uutisointi venäläisiin hälveni, hyödynnettiin punaryssä-termiä ylläpitämään kuvaa siitä, että venäläisten olisivat valkoisia vastassa punaisten kanssa.

Merkille pantavaa myös on, että venäläisten joukkojen poistamista ei uutisoitu missään vaiheessa *Keskipohjanmaassa* lukuun ottamatta yhtä julkaisua, jossa kerrotaan punaisten masentuneen, kun kuulemma venäläiset ovat lähtöpuuhissa.¹⁶⁶ Kyseessä on kuitenkin enemmän ivaava julkaisu punaisia kohtaan kuin varsinainen uutinen, joten venäläisten kotiuttamisesta siis voidaan katsoa *Keskipohjanmaan* vaienneen tyystin. Venäläisten joukkojen siirrosta vaikenivat kuitenkin myös muut valkoiset lehdet, kuten Manninen on osoittanut.¹⁶⁷ Entä käytiinkö varsinaista sotaa Venäjän valtiota vastaan, kuten jo yläotsikossa pohdin? Käsittelen tätä kysymystä seuraavaksi.

3.1.4 ”Äänisjärvi, Pohjanlahti, Auran rannat, Vienan suu, Siin on suomalainen mahti, jol ei oo kenenkään muun!”

Otsikossa esiintyvällä August Ahlqvistin runon säkeellä *Keskipohjanmaa* aloitti 3.2.1918 julkaistun lehden pääkirjoituksensa, mihin tässä *Keskipohjanmaa* oikein viittaa? Jo maaliskuun vallankumouksen jälkeen vuonna 1917 Itä-Karjalan kysymys oli noussut esiin eri tahojen toimesta

¹⁶³ KP 28.2.1918: ”Kirje Vilppulasta.”

¹⁶⁴ KP 18.4.1918: ”Kirje Lempäälästä.”

¹⁶⁵ Esimerkiksi KP 16.2.1918: ”Viikkolaulu.”, KP 21.2.1918: ”Mitä Karjalasta kuuluu.”, KP 26.3.1918: ”Punaryssien armeijan päiväkäskyjä.”, ja KP 25.4.1918: ”Kirje Tuuloksesta 16.4.18 ; Suomen punaryssäin viimeinen yritys”

¹⁶⁶ KP 28.2.1918: ”Hiukan rintamien takaa.”

¹⁶⁷ Manninen 1982, 179.

¹⁶⁸. Sisällissodan aikana asia nousi esiin toden teolla Mannerheimin julkaistua niin sanotun miekkavalansa helmikuun 23. päivänä vuonna 1918. Mannerheimin päiväkäskyn lähtökohtana oli torjua valkoisen johdon korviin tullut tieto, jonka mukaan punaiset olisivat vaihtamassa Itä-Karjalaa Inon pattereihin, jotka olivat Pietarin läheisyydessä Suomen alueella sijainneita puolustuslinnakkeita.¹⁶⁹ Julistuksessaan Mannerheim toteaa ponnekkaasti Leninin hallituksen pyrkivän valloittamaan Suomen ja liittämään sen osaksi Venäjää. Mannerheimin mukaan Suomen valkoiset olivat kyllin vahvoja puolustaakseen Vianan veljiään ja ettei hän panisi miekkaansa tuppeen, ennen kuin viimeinen Leninin roisto ja huligaani on karkotettu Suomesta ja Vianan Karjalasta.¹⁷⁰ Mannisen mukaan päiväkäsky oli taitavasti laadittua propagandaa, sillä päiväkäskyn sanomassa asetetaan voimakkaasti bolševikkeja vastaan, eikä niinkään valkoisia venäläisiä vastaan eikä siinä puhuta suoraan Itä-Karjalan liittamisestä osaksi Suomea. Lavea ilmaisutapa oli kuitenkin altis tulkinnalle, mikä lienee ollut Mannerheimin tarkoitus.¹⁷¹ *Keskipohjanmaa* otti kantaa Itä-Karjalan kysymykseen pääkirjoituksessaan reilua viikkoa myöhemmin eli luvun alussa mainitussa 3.2.1918 ilmestyneessä pääkirjoituksessa. Pääkirjoituksessa todettiin, että Itä-Karjalan liittäminen tulisi asettaa yhdeksi vapaustaistelun tavoitteeksi, rajan toisella puolen on vielä alueita, jotka ikävöivät pelastajaa venäläisen raakalaisuuden hävitykseltä, nämä alueet ovat vuosikausia kärsineet venäläisestä sorrosta ja ovat pyytäneet siksi apua itsenäiseltä Suomelta. Rajojen uudelleen piirtämistä *Keskipohjanmaa* perustelee näin: ”*On selvää, että kansojen itsemääräämisperiaatteita silmällä pitäen tunnustettuun Suomen tasavaltaan liitetään myöskin nämä alueet, jotka siihen luonnostaan ja kansatieteellisesti kuuluvat.*”¹⁷² Pääkirjoituksen mukaan siis nämä vielä rajan toisella puolen olevat kansat ovat suomalaista heimoa ja siksi kuuluvat osaksi Suomen tasavaltaa, pääkirjoituksessa todetaankin: ”*Vapaussotamme täytyy päättyä koko suomalaisen heimon vapauteen.*”¹⁷³ Retorisesti tarkasteltuna pääkirjoituksessa hyödynnetään, tässä tapauksessa kuviteltuihin, tosiasioihin

---

¹⁶⁸ Aktivistit pyrkivät niin Suomessa kuin ulkomailla vaikuttamaan siten, että Vianan ja Aunuksen Karjala tultaisiin liittämään osaksi Suomea. *Uusi Päivä ja Svenska Tidningen* -sanomalehtien ympärille ryhmittyneet itsenäisyysmiehet asettivat itsenäisyysohjelmansa osaksi heimokansallisia päämääriä, johon Itä-Karjala kuului. Myös Karjalan Sivistysseuraksi muuttunut Vianan Karjalaisten liitto pyrki vaikuttamaan ennen sisällissotaa Venäjän väliaikaiseen hallitukseen Itä-Karjalan kysymyksen ratkaisussa. Sodan aikana vienankarjalaiset järjestivät kansalaiskokouksia, jossa he asettuivat kannattamaan riippumattoman karjalais-vepsäläisen tasavalan muodostamista. Manninen 1982, 101-102.

¹⁶⁹ Manninen 1982, 101-102.

¹⁷⁰ Manninen 1982, 102-103. Julistus julkaistiin myös KP:ssa 28.2.1918.

¹⁷¹ Manninen 1982, 103. Saksan invertio ja hyökkäykset Vianan Karjalaan lienevät vaikuttaneet siihen, että Mannerheim omaksui myös julistuksissaan vapaussodan luonteen. Vielä helmikuun alussa Mannerheim näki kyseessä olevan sisällissota, mutta Tampereen valtauksen jälkeen hän puhui ensimmäisen kerran käynnissä olevan Suomen vapaussota. Manninen 1982, 116.

¹⁷² KP 2.3.1918: ”Suomen tasavalta.”

¹⁷³ KP 2.3.1918: ”Suomen tasavalta.”

vetoamisen puolesta.¹⁷⁴ *Keskipohjanmaan* mukaan on itsestään selvää, että nämä alueet kuuluvat osaksi ”suomalaista heimoa”.

Reilu kuukautta myöhemmin eli 18.4.1918 *Keskipohjanmaa* otti pääkirjoituksessaan uudemman kerran kantaa Itä-Karjalan kysymykseen. Pääkirjoituksessa todettiin heti alkuun sisällissodan olleen tähän asti luonteeltaan vapaus- ja puolustussota, jonka tarkoituksena on ollut puhdistaa Suomi venäläisestä sotaväestä, näiden raakalaissotureiden väkivaltaisuutta ja mielivaltaa vastaan nousivat Pohjanmaan ja Karjalan rahvas hankkimaan itselleen isännän oikeutta. Pääkirjoituksen mukaan veljessotaa ei olisi koskaan syntynyt, elleivät sosialidemokraatit olisi yhtyneet venäläisten rikollisiin juoniin, punaisten asemaa venäläisten kätyrinä ei siis tyystin unohdeta. Pääkirjoituksessa kerrottiin päämajasta 12.4. julkaistusta tiedonannosta, jonka mukaan venäläiset ja punakaartilaiset olisivat hyökänneet Itä-Karjalan kautta Suomen alueelle. *Keskipohjanmaan* mukaan tämän uhan torjumiseksi Venäjän Karjala on ainakin Äänisjärvestä pohjoiseen miehittävä ja Muurmanskin rata otettava haltuun uusien koukkausyritysten estämiseksi. Sotatoimien täytyy pääkirjoituksen mukaan olla sopusoinnussa puolustus- ja vapaussodan luonteen kanssa, eikä se saa saada hyökkäyssodan luonnetta ja pääkirjoituksessa todetaan: ”Meidän on hinnalla millä hyvänsä turvattava rajamme ja sen teemme parhaiten, kun estämme julman tuhoajan edes rajoillemme pääsemästäkään.”¹⁷⁵ *Keskipohjanmaan* mukaan Aunuksen ja varsinkin Vienan Karjalan väestö on suorastaan ”Kaleva-suomalaista”, eikä se enää halua elää Venäjän yhteydessä. Samaan tapaan kuin Pohjanmaalla tammikuussa, on nyt kansannousu Karjalassa tapahtumassa ja on suorastaan pyhä velvollisuus tukea tätä kansannousua, vaikka ympäröivät eivät tätä hyväksyisikään.¹⁷⁶

Edellä mainitun pääkirjoituksen taustalla lienee osin vaikuttanut 14–15.4.1918 *Ilkka*-lehden tiloissa järjestetty kokous, johon kokoontuivat maalaisliittolaisten lehtien päätoimittajia, maalaisliiton kansanedustajia, maalaisliiton senaattori Y.M. Pehkonen ja lääninhallituksen ylijohhtaja W.O. Sivèn, paikalla oli myös *Keskipohjanmaan* silloinen päätoimittaja Eero Hiekkala. Kokouksessa Pehkonen puolsi voimatoimia Itä-Karjalassa, hänen mukaansa Suomi ei ollut julistanut sotaan Venäjää vastaan, mutta Venäjä oli julistanut sodan valkoisille, jonka seurauksena Suomi oli sodassa Venäjää vastaan, kokouksen edustajat hyväksyivät Pehkosen tulkinnan.¹⁷⁷ Myös valtaosa muista maalaisliiton lehdistä

¹⁷⁴ Jokinen 1999, 140-141.

¹⁷⁵ KP 18.4.1918: ”Venäjän Karjala ja Suomi.”

¹⁷⁶ KP 18.4.1918: ”Venäjän Karjala ja Suomi.”

¹⁷⁷ Manninen 1982, 113.

olivat *Keskipohjanmaan* kanssa samoilla linjoilla Itä-Karjalan kysymykseen liittyen ja kannattivat alueen liittämistä osaksi Suomen tasavaltaa.¹⁷⁸

Molemmista pääkirjoituksista on havaittavissa selvä diskurssi suomalaisen heimokansojen vapauttamisesta, joka toimisi perusteena etenemiselle Itä-Karjalan alueelle osana, tämä sopi hyvin myös vapaussodan luonteeseen. Rinnastamalla¹⁷⁹ Pohjanmaan kansannousu Itä-Karjalan tilanteeseen, toimi se selkeänä retorisenä tehokeinona, jota hyödynnettiin *Keskipohjanmaassa*. Myöhemmässä pääkirjoituksessa toinen selkeä diskurssi taasen on uhkakuvan luominen, jonka miehittämätön Itä-Karjala toisi Suomen alueelle eli eräänlaista rajantakaista viholliskuvaa pyrittiin luomaan pääkirjoituksessa. *Keskipohjanmaa* siis voidaan katsoa omaksuneen huhtikuuhun mennessä kannan, että Suomi todellakin oli sodassa Venäjää vastaan.

3.2 ”Mitä Saksa on tehnyt Suomen hyväksi.”

Tätä pohti vapaaherra Adolf von Bonsdorff *Aftonbladetissa* julkaistussa artikkelissaan, jonka referaatin *Keskipohjanmaa* julkaisi lehdessään helmikuun lopulla. Artikkelissaan vapaaherra kehuu vuolaasti Saksaa ja kiittää sen avusta Suomelle, Saksan esimerkiksi kuvataan olevan kunniallinen ja oikeudenmukainen, Venäjä taasen tuntuu olevan petollisuudessaan ja kyvyttömyydessään täysin Saksan vastakohta.¹⁸⁰ Bonsdorff itse asiassa oli aktivisti ja toimi Tukholmassa sijainneen aktivistien Suomen vapauttamisen ulkomaanvaltuuskunnan puheenjohtajana.¹⁸¹ Bonsdorffin puheet voidaankin lukea yhdeksi aktivistien propagandan jatkeeksi, joita *Keskipohjanmaa* julkaisi. Suomen senaatin ilmoittaessa Saksan maihinnoususta Suomen alueelle korostettiin saksalaisten saapuvan karkottamaan venäläiset sotajoukot ja bolševikit. Kuten Manninen on osoittanut, valtaosa Suomen alueella ilmestyvistä lehdistä myötäili senaatin ilmoitusta, useissa lehdissä korostettiin puoluekannasta riippumatta saksalaisten tulevan epäitsekkinä auttajina auttamaan Suomea.¹⁸² Myös Saksa itse korosti maihinnousun Suomeen olevan humanitaarinen operaatio Suomeen hyökänneitä murhajoukkioita vastaan, eikä osallistumista Suomen sisällissotaan. Saksan propagandassa pyrittiin

¹⁷⁸ Manninen 1982, 180-184.

¹⁷⁹ Jokinen 1999, 152-153.

¹⁸⁰ KP 23.2.1918: ”Mitä Saksa on tehnyt Suomen hyväksi.”

¹⁸¹ Hentilä & Hentilä 2016, 18.

¹⁸² Manninen 1982, 195-198.

viimeiseen asti peittämään sitä tosiseikka, että taistelu käytäisiin työläisistä koostuvaa punakaartia vastaan.¹⁸³

Entä miten *Keskipohjanmaa* suhtautui Saksaan ja sen toimiin? Ensimmäinen merkittävä huomio on, että Brest-Litovskin rauhan myötä *Keskipohjanmaassa* alettiin uutisoida maailmansodan tapahtumien käsittelyn yhteydessä Saksan voittokulusta, Saksan voittokulku entistä emämaata Venäjää ja Saksan muita vastustajia vastaan alettiin nähdä pelkästään positiivisena.¹⁸⁴ 2.3.1918 ilmestyneessä *Keskipohjanmaassa* korostettiin Saksan roolia Suomen ja muiden entisten Venäjän keisarikunnan alusmaiden vapauttajana,¹⁸⁵ mutta varsinainen kannanotto ilmenee seuraavana viikon *Keskipohjanmaassa*. 9.3.1918 ilmestyneen *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksessa paheksutaan voimakkaasti Ruotsin hallituksen toimia Ahvenanmaalla¹⁸⁶. Entisen ystävällisen ja veljellisen maan kerrotaan vilpillisesti ja valheellisesti hyödyntävän valloitusalueaan pienen ahdingossa olevan Suomen kustannuksella, mutta nyt läheisimmän naapurin pettäessä, mahtava ja voittoisa Saksa on luvannut ojentaa auttavan kätensä Suomelle. Saksan kerrotaan kouluttaneen kuuluisa jääkäripataljoona, mutta suurimmaksi eduksi lasketaan vaatimukset venäläisten sotilaiden ja muiden rosvojoukkojen poistamisesta Suomesta, Saksa on luvannut myös lähettää joukkoja Suomeen, mikä *Keskipohjanmaan* mukaan nopeuttaa käytävää vapaustaistelua, vaikka ominkin avuin olisi selvitty. *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksessa myös todetaan, että suurvallan apu ei tule ilmaiseksi, mutta tämän auttavan käden avulla Suomi on pelastettu sisäisen sodan hirmuista, joten sen vuoksi voidaan luopua pienistä aineellisista eduista.¹⁸⁷ Myöhemmissä pääkirjoituksissa suhtautuminen Saksaan oli pääosin positiivista, Saksa katsottiin olevan esimerkiksi mahtava liittolainen, joka vapauttaa etelässä sorrettuja seutuja. *Keskipohjanmaan* mukaan Saksasta tulisi tarpeen tullen ottaa myös oppia, esimerkiksi Saksassa naiset, lapset ja vanhukset ovat sotavuosina tehneet kaikki kotoiset maataloustyöt, tästä Suomen kotirintamalaisten tulisi myös ottaa mallia.¹⁸⁸

¹⁸³ Hentilä 2018, 24-26.

¹⁸⁴ Esimerkiksi KP 23.2.1918: ”Saksan voittokulku Venäjällä.”, KP 26.3.1918: ”Saksalaisten voittokulku; Ranskalais-englantilainen puolustusjärjestelmä murrettu.”

¹⁸⁵ KP 2.3.1918: ”Suomen tasavalta.”

¹⁸⁶ Ahvenanmaalaisten piireissä oli vuoden 1917 aikana voimistunut ajatus Ruotsin yhteyteen siirtymisestä, jota varten kerättiin mm. adressi. Adressin allekirjoitti 7097 ahvenanmaalaista, joka vastasi miltei samansuuruista määrää, joka oli osallistunut vuoden 1917 vaaleihin, kyseinen adressi toimitettiin Ruotsin viranomaisille. Sisällissodan alettua Ruotsi lähetti aluksi Ahvenanmaalle retkikunnan helmikuun puolessa välissä, mutta lopulta kokonaisen joukko-osaston 23.2.1918. Maaliskuun alussa joukot kuitenkin vetäytyivät saaristosta saksalaisten mairinnousun myötä ja välttääkseen isomman selkkauksen Suomen kanssa. Paasivirta 1957, 138-153. Myös muissa *Keskipohjanmaan* kirjoituksissa kritisoitiin Ruotsin toimia lähettää Ahvenanmaalle joukkoja, esim. KP 26.2.1918: ”Ruotsi ja Suomi.”, jossa kritisoitiin Ruotsin pysymistä puolueettomana sisällissodassa, mutta Ahvenanmaalle oltiin valmiita heti lähettämään joukkoja.

¹⁸⁷ KP 9.3.1918: ”Ulkovaltojen apu.”

¹⁸⁸ Esim. KP 11.4.1918: ”Sodanjaloissa” ja KP 18.4.1918: ”Venäjän Karjala ja Suomi.”

Epäedullisista valtiosopimuksia *Keskipohjanmaa* käsitteli muutamassa pääkirjoituksessaan. 14.3.1918 pääkirjoituksen käydessä läpi Suomen ja Saksan välistä kauppasopimusta, on rivien välistä havaittavissa kritiikkiä liialle sidonnaisuudelle Saksan suuntaan.¹⁸⁹ 30.5.1918 ilmestyneessä pääkirjoituksessa *Keskipohjanmaan* käsitellessä Saksan ja Suomen välisiä kauppasopimuksia todetaan sopimusten allekirjoitusajan olleen sekasortoinen, joten siksi voidaan katsoa läpi sormien eduskunnan huomiotta jättäminen, sopimustenehdoista todetaan:

*”Nyt kun välikirjat ovat tulleet julkisuuteen, saamme iloksemme huomata, että ne eivät sentään olekaan vallan niin ankarat silloin kun uskottiin. Saamme taas todistuksen siitä, että Saksa ei ole tahtonut tuhota pienen kansamme itsenäisyyttä omaa etuaan silmällä pitäen taloudellisilla kahleilla.”*¹⁹⁰

Keskipohjanmaa toteaa myös oikeuksien olevan samoja kummallekin sopijaosapuolella, mutta suureksi vaaraksi *Keskipohjanmaan* mukaan muodostuu kilpailu samoilla kentillä samoilla ehdoilla suuren Saksan kanssa, joten nyt siis todella mitataan, mihin me pystymme.¹⁹¹

Keskipohjanmaa suhtautuminen saksalaisiin mukailee pitkälti yleistä linjaa, saksalaisten tekemään interventioon suhtauduttiin positiivisesti ja uusi mahtava liittolainen nähtiin auttavan sisäisessä kamppailussa, Suomen kansalaistenkin tulisi tietyissä asioissa ottaa mallia tämän suurvallan kansalaisista. Ristiriitoja Saksan interventioon liittyen ei juuri uutisoitu, esimerkiksi Norjan näkemyksestä, jonka mukaan Suomi on ajautumassa Saksan vasallivaltioksi, oli harvoja ulkovaltain kritiikkiä, jotka päätyivät lehden sivuille.¹⁹² Retoriikassa Saksan mahtavuuden, voittoisuuden, epäitsekkyuden ja edistyksellisyyden kuvaamista voidaan pitää retorisenä tehokeinona, verratessa esimerkiksi Ruotsiin, joka on epäkelpo kavaltaja, on Saksa pyyteetön kansojen vapauttaja ja mahtava liittolainen.

3.3 Punaiset

¹⁸⁹ KP 14.3.1918: ”Suomen kauppapolitiikka; Neuvotteluja sen järjestämiseksi.”

¹⁹⁰ KP 30.5.1918: ”Suomen ja Saksan väliset kauppasopimukset.”

¹⁹¹ KP 30.5.1918: ”Suomen ja Saksan väliset kauppasopimukset.”

¹⁹² KP 6.4.1918: ”Suomen pääsy Jäämerelle; Muuan norjalainen lausunto.”

3.3.1 Yllyttäjät

Kuten aikaisemmasta luvusta käy ilmi, *Keskipohjanmaassa* syytettiin voimakkaasti sosiaalidemokraattienjohtoa kannattajiensa yllyttämisestä levottomuuksiin ja väkivallantöihin jo ennen sisällissotaa. Sodan alettua toden teolla, useissa Valkoisen Suomen alueella ilmestyvissä sanomalehdissä pohdittiin perimmäistä syytä sisäiseen kamppailuun. Useimmissa lehdissä päädyttiin lopputulemaan, että suurin vastuu on sosialidemokraattisen puoleen johdolla, he ovat kiihotuksellaan nostattaneet punakaartilaiset kapinaan ja rikoksen polulle.¹⁹³

Tarkastelemassamme *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksissa sisällissodan aikana punajohto ei saa sisällissodan aikana mairittelevia ilmaisuja osakseen. Pääkirjoituksissa punajohdon todetaan esimerkiksi olevan halpamaisia vallantavoittelijoita, maanpettureita tai tyranneja.¹⁹⁴ Selkein pääkirjoitus punajohtoa vastaan ilmenee huhtikuun puolessa välissä Tampereen suurtaisteluiden jälkeen. Pääkirjoituksessa todetaan, että maankavaltajien johtajien olisi tullut jo alusta alkaen tietää, mihin heidän pimeät vallananastuspuihat johtavat. Pääkirjoituksessa todetaan punakaartilaisjohdon paenneen lopun tullessa itään ”omiensa luo”:

”Mutta veriset vehkeilijät siitä vähän välittävät, kunhan sen katsovat, että oma päänsä säilyy. Ja siitä he kyllä ovat huolen pitäneet. Pakoon Tampereeltakin päämiehet puikkivat, silloin kun näkivät turman tulevan.”] ... [”Eikö vieläkään aukene näiden sokaistujen laumojen silmät näkemään, millaiseen pimeään peliin heidät on petoksella johdettu, ja mikä on heidän johtajiensa päämäärää!”¹⁹⁵

Reilu viikkoa myöhemmin sodan lähestyessä loppuaan *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksen paikalla julkaistiin *Valkoisen Suomen* muutamaa päivää aikaisemmin ilmestynyt pääkirjoitus, jossa ryöpytetään punajohtoa toden teolla. Pääkirjoituksessa todetaan esimerkiksi Kullervo Mannerin ja muiden sosialistijohtajien janonneen diktatuurivaltaa, uskoneen kapinan onnistuvan venäläisjoukkojen ja eläimellisen raan taistelutapansa avulla sekä hankkineen itselleen valmiiksi

¹⁹³ Manninen 1982, 164–165.

¹⁹⁴ Esim. KP 12.2.1918: ”Nyt ratkaistaan.”, KP 21.2.1918: ”Nykyinen tilanne ja kunnallisvaalit.”

¹⁹⁵ KP 13.4.1918: ”Vieläkö kurjaa vehkeilyä jatketaan?” Myös rintamakirjeissä nähtiin punajohdon sokaiseen työläiset kapinaan, esimerkiksi KP 20.4.1918, ”Rintamietteitä.”, nimimerkillä T.L. totesi: ”Tällaisen kapinan kukistamisoikeutusta ei voine enää kukaan epäillä. Sitä ei lievennä edes sekään että kapinallisten joukossa on monta syytöntä eksytettyä ihmistä. Se vain suurentaa johtajien syyllisyyttä, niiden pirullisten johtajien joiden omilla tunnoilla lepää mittaamaton rikos ja tuhansien työläisten uhrein kärsimykset.”

hiirenloukon ryssien helmoista mihin paeta tilinteon koittaessa.¹⁹⁶ Pääkirjoitusten lisäksi myös muissa *Keskipohjanmaan* julkaisuissa ryöpytys punajohtoa kohtaan oli armoton. Esimerkiksi pakinassaan Tahvo toteaa ”kansanvaltuutettujen” katsoneen parhaaksi homman käytyä sekavaksi lähteä pakoon omiensa luo Pietariin, jossa he asustelevat hienoimmista hotelleista, soittelevat harppua, syövät ylen määrin ja ryypiskelevät siihen päälle, kääntäen selkensä punakaartilaisovereilleen.¹⁹⁷

Jo sisällissotaa edeltänyt ryöpytys punajohtoa kohtaan jatkui siis entistä voimakkaampana sodan aikana. Punajohto pyrittiin esittämään joukkojensa petteinä hiirinä, jotka sodan hävittyä puikkivat raukkamaisesti pakoon Pietariin nauttimaan ylellisyyksistä.

3.3.2 Punainen terrori

Perinteisesti sisällissodan punaisen terrorin on ajateltu olleen pääosin yksittäisten henkilöiden tekemiä mielivaltaisia tekoja, lähinnä Jaakko Paavolaisen vuonna 1966 julkaisemassa teoksessaan: *Poliittiset väkivaltaisuuDET Suomessa, 1918. ”Punainen terrori”* esittämien väitteiden myötä. Paavolaisen mukaan punainen terrori ei ollut organisoitua tai johdon ohjailmaa ja väkivallan teot olisi pääosin tehty työväenliikkeeseen kuulumattomien tai siihen vasta liittyneiden henkilöiden toimesta.¹⁹⁸ Kuitenkin esimerkiksi Marko Tikan mukaan terrori kuului osana sodankäyntiä molemmilla osapuolilla, eikä se koostunut vain yksittäisistä mielivaltaisista väkivallanteoista. Punaisten puolella rintamien takana tehtiin yhteensä noin 1600 surmantlyötä, joista Tikan mukaan joka kolmannen voidaan katsoa olleen suunnitelmallisia.¹⁹⁹ Tietojen rantautuessa valkoisen lehdistön alueelle, uutisoitiin punaisten terrorista näyttävästi. Teot tuomittiin laajasti erilaisia retorisia tehokeinoja hyödyntäen, kuten leimaamalla punaiset ryöväreiksi ja murhamiehiksi tai kuvailemalla yksityiskohtaisesti punaisten käyttämiä terrorin keinoja.²⁰⁰ Lehdissä julkaistut kertomukset punaisesta terrorista olivatkin kuitenkin pääosin liioiteltuja tai jopa osin täysin vailla todellisuuspohjaa, vaikkakin osassa väkivallanteoissa harjoitettiin toki suurta julmuutta. Silpomisen ja muiden kidutusmuotojen sekä murhien laajamittainen viljeleminen lehdissä osana sotapropagandaa

¹⁹⁶ Valkoinen Suomi 20.4.1918 ja KP 23.4.1918: ”Vapiseva valtakunta ja sen hallitsijat: ”Punaisten” viimeiset virret.”

¹⁹⁷ KP 30.4.1918: ”Kun valtakunta luisuu käsistä.”

¹⁹⁸ Paavolainen 1966, 264-265.

¹⁹⁹ Esim. Tikka 2006, 69-70 ja 72-73.

²⁰⁰ Manninen 1982, 166-167.

toimi kuitenkin keskeisenä psykologisena vaikuttimena sisällissodan aikana eikä sen roolia sen vuoksi pidä väheksyä.²⁰¹

Jo sodan alkuvaiheesta alkaen punaisten väkivalta sai runsaasti palstatilaa *Keskipohjanmaan* kirjoituksissa, esimerkiksi Kokkolan valtauksen uutisoinnissa *Keskipohjanmaan* mukaan punakaartilaiden kerrotaan häpäiseen kaatuneen jääkäri Karlssonin ruumista ryöstämällä arvokkaan irtaimiston ja potkimalla kuollutta ruumista.²⁰² Helmikuun aikana *Keskipohjanmaan* vapaustaisteluosiossa alettiin julkaista punakaartin väkivallanteoista ja toiminnasta eri paikkakunnilla. Uutisissa kuvailtiin punaisten ryöstöjä ja murhia varsin värikkäästi ja inhoa herättäen, esimerkiksi punaisten kerrottiin osissa väkivallanteoissa riisuvansa uhriensa alasti, silpovan tai jopa kuohivan heitä.²⁰³ Ensimmäisistä laajoista terroriteoista *Keskipohjanmaa* uutisoi 9.2.1918, jolloin *Keskipohjanmaa* kertoo punakaartin murhanneen 11 henkeä Porissa sekä Suinulassa tapahtuneen joukkomurha, jossa kymmenen vangiksi joutunutta nuorukaista oli asetettu riviin ja teloitettu kuularuiskulla ampuen, kirjoituksen mukaan myös Suinulassa sijainnut Karttulan talo oli sytytetty palamaan ja talon isäntä oli palanut sen mukana kärsien julman kuoleman.²⁰⁴ Myös muut punaisten suorittamat laajat terroriteot huomioitiin näkyvästi *Keskipohjanmaassa* ja niistä uutisoitiin näyttävästi sodan loppuun asti.²⁰⁵

²⁰¹ Paavolainen 1966, 252–256 ja 264–267; Ylikangas 1993, 523–524; Hentilä 2018, 34. Esimerkiksi väitöskirjassaan Mirja Turunen on osoittanut, että Kouvolassa punaisen terrorin uhreiksi joutuneita valkoisia ylös kaivaessa huomattiin uhrien jalkojen ja käsien ihon irtoavan. Uhreja valokuvattiin ja niitä käytettiin todistusaineistona punaisten harjoittamasta kidutuksesta, punaisten väitettiin esimerkiksi kiduttaneen uhrejaan hapolla ja polttamalla. Todellisuudessa kyse oli niin sanotusta pesunahkailmiöstä, jossa veden kanssa tekemisiin joutuneet ruumiit alkoivat mädäntyä ja iho irrota, ensimmäisenä paljaaksi jääneistä käsistä ja jaloista. Katso tarkemmin Turunen 2005, 264–270.

²⁰² KP 31.1.1918: ”Pohjanmaan kansan vapaustaistelu.”

²⁰³ Esimerkiksi KP 9.2.1918: ”Turussa ovat punakaartilaiset vallalla.”, jossa kerrotaan punakaartien ryöväämän ja polttavan Turun seudulla kaiken mitä eteensä saavat. KP 21.2.1918: ”Tilanne Helsingistä”, jutun mukaan ”luotettava henkilö” oli kertonut *Ilkka*-lehdelle punakaartilaiden riisuvan uhriensa alasti, samoin KP 2.3.1918: ”Punainen hirmuvalta Heinolassa”, uutisessa kerrotaan punakaartin juoksuttaneen kahta henkilöä alasti kaksi kilometriä ennen heidän surmaamistaan. KP 14.3.1918: ”Ikaalisten rintamalta.”, kerrotaan venäläisen upseerin teurastaneen erään talon voudin ja repineen eräältä torpparilta kielen suusta. KP 28.3.1918: ”Kirje Orivedeltä.”, osiossa kerrotaan oikean kuvan punaisista ihmispedoista saavan vasta kun näkee heidän silpomiaan ruumiita. Jutun mukaan myös yhdeltä oli kaivettu silmät päästä, korvat leikattu ja surmatut miehet oli kuohittu ennen vapauttavan surmaniskun saamista. Samaisessa numerossa: ”Punaisten vangit.” -uutisessa kerrotaan kaikkien Orivedellä joutuneiden vankien ryöstön, alusvaatteisilleen riisunnan ja kuohinnan kohteeksi, näin on kuulemma tehty myös Laviälläkin.

²⁰⁴ KP 9.2.1918: ”Punakaartilaiden retki Vanhaan kartanoon Porin lähellä.” ja ”Suinulan tapahtumat.” Suinulassa todella tapahtui verilöyly 31.1.1918, jossa yhteensä 17 valkoisten hallitsemalle alueelle pyrkinyttä suojeluskuntalaista sai surmansa vangitsemisen jälkeen tapahtuneessa teloituksessa, mutta ilmeisesti talo ja isäntä olivat kuitenkin säästyneet. Samoin Porin lyseon edustalle teloitettiin yhteensä 11 lyseon piirityksen jälkeen antautunutta suojeluskuntalaista, kuten jutussa mainitaan, katso Paavolainen 1966, 96 ja 151–152.

²⁰⁵ Esim. KP 16.4.1918: ”Punainen hirmuvalta Turun ja Porin läänissä; Luotettavien tietojen mukaan.”, KP 30.4.1918: ”Punainen hirmuvalta Sääksmäellä”, KP 11.5.1918: Mustialan maanviljelyskoulun oppilaiden kamala kohtalo.” Voimakkain uudelleenjulkaisu oli 28.3.1918 *Keskipohjanmaassa* julkaistu, alun perin *Saarijärven Paavossa* 21.3.1918 julkaistu: *Punainen murhan halu* -niminen juttu. Jutussa todetaan punakaartin olevan verikaarteja, joiden perusominaisuutena on tiikerimäinen julmuus. Jutun mukaan Etelä-Suomi on näiden verenhimoisten shakaalien vallassa teurastuksen ja raatelukauhun alaisina, verennäöstä hurjistuneiden petojen raatelun armoilla. Kuitenkin jutussa todetaan

Sodan lähestyessä loppuaan, kasvoi myös terrorin määrä molemmilla sodan osapuolilla. Paavolainen on osoittanut, että punaisten suorittamien murhien määrä sijoittuu laajimmille sodan alkuun eli helmikuun alkupuolelle, nousten jälleen huimasti huhtikuun aikana.²⁰⁶ Myös valkoisen terrorin määrä kasvoi merkittävästi huhti- ja toukokuun aikana, jolloin Paavolaisen mukaan suoritettiin yli 70% valkoisesta terrorista.²⁰⁷ Varsinaiset punaisten tekemät terrori ei vielä sodan alkuvaiheessa näkynyt *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksissa, toki punaisia kategorisoitiin tämän tästä esimerkiksi ryöväreiksi ja väkivaltaisiksi raakalaisiksi, mutta niin tehtiin myös ennen sisällissodan alkua.²⁰⁸ Ensimmäisen kerran *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksessa punaisten harjoittamaa terroria käsiteltiin 12.3.1918 ilmestyneen lehden pääkirjoituksessa. Pääkirjoituksessa kerrotaan joka päivä rantautuvan uutisia punaisten harjoittamasta ihmiskidutuksesta ja veritöistä sekä eläimellisestä törkeydestä ja hävityshalusta. Pääkirjoituksessa toisaalta myönnetään, että osa jutuista saattaa olla liioiteltuja, mutta myös sellaisia, jotka voidaan vääjäämättömästi todistaa. Erityisesti pääkirjoituksessa kuitenkin tuomitaan punaisten harjoittama sivistysvihollisuus, joka ilmenee punaisten harjoittamana kirkkojen häväistyksenä ja hävityksenä. Pääkirjoituksen mukaan useissa kansakouluissa kaikki opetusvälineet on joko rikottu tai turmeltu, mikä korostaa entisestään vastakkaisen osapuolen vihaa sivistystä kohtaan. Pyhä viha onkin aina noussut sivistystä vastaan asettuvia jo muinaisesta Kreikasta lähtien tai näin ainakin pääkirjoituksessa todetaan.²⁰⁹ Viittaamalla antiikin Kreikkaan, *Keskipohjanmaa* hyödyntää retoriikassaan konsensuksella vahvistamista²¹⁰, sillä jos jo antiikin Kreikassa pyhien arvojen loukkaajat on nujerrettu, näin lienee käyvän myös nykyisille pyhien arvojen halventajille.

Seuraavan kerran *Keskipohjanmaa* käsittelee pääkirjoituksessaan punaisten suorittamaa terroria 11.4.1918. Kirjoituksessa todetaan kaiken sodan hävityksen todistavan, kuinka verinen ja katala on niiden isänmaanpettureiden rikos, jotka maan vihollisiin ovat liittyneet. Kirjoituksessa kauhistellaan Tampereen kohtaamaa hävitystä, joka pääosin lykätään punaryssien syyksi. Pääkirjoituksessa todetaan:

---

rankaisevan miekan kohoavan ja katkaisevan tuolta villipedolta päin. Katso tarkemmin Saarijärven Paavo 21.3.1918 tai KP 28.3.1918: ”Punainen murhan halu.”

²⁰⁶ Paavolainen 1966, 95.

²⁰⁷ Paavolainen 1967, 192.

²⁰⁸ Esimerkiksi KP 9.2.1918: ”Voitto on meidän.” ja KP 21.2.1918: ”Nyt ratkaistaan.”

²⁰⁹ KP 12.3.1918: ”Raakuus huipussaan.” Myös myöhemmissä julkaisuissa kerrottiin punaisten hävittävän kirkkoja. Esimerkiksi KP 13.4.1918: ”Punaisten jäljillä.”, jossa kerrotaan punaisten tarvelleen Suoniemen kirkkoa käyttäen sitä ampumaharjoituksissaan ja käyttäneen papin penkkiä käymälänä.

²¹⁰ Jokinen 1999, 139.

”Ja jos he vielä petostaan jatkavat raiskaten samalla tavoin maamme toiset kulttuurikeskukset ja kodit on heidän rikoksensa monta vertaa katalampi. Silloin ei heille löydy enää mitään sääliä eikä armoa, sillä heidän syntinsä ovat suuremmat kuin mitä he verellään jaksavat maksaa.”²¹¹

23.4.1918 ilmestyneessä *Keskipohjanmaassa* pääkirjoituksen paikalla julkaistiin jo edellä mainittu *Valkoisen Suomen* pääkirjoitus: *”Vapiseva valtakunta ja sen hallitsijat: ”Punaisten” viimeiset virret.”*²¹² jossa todetaan, että valloitetuilla alueilla ei saa hämääntyä, vaikka punaiset olisivat vastassa kädet pystyssä, koska johtajat, villitsijät, hirmutöiden tekijät täytyy saada selville, jotta he saavat ansaitsemansa rangaistuksen. Pääkirjoituksessa todetaan: *”Selvänteko ja puhdistus on oleva täydellinen, vaikkapa nyt jossain kokonaiset kylät ehkä pienet kaupungitkin toivottomuudessaan ilman muuta antautuisivat.”*²¹³ Puhdistus mainitaan vielä seuraavan viikon *Keskipohjanmaan* omassa pääkirjoituksessa, jossa todetaan, että vaikka ratkaiseva voitto on saavutettu, tulee suorittaa perinpohjainen puhdistustyö.²¹⁴

Pääkirjoitukset havainnollistavat sitä kehitystä, mitä raaistuva sota ja sen konkretisoituminen näkyivät vaiheittain *Keskipohjanmaan* kannanotoissa. Alkuvaiheen pääkirjoituksissa vielä tunnustettiin terrorin liioittelun mahdollisuus, mutta viimeisissä pääkirjoituksissa vaadittiin laajamittaista puhdistusta ja rikollisia tilille teoistaan. *Valkoisen Suomen* pääkirjoitus toki ei ole *Keskipohjanmaan* oma ja erottuikin joukosta kärkkäämmällä retoriikallaan, mutta myös *Keskipohjanmaan* omisakin pääkirjoituksissa vaadittiin laajamittaista tilille panoa, joten *Valkoisen Suomen* julkaisu on sinänsä linjassa *Keskipohjanmaan* kanssa ja luo samalla konsensusta *Keskipohjanmaan* oman linjan kanssa. Yksityiskohdilla, kuten kirkkojen häväistyksellä, punaisten raakuuden ja väkivaltaisuuden korostamisella pyrittiin herättämään inhoa lukijoissa, mikä oli hyvin tyypillistä mustamaalaamista sodan vastapuolta kohtaan. Syy-seuraus akselin luominen punaisesta terroristista puhdistuksiin on myös retorinen tehokeino, terroria suorittaneet henkilöt ovat suorittaneet pöyristyttäviä rikoksia ja heidät tulee saada tilille teoistaan puhdistusta varten, puhdistuksella lienee tarkoitettu epäsuorasti rikollisten päiviltä päästämistä tai vähintään poistamista Suomesta. Huomion arvoista on myös se, että valkoisten harjoittamasta terroristista ei uutisoitu *Keskipohjanmaassa* lainaan,

²¹¹ KP 11.4.1918: ”Sodanjaloissa.”

²¹² Valkoinen Suomi: 20.4.1918 ja KP 23.4.1918: ” Vapiseva valtakunta ja sen hallitsijat”

²¹³ KP 23.4.1918: ”Vapiseva valtakunta ja sen hallitsijat

²¹⁴ KP 30.3.1918:”Suomi on vapaa.”

esimerkiksi Kokkolaan sijoitettua vankileiriä ei mainittu yhdessäkään julkaisussa eikä siellä tapahtuneista teloituksista, valkoisesta terroristista vaiettiin siis kokonaan.

3.3.3 ”Mutta totisesti ei ole kaunis olio pyssyillä, miekoilla ja pommeilla varustettu nainen.”

Sisällissodan aikana valkoisten puolella toimineet naiset huolehtivat esimerkiksi joukkojen muonituksesta, sairaanhoidosta ja varustamisesta. Kotirintamalla naisia kehoitettiin valmistamaan sotilaille erilaisia vaatekappaleita ja keräämään varoja suojeluskuntien hyväksi. Näistä toimista uutisoitiin myös *Keskipohjanmaassa* sodan aikana, heidän toimiaan kiiteltiin ja toimintaa kehoitettiin jatkamaan lehden julkaisuissa.²¹⁵ Osa naisista kuitenkin koki kaipuuta myös osallistua sotaan aseella varustettuna.²¹⁶ Ensimmäisenä Savossa naiset ehdotettiin aloittamaan sotaharjoittelun helmikuun puolessa välissä, mutta asia huomioitiin näkyvästi Pohjanmaan naisten alettua harjoitella aseiden käsittelyä. *Kaleva* uutisoi helmikuun lopulla naisten aloittaneen harjoittelun rintamalle lähtöä varten²¹⁷ ja Oulussa paikallisen suojeluskunnan päällikkö oli luvannut naisille koulutusta, jos he saisivat platoonan verran eli 45 edestä koottua vapaaehtoisia naisia. Intoa toimintaan riitti, sillä jo maaliskuun alussa yli puolet tarvittavasta määrästä oli koossa. Naisten varustautumisen tultua ilmi laajemmin, se kuitenkin tyrmättiin. Lapuan naisyhdistyksen kuultua näistä aikeista, se lähetti kirjelmän Mannerheimille, jossa ilmaisi vastustavansa naisten rintamalle lähtöä. Mannerheim lähetti kirjelmän saatuaan maaliskuun alussa esikuntaansa oman kirjelmänsä, jossa hän totesi naisten olevan sopimattomia rintamalle ja korosti sodan olevan miesten ylivoimainen oikeus ja velvollisuus.²¹⁸ Valkoisen Suomen alueen lehdistö yhtyi tähän kantaan ja esimerkiksi *Valkoinen Suomi* -lehdessä todettiin naisista olevan vain enemmän haittaa kuin hyötyä tarttuessaan aseeseen. Myös muut naisjärjestöt tuomitsivat naisten innostuksen tarttua kivääriin ja julistuksissaan he totesivat, että naisten ei tulisi häiritä miehiä heidän työssään yrittämällä olla jotain sellaista, mihin he eivät ole kasvaneita ja missä kaikki olosuhteet ovat heitä vastaan.²¹⁹

²¹⁵ Esimerkiksi KP 21.2.1918: ”Seurattavia esimerkkejä.”, jossa kerrotaan Kaustisen ja Lohtajan naisten lähettäneen sukkia ja selkäreppuja Kokkolan piiriesikunnalle, KP 28.2.1918, ”Suojeluskuntain avustaminen.”, jossa kerrotaan Halsualla naisten täydellä touhulla ryhtyneen valmistamaan suojeluskunnille sukkia, vanttuita y.m. tarpeita.”

²¹⁶ Valkoisten puolella esiintyi muutamia yksittäistapauksia, joissa naisen voidaan katsoa toimineen sotilaana miesten rinnalla. Yhtenä heistä mainittakoon Karjalan rintamalla taistellut virolainen Elisabeth Scheel. Katso tarkemmin Hoppu 2017, 26-30.

²¹⁷ Hoppu 2017, 19.

²¹⁸ Mannerheimin julistus julkaistiin myös *Keskipohjanmaassa*, katso KP 14.3.1918: ”Naispataljoonat.”

²¹⁹ Lintunen 2009, 280-283.

Keskipohjanmaan uutisoidessa ensi kerran Oulun naisten toimista, suhtautuminen oli kuitenkin myötämielinen, sillä uutisoinnin lopussa todetaan: ”Niin sitä pitää!”²²⁰ Kuitenkin yleisen tyrmäyksen myötä suhtautuminen ilmeisesti muuttui, sillä pääkirjoituksessaan 16.3.1918 *Keskipohjanmaa* totesi, että sanomalehdissä on viime aikoina esiintynyt mainintoja siitä, että naisetkin haluaisivat lähteä rintamalle. Pääkirjoitus jatkuu: ”Nämä tuumat ovat olleet lähtöisin naisten omasta keskuudesta ja ilmaisevat neitojemme kaunista innostusta ja jaloa mieltä. Mutta vakavammin ajatellen on tuuma kumminkin vain kaunista kuulla, mutta turha ja mieletön toteuttaa.”²²¹ Sen sijaan pääkirjoituksen mukaan he voivat osoittaa, että heissä todella on miestä osallistamalla ponnekkaammin maataloustöihin.²²²

Voimakkain reaktio naisten pyssypuuhiä vastaan ilmeni kuitenkin Alarikin kolumnissa, jossa hän toteaa naisten innostuksen yhteistä asiaa kohtaan olevan hieno asia, mutta koko seurakunta menee sekaisin, jos naiset yrittävät olla kuin miehiä, sillä siihen heistä ei ole, eivätkä he silloin ole naisia eivätkä miehiä. Alarikin mukaan naisten aseisiin tarttumisen into on tarttunut Pietarin takapihoilta ja tämä tulee pitää mielessä kuin tällaisiin puuhiin ryhdytään. Kolumnissaan Alarik toteaa, että jos innostusta sotaan on, naisen tulee pyrkiä haavansitojan tehtäviin, sillä siihen naisilla on luontaista taipumusta. Alarik myös toteaa asioiden olevan hyvin niin kauan, kun mies ja nainen tietävät omat paikkansa, muuten menee kaikki päin männikköä. Tiivistääkseen asiansa Alarik totesi vielä lopuksi: ”Mutta totisesti ei ole kaunis olio pyssyillä, miekoilla ja pommeilla varustettu nainen. Hän on kaikkea muuta kuin kaunis, varsinkin silloin kun hänen ei tarvitse asetta kantamaan ryhtyä.”²²³ Valkoisten naisten sotapuuhat siis tuomittiin lopulta niin *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksessa kuin lehden muissa julkaisuissa. Alarikin tyrmäys heijastaa perinteisten arvojen vaalimista, sillä miesten paikka on luonnollisesti tarttua aseeseen tarvittaessa ja naisten tehtävänä on paikata näitä taistelussa syntyneitä haavoja.

Valkoisen osapuolen tavoin myös punaisten riveissä naiset palvelivat pääosin sairaanhoito- ja huoltotehtävissä. Valkoisen osapuolen tavoin myöskään punaisten ylin johto ei hyväksynyt naisten osallistumista taisteluihin ase kädessä, maaliskuun toisena päivänä vuonna 1918 Suomen työväen pääneuvoston päätöksellä naisten osallistuminen punakaartin aseelliseen toimintaan kiellettiin. Päätös tuli kuitenkin liian myöhään, sillä naiskaarteja oli jo ehditty perustaa, jonka johdosta

²²⁰ KP 28.2.1918: ”Oulun naiset innostuvat.”

²²¹ KP 16.3.1918: ”Kotoiset työmme; Kaikki voimat mukaan!”

²²² KP 16.3.1918: ”Kotoiset työmme; Kaikki voimat mukaan!”

²²³ KP 9.3.1918: ”Pientä pirinää.”

kansanvaltuuskunta teki 13.3.1918 kompromissin, että jo perustettuja naiskaarteja ei hajoteta, mikäli niitä tarvittaisiin.²²⁴ Punaiset naissotilaat osallistuvat ase kädessä lähinnä vartiotehtäviin ja taisteluihin he ottivat osaa ensi kerran vasta sodan loppuvaiheessa.²²⁵ Naisista koostuvia, maksimissaan komppanian vahvuisia naiskaarteja perustettiin yli kolmeenkymmeneen kuntaan, joista jäsenmääriltään suurimmat muodostettiin Helsinkiin, Turkuun, Tampereelle ja Viipuriin. Hopun mukaan yhteensä naisia voidaan katsoa olleen naiskaarteissa 2600, mutta yhtäaikaisesti korkeintaan 1200 maaliskuuhuhtikuun vaihteessa. Hopun mukaan naiskaarteja leimasi paikallisuus ja suurin syy liittyä naiskaartiin oli halua osallistua vallankumoukseen ase kädessä.²²⁶ Valkoisen terrorin uhriksi joutui Paavolaisen mukaan yhteensä 364 naista ja valtiorikosoikeudessa tuomion sai 4003 naista.²²⁷ Paavolaisen mukaan valtaosa teloituksista kohdistui kaartilaisnaisiin ja muuten taisteluissa osallistuneisiin naisiin.²²⁸ Hopun mukaan teloitetuksi joutui 260 ase kädessä taistellutta naista, joista 80 % sai surmansa Lahdessa.²²⁹

Suhtautuminen näihin aseilla varustettuihin punaisiin naisiin oli kuitenkin armoton valkoisella osapuolella. Osana propagandaa aseisiin tarttuneet naiset sekä venäläisten kanssa vehdanneet naiset demonisoitiin armottomasti. Tampereen taisteluiden jälkeen *Keskipohjanmaassa* julkaistiin oman kirjeenvaihtajan, nimimerkillä S.S.:lä, kertomus vierailuista naisvankien luona. Kertomuksessaan S.S. kertoo naisten osallistuneen Tampereen taisteluihin pääasiassa vartiotoimissa, mutta kuitenkin osallistuneen joihinkin taisteluihin. Taisteluiden jälkeen he ovat harjoittaneet sala-ammuntaa sekä piilottaneet revolvereja muhvinien²³⁰ sisään, aikoen ampua suojeluskuntalaisia niiden suojasta, jonka vuoksi niiden käyttö on väliaikaisesti kielletty. Vieraillessaan naisvankien luona S.S. toteaa:

”Jos punakaartilaisilla miesvangeilla on yleensä roistomaisuuden ja rikollisuuden leima kasvoilla, niin on tämä vankijoukko vieläkin vastemielisempi, jopa aivan

²²⁴ Hopun mukaan päätöksellä ei kuitenkaan ollut käytännön merkitystä, sillä päätöksestä ei tiedotettu eteenpäin punakaarteille eikä Helsingin ulkopuolelle. Päätös vaikutti lähinnä Helsingin naiskaartin perustamiseen, joka perustettiin vasta saksalaisten hyökkäyksen aikoihin. Hoppu 2017, 42-44.

²²⁵ Lintunen 2009, 284-288.

²²⁶ Hoppu 2017, 36-44.

²²⁷ Verratessa prosentuaalisesti naisiin kohdistui 4,3% valkoisesta terroristista ja 5,2% tuomioista. Vastaavasti punaisesta terroristista 1,9% kohdistui naisiin. Paavolainen 1967, 200.

²²⁸ Esimerkiksi Hauhon taisteluiden jälkeen teloitettiin 35 taisteluihin osallistunutta naista. Eniten naisia surmattiin Lahden seudulla punaisten perääntymistaisteluiden jälkeen, jolloin tammikuun alkupäivinä yli 180 naista sai surmansa. Kuitenkin naisten teloituksen taustalla vaikuttivat myös muut syyt. Vanhempien naisten surmaamisen perusteena toimi heidän vuosikausia levittämä agitaationsa, nuorempien kohdalla ”ryssänmorsiammeksi” tai punaisten mukana kulkevaksi haurelliseksi ”lemmensisareksi” leimaantuminen saattoi johtaa tappotuomioon. Paavolainen 1967, 201-206. Sivuhuomautuksena mainittakoon vielä, että Keski-Pohjanmaan II reservipataljoona osallistui Hauhon taisteluun kärsien suuria tappioita, mikä ilmeni 11.5.1918 *Keskipohjanmaassa* kaatumisilmoitusten suurena määränä. KP 11.5.1918.

²²⁹ Hoppu 2017, 261.

²³⁰ Muhvi on kankaasta tai eläimen turkista tehty putkimainen käsiensuoja, jonka sisään kädet voitiin laittaa.

*inhottava nähdä. He ovat suurimmaksi osaksi kaikkein alhaisinta ainesta, jolla ei ole, kuten he itse sanovat, mitään muuta menetettävää kuin ”henkiriepu”, eivätkä he näytä siitäkään enää niin paljon välittävän.*²³¹

Kertomuksessaan S.S. kuvailee rikollisuuteen langenneiden individien olevan monenkirjavia joukko, osa on pukeutunut housuihin ja käyttäytyvät kuin miehet, osa on reippaita ja toiset taasen surumieleisiä kertoen erinäisiä syitä miksi ovat liittyneet punakaartiin. S.S. toteaa naisten olevan samantyyppisiä kuin Tolstoin antama kuva langenneista venäläisistä naisista, mutta näiden päälle lankeaa vielä maankavaltajain haamu, S.S. jatkaa: ”Eikä heissä oleva sielu edes tunne syyllisyyttä eikä tuskaa rikoksestaan pyhää isänmaata kohtaan”, sekä lopuksi S.S. toteaa: ”Sellaiseen tilaan on sosialistinen kasvatus nämä kansaamme kuuluvat, kurjat olennot saattanut.”²³²

3.3.4 Alkoholilla oli osuutta asiaan

Ennen sisällissotaa ja sen aikana, alkoholia käyttöä paheksuttiin varsin voimakkaasti *Keskipohtanmaan* kirjoituksissa. Alkoholin käyttö pyrittiin rinnastamaan paheellisen käytökseen ja erityisesti punaiseen osapuoleen, jos taasen valkoiset erehtyivät alkoholia nauttimaan, paheksuttiin sitä lehden kirjoituksissa. *Keskipohtanmaan* 24.1.1918 ilmestyneessä numerossa Tahvo kirjoittaa kolumnissaan punakaartilaisien pitävän hallitsemillaan alueilla järjestystä hiukan hiprakassa, häiriten samalla järjestystä eri tavoin kuten ryöstelemällä ja ammuskelemalla aikansa kuluksi.²³³ 23.2.1918 ilmestyneessä *Keskipohtanmaassa* maakuntakirjeessä Kannuksesta taasen kerrotaan paikkakunnan punaisten hallusta löytyneen käymistilassa olevia leiviskä ja merkilliset keittovehkeet, näiden avulla he ovat saaneet lääkettä suruunsa tavaritsien kaikottua Kannuksesta. Kirjeen mukaan viinan kanssa vehtaaminen todistaa kannuslaisten punakaartilaisien olevan samanlaisia kuin punaiset yleensä ovat.²³⁴ Vielä sodan loppuvaiheessa *Keskipohtanmaa* uutisoi viinatehtaan löytyneen punaisten esikunnasta, jossa se oli pirteästi palvellut esikunnan jäseniä.²³⁵

²³¹ KP 18.4.1918: ”Käynti naiskaartilaisvankilassa.”

²³² KP 18.4.1918: ”Käynti naiskaartilaisvankilassa.”

²³³ KP 24.1.1918: ”Kiperä ja kapera kuin pukin sarvi.” Pakinassaan Tahvo kertoi Pietarissa myös punajohdon asustelevan hienoimmista hotelleista ja ryypiskelevän siellä, katso 3.2.1.

²³⁴ KP 23.2.1918: ”Kirje Kannuksesta.”

²³⁵ KP 20.4.1918: ”Viinatehdas punaisten esikunnassa.”

Maaliskuun alkupuolella vuonna 1918 ilmestyneessä *Keskipohjanmaassa* nimimerkillä Alarik kirjoittaa kolumnissaan, että suojeluskuntien tulisi hävittää kaikki viinakokit ja valmistajat viljan vähyyden vuoksi, nämä valmistajat ovat Alarikin mukaan suoranaisia petoja. Suojeluskuntalaisia on kolumnin mukaan nähty kovassa humalassa joten: ” ”*Pois juopot ja viinankeittäjät joukostamme! Suomen vapautus tarvitsee selväpäiset miehet. Menköt juopuneet punaryssäin puolelle.*”²³⁶ Myös viikkoa aikaisemmassa lehdessä kolumnissa: ”*Aika velvoittaa.*”, nimimerkillä, Yksi joukosta, paheksuu suojeluskuntalaisten huonoa käytöstä ja ryypiskelyä.²³⁷ 12.3.1918 ilmestyneessä numerossa taas uutisoidaan Toholammilta löytyneen viinatehdas, joka oli sittemmin hävitetty ja viinat kaadettu maahan. Uutisessa paheksutaan erityisesti sitä, että viljan ollessa muutenkin vähissä sitä käytetään väkijuoman valmistamiseen.²³⁸ Erään palstatilallisen uutisoidaan myös harrastaneen salaviinan polttoa Ilmajoella 16.4.1918 ilmestyneen lehden numerossa ja myös samaisessa uutisessa valitellaan vähäisen viljan olleen käytetty kyseisen nautintoaineen valmistukseen.²³⁹

Keskipohjanmassa ilmestyneissä kirjoituksissa siis paheksutaan viinanpolttamista viljan vähäisyyden vuoksi, mikä on varsin perusteltua, sillä ruuanpuute oli tosiseikka vuonna 1918. Merkille pantavaa kuitenkin on myös se, että alkoholin käyttö pyritään liittämään vahvasti punaiseen osapuoleen, tällä lienee pyritty herättämään lukijoissa ja liittämään se yhdeksi huonoksi tavaksi, mitä punaisissa esiintyy. Suojeluskuntalaisten hairahdettua nauttimaan väkijuomia, tuomitaan se voimakkaasti, tämä käy ilmi esimerkiksi 16.4.1918 ilmestyneen *Keskipohjanmaan* kolumnissa *Ikuisen arvojen puolesta!*²⁴⁰, jossa nimimerkillä J.H. korostaa siveystyön merkitystä riehuvasta vapaustaistelusta huolimatta, siveellinen ryhti tulisi säilyttää ja kaikenlainen sopimaton käytös tulisi lopettaa, juopottelu tähän mukaan lukien.²⁴¹

4 Propagandaa ja sankareita

²³⁶ KP 9.3.1918: ”Pientä pirinää.”

²³⁷ KP 7.3.1918.

²³⁸ KP 12.3.1918: ”Viinatehdas hävitetty Toholammilla.”

²³⁹ KP 16.4.1918: ”Salaviinapolttimot.”

²⁴⁰ KP 16.4.1918.

²⁴¹ KP 16.4.1918.

4.4.1 Yleisiä propagandan välineitä

Toki propagandaa on käsitelty laajasti jo aikaisemmissakin luvuissa, mutta seuraavat luvut olen koonnut siitä näkökulmasta, että minkälaista vaikuttamista pyrittiin kohdistamaan nimenomaan *Keskipohjanmaan*. Turo Manninen on väitöskirjassaan tutkinut propagandan keinoja, joita valkoisen Suomen alueella ilmestyneissä sanomalehdissä käytettiin sisällissodan aikana. Mannisen mukaan propaganda juuret olivat snellmanilais-runebergiläis-topeliaanisessa kansallisessa idealismissa, jossa henki oli etusijalla maalliseen materiaan verrattuna. Mannisen mukaan valkoiset näkivät todellisen kansallishengen olevan heidän puolellaan, vastaavasti punaiset olivat ajautuneet hengettömään internationalismiin liittoutuessaan vuosisataisen vihollisen eli Venäjän kanssa. Mannisen mukaan ajatus pyhästä sodasta, jossa Jumalan nähtiin olevan valkoisten puolella, esiintyi erityisesti vanhojen kielipuolueiden ja Itä-Suomessa ilmestyneissä lehdissä, vastaavasti ajatus kiiratulesta, joka puhdistaisi kansaa ja nostaisi sen uudelle tasolle, esiintyi erityisesti vanha- ja nuorsuomalaisissalehdissä. Pyrittäessä esittämään kansakunta eräänlaisena ruumiina, joka kärsi syövästä, kasvaimesta tai muusta vahingollisesta ruumista vaurioittavasta orgaanista, tarvittiin hoidoksi puhdistavaa veistä tai muuta hoitotoimenpidettä, jona siis valkoiset toimisivat punaisia vastaan, tämän tyyppistä propagandaa esiintyi myös valkoisessa lehdistössä. Ajatukset suomalaisista ylempänä kansanluokkana, esiintyi myös osassa valkoista lehdistöä sisällissodan aikana. Propagandassa hyödynnettiin myös ajatusta siitä, että koko kansa tai ainakin sen parhaimmisto oli noussut vastustamaan kapinaa.²⁴² Esiintyikö Mannisen esittämiä propagandan välineitä myös *Keskipohjanmaassa*?

Keskipohjanmaassa esiintyi useampaan kertaan ajatus siitä, että punaisten toiminta nostatti valkoiset pyhään vihaan heitä vastaan. 26.2.1918 ilmestyneessä *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksessa todetaan kuinka punaiset tulevat näkemään, että kansa nousee pyhässä vihassa yhtenä miehenä heitä vastaan.²⁴³ 9.3.1918 ja 12.3.1918 ilmestyneissä *Keskipohjanmaissa* todetaan kansalaisarmeijamme nousseen pyhän vihassa karkottaakseen vihollisen ja ryövärit maasta, sekä kuinka uskonnon ja pyhimmän pilkka on jo aikojen saatossa nostanut pyhän vihan näitä arvoja rikkovia vastaan.²⁴⁴ Vaikka kirjoituksissa ei viitata suoranaisesti pyhään sotaan, voidaan todeta Jumalan olevan tämän vihan puolella ja se voidaan laskea samaan kategoriaan pyhän sodan kanssa. Tavanomaista oli myös esittää punaisten tai punaisten johtajien olevan pimeällä puolella tai hyödyntävän pimeitä voimia

²⁴² Manninen 1982, 154-164.

²⁴³ KP 26.2.1918: ”Ensimmäinen sotakuukausi on kulunut.”

²⁴⁴ KP 9.3.1918: ”Ulkovaltojen apu.”, KP 12.3.1918: ”Raakuus huipussaan.”

taistelunsa apuna ²⁴⁵, joten näitä pimeitä voimia vastaan käytäisiin pyhässä vihassa vastaan kamppailua.

Entä tarvittiinko *Keskipohjanmaan* mukaan jonkinlaista hoitotoimenpidettä, jolla poistettaisiin kansakunnan ruumiiseen pesiytynyt vahingollinen orgaani? Punaisen terrorin yhteydessä *Keskipohjanmaassa* painotettiin puhdistuksen tarvetta eli epäkelpo kansanosat tulisi puhdistaa sodan yhteydessä ²⁴⁶, mutta myös muita kuvainnollisempia, ruumiiseen viittaavia ilmaisuja esiintyi *Keskipohjanmaassa*. Esimerkiksi 26.1.1918 ilmestyneen *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksessa todetaan Viipurin taisteluun osallistuneista punakaartilaisista: ”*Me mielellämme vakuuttaisimme, että tuollaiset julmurit eivät kuulu tähän kansaan, ne ovat vieraita kasvannaisia, epämuodostuksia meillä.*”²⁴⁷ *Keskipohjanmaan* 9.2.1918 ilmestyneessä pääkirjoituksessa taas todettiin: ”*Nyt kärsii meidän maamme vasta sen uuden Suomen synnyntuskia, josta viime aikoina on niin paljon puhuttu. Näistä kärsimyksistä ja taisteluista vasta lopullisesti poltetaan pois se kuona, joka ei ole kelpollinen kuulumaan vapaan maan ja valtion olemukseen.*”²⁴⁸ *Keskipohjanmaa* siis hyödynsi muiden valkoisten lehtien tavoin näkemystä siitä, että kansakunta olisi ikään kuin ruumis, joka vaatisi parantukseen hoitotoimenpiteitä.

Entä Mannisen havainnot siitä, että osissa valkoista lehdistöä suomalaiset pyrittiin esittämään parempana kansana muihin kansoihin nähden? *Keskipohjanmaa* voidaan katsoa suomalaisten joukosta nostaneen kansakunnan parhaimmistoksi maalaisväestön, mutta käsittelem tätä asiaa myöhemmässä luvussa.

4.4.2 ”Kaikki miehet haluavat rintamalle.”

Varsinkin sisällissodan alkuvaiheessa *Keskipohjanmaassa* esiintyi kirjoituksia, joissa kerrottiin, kuinka innostuneena väestö oli lähdössä sotaan ja kuinka siihen jokainen tuntui haluavan osallistua. 14.2.1918 ilmestyneen lehden jutussa, ”*Pontevia poikia.*”²⁴⁹, kerrotaan erilaisten esimerkkien avulla innostuksesta, joka vallitsi eteläpohjalaisten keskuudessa. Jutussa kerrotaan kuinka iäkäs isä ja poika

²⁴⁵ Esim. KP 31.1.1918: ”Niinkuin miehet!”, jossa todetaan pimeiden voimien ja isänmaan pettureiden nousseen lakia ja yhteiskuntaa vastaan. KP 12.3.1918: ”Raakuus huipussaan.”, jossa todetaan synkimmän raakalaisuuden ja pimeiden voimien tavoittelevan Suomessa valtaa.

²⁴⁶ Katso 3.2.2

²⁴⁷ KP 26.1.1918: ”Vihaan kylvö kantaa hedelmää.”

²⁴⁸ KP 9.2.1918: ”Voitto on meidän; Kestäkäämme loppuun asti.”

²⁴⁹ KP 14.2.1918

olivat kiistelleet siitä, kumpi pääsee Vaasaan auttamaan ja hätistämään venäläisiä, lopulta isä voitti, koska oli kuulemma viisikymmentävuotta odottanut, että pääsee häätämään ryssät maasta. Toisessa esimerkissä taas kerrotaan, kuinka yhden perheen kaikki neljä poikaa ja tytär olivat päässeet osallistumaan sotaan. Isä oli vastustellut nuorimman pojan lähtöä sotaan, poika oli kuitenkin todennut, että ei ollut koskaan aikaisemmin vastustanut isäänsä, mutta nyt vastustaa, koska kyseessä on sentään vapauden puolesta sotiminen ja näin poika oli päässyt sotapolulle.²⁵⁰ 28.2.1918 ilmestyneen lehden numerossa todetaan, kuinka: *”On ihastuttava seurata sitä innostusta ja taisteluhalua, mikä on nykyään miehet ja mielet vallannut jo melkein kaikissa Pohjanmaan pitäjissä.”*²⁵¹ Myös useissa muissa *Keskipohjanmaan* numeroissa kerrotaan eri Pohjanmaan alueen paikkakuntien innostuksesta sotaa kohtaan.²⁵²

19.2.1918 ilmestyneen lehden jutussa, *”Urhollinen miehenalku”*²⁵³, kerrotaan kuinka Joensuun suojeluskunnan lähtiessä Värtsilään rauhoitusretkelle, pääsi heidän mukaansa alun toisella kymmenellä oleva poika. Poika oli jutun mukaan osallistunut urheasti taisteluun vaaroista välittämättä:

*”Kun suojeluskuntalaiset komennettiin maahan pitkälleen ja muut komennusta tottelivat, ei urhollinen poika seurannut esimerkkiä, vaan juoksenteli edestakaisin rintaman edessä etsien vihollista ja hokien: ”Missä niitä on, missä niitä on? Eipä niitä näy.” Missä vaan näki tulen leimahtavan, sinne hän suuntasi haulikkonsa ja ampui.”*²⁵⁴

Myös 5.3.1918 julkaisussa *”Pohjalaisten sotainto.”* -nimisessä jutussa kerrotaan, kuinka 13–16 ikäiset pojatkin olisivat innokkaasti lähdössä rintamalle.²⁵⁵ Erään vanhan ukon velvollisuudentunnosta ja innokkuudesta ryövärijoukkoja vastaan sotimisesta kerrotaan taas 19.3.1918 ilmestyneessä *Keskipohjanmaassa*²⁵⁶.

Kaiken kaikkiaan eräänlaisena retorisenä tehokeinona voidaan pitää yleisen innostuksen uutisointia. Erityisesti merkille pantavaa on, että innostuksen kuvataan rantautuneen jopa naisiin, lapsiin ja vanhuksiin, tätä voidaan pitää eräänlaisen retorisenä tehokeinona ja propagandan välineenä, jos

²⁵⁰ KP 14.2.1918, ”Pontevia poikia.”

²⁵¹ KP 28.2.1918: ”Kaikki miehet haluavat rintamalle.”

²⁵² Esim. KP 21.2.1918, ”Kauhajoki sotajalalla.”, ”Innostus vapaustaisteluun on Ullavassa erittäin suuri.” KP 5.3.1918, ”Pohjalaisten sotainto.” KP 20.4.1918, ”Kirje Vetelistä.”

²⁵³ KP 19.2.1918

²⁵⁴ KP 19.2.1918. ”Urhollinen miehenalku”

²⁵⁵ KP 5.3.1918

²⁵⁶ KP 19.3.1918: ”Sotavanhus.”

kerrankin nämä väestönosat haluavat lähteä sotimaan, eikö kaikkien kynnelle kykenevien tulisi asettaa kortensa kekoon alkaneen sodan puolesta. Läheisesti tähän liittyikin inho sitä kohtaan, jos rintamalle ei ollutkaan innokkuutta lähteä. Esimerkiksi 21.2.1918 ilmestyneen lehdessä kerrotaan kuinka:

*”Hameita tarjoavat Kälviän naiset kaikille niille nuorille miehille, jotka eivät nyt lähde taisteluun isänmaan vapauden ja kotien rauhan puolesta. Ultimatum onkin tehnyt sellaisen vaikutuksen, että satoja miehiä on jo Kälviältä lähtenyt rintamalle ja uusia lähtee joka päivä. Sopisipa samaa keinoa koettaa muuallakin.”*²⁵⁷

Myös pääkirjoituksessaan 9.2.1918 *Keskipohjanmaa* toteaa, että ne jotka eivät nyt uhraa sitä mitä pystyvät isänmaan hyväksi, eivät ole kelvollisia kulkemaan pystypäin Suomen kansalaisina ja syyllistyvät laiminlyönneillään syntiin punaisten tavoin.²⁵⁸

Ilmeisesti yleisen innostuksen uutisoinnilla ja toisaalta paheksumalla sotaan osallistumista jättämistä, pyrittiin vaikuttamaan mielialoihin tarkoituksenmukaisesti ja saamaan *Keskipohjanmaan* ilmestymisalueella asuvia miehiä lähtemään taistelemaan valkoisessa armeijassa. Rivien välistä on luettavissa, että välttämättä kaikki eivät olleetkaan innoissaan lähdössä sotimaan, joten *Keskipohjanmaan* tavoitteena oli muokata ilmestymisalueen mielipiteitä sodalle suopeiksi. Toisaalta sodan alkuvaiheessa ei ollut vielä tietoa, kuka sodan tulisi voittamaan ja *Keskipohjanmaan* ollessa maalaisliiton kannattajalehti, oli luontaista pyrkiä kannustamaan lehden lukijakuntaa osallistumaan sotaan osana valkoista armeijaa. Kuten myöhemmästä luvusta 3.1.5 käy ilmi, sotaa käyvät nostettiin vapaussankarin asemaan ja sen voidaan katsoa toimineen myös yhtenä innostuksen osa-alueena. Innostuksesta uutisointi voidaan katsoa myös nivoutuvan Roseliuksen esittämään vapaussotakertomukseen, pyrkimällä uutisoimalla innostuksesta, luotiin kertomus sodasta hurmioituneesta väestöstä, joka osallistui tähän vapaustaisteluun.

4.4.3 ”Niinkuin miehet!”

Sisällissodan alkaessa yksi selkeä diskurssi, joka ilmeni *Keskipohjanmaan* kirjoituksissa, oli miehisyyteen vetoaminen. Muutamaa päivää punaisten aloittaman vallankumouksen jälkeen,

²⁵⁷ KP 21.2.1918: ”Pikku-uutisia.”

²⁵⁸ KP 9.2.1918: ”Voitto on meidän.”

Keskipohjanmaa otti kantaa kolumnissaan: ”Niinkuin miehet!”²⁵⁹ vallitseviin tapahtumiin. *Keskipohjanmaa* vaatii kolumnissaan miehekästä toimintaa hallitukselta ja totesi: ”*Me vakuutamme, että niinkuin miehet tulevat ainakin Pohjanmaan pojat ja isänmaata rakastavat kansalaiset kautta Suomen tukemaan hallitusta tässä työssä.*” Pari viikkoa myöhemmin 14.2.1918 julkaistussa *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksessa jälleen vedotaan miehisyyteen toteamalla: ”*Näyttäkäämme, että olemme isiemme poikia, sitkeitä suomalaisia! Nyt kysytään miestä!*” ja hieman myöhemmin samaisessa pääkirjoituksessa todetaan: ”*Muistakaamme, että nyt tarvitaan kaikki voimat mukaan! Nyt kysytään joka kohdassa miestä!*”²⁶⁰ Miehuutta hyödynnetään vielä 4.4.1918 ilmestyneen *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksessa, jossa todetaan: ”*Ja niin kuin miehet ovat he näyttäneet, mitä nuori usko ja urheus aikaan saa.*”²⁶¹ ja 13.4.1918 *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksessa todetaankin miehuudella olleen rooli vapaustaistelussa, jonka maan kavaltajien olisi tullut käsittää: ”*Heidän olisi pitänyt tietää, että tässä kansassa on sentään vielä sen verran miehuutta ja tervettä kuntoa ettei se millään hinnalla anna kohtalooaan tuollaisen katalan kavaltajakoplan johdettavaksi.*”²⁶²

Miten tätä edellä mainittua miehisyyden korostamista tulisi sitten tulkita? Helmikuun pääkirjoitusten perimmäisenä tarkoituksena ilmeisesti oli kannustaa *Keskipohjanmaan* lukijakuntaan osallistumaan sisällissotaan, jo menneet sukupolvet ovat näyttäneet olevansa miehiä, joten niin tulee tehdä nytkin. Toisaalta miehisuus toimii kontrastiparina²⁶³ punaiseen osapuoleen. Esimerkiksi kolumnissa: ”*Niinkuin miehet!*”, todetaan: ”*...käymme me niin kuin miehet puolustamaan isänmaata pettureita ja vuosisataisia vihollisia vastaan.*”²⁶⁴ Myöskin huhtikuun alun pääkirjoituksessa todetaan maanpettureita ajavan eteenpäin raakuus ja alhaiset vaistot, vastaavasti vapaussotureita miehekäs kunto ja ihmisuus.²⁶⁵ Miehekkyyttä siis toimi eräänlaisena retorisenä tehokeinona ja yksityiskohtana, jota hyödynnettiin kuvaamaan luotaessa kuvaa urheasta keskipohjalaisesta vapaussoturista.

4.4.4 Lunastus

---

²⁵⁹ KP 31.1.1918

²⁶⁰ KP 14.2.1918: ”Nyt kysytään miestä”

²⁶¹ KP 4.4.1918: ”Eteenpäin.”

²⁶² KP 13.4.1918: ”Vieläkö kurjaa vehkeilyä jatketaan?”

²⁶³ Jokinen 1999, 153.

²⁶⁴ KP 31.1.1918: ”Niinkuin miehet!”

²⁶⁵ KP 4.4.1918: ”Eteenpäin.”

Eräs mielenkiintoinen diskurssi, joka jo sodan alkuvaiheista lähtien *Keskipohjanmaan* kirjoituksissa ilmeni, oli vapauden lunastus. Tarkoitin tällä sellaisia kirjoituksia, joissa nimenomaan vapaus nähdään sellaisena asiana, joka vaatii toteutuakseen uhrauksia. *Keskipohjanmaan* kiittäessä Kokkolan taisteluun osallistuneita jutussaan, ”*Kiitos sankareille!*”²⁶⁶, todetaan että: ”*Taistelussa on vuotanut muutamien sankarien veri, mutta me tiedämme, että vapaus on aina kalliisti ostettavissa.*”²⁶⁷ *Keskipohjanmaan* 5.2.1918 pääkirjoituksena julkaistiin *Ilkka*-lehden muutama päivää aikaisemmin ilmestynyt kirjoitus, jossa todettiin: ”*Vapaus ei tule lahjaksi. Kyllä jokaisen kansa täytyy sen omalla kunnollaan ostaa. Nyt on tullut meidän vuoromme.*”²⁶⁸ 9.2.1918 ilmestyneessä *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksessa taas todettiin:

”Meilläkin kerran eletään suurta aikaa. On tavallaan onni, että mekin saamme näin paljon uhrata vapautemme hyväksi, sillä silloin me vasta opimme sille antamaan oikeaa arvoa. Silloin me vasta oikein tunnemme, kuinka tärkeää on kansalle vapaus, kun me tiedämme, kuinka kallis on vapauden hinta.”²⁶⁹

Keskipohjanmaan 12.2.1918 ilmestyneessä pääkirjoituksessa todetaan, että kuinka pienet kansat ovat oikeuden ollessa puolellaan onnistuneet voittamaan itseään paljon suuremmat vihollisensa ja saavuttamaan näin valtakirjan itsenäisyydelleen, tarvittaessa tähän valtakirjaan voitaisiin vedota jonkun uhatessa Suomen rauhaa ja vapautta. Pääkirjoituksessa mukaan siis vapauden ja valtakirjan lunastamiseen vaaditaan voitto eli vapaus tulee lunastaa.²⁷⁰ Tampereen taistelun jälkeen *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksessa todetaan:

”Vaikkakin paljon on jo uhrattu ja vielä saamme uhrata, voimme kumminkin iloita siitä, että sitä valoisampana on voiton päivä valkeneva. Vapautemme ja rauhamme on silloin oleva kunniallinen ja loukkaamaton, sillä emme ole saaneet sitä lahjaksi, vaan olemme sen verellämme ja miehuudellamme ostaneet.”²⁷¹

---

²⁶⁶ KP 31.1.1918.

²⁶⁷ KP 31.1.1918, ”Kiitos sankareille!”

²⁶⁸ KP 5.2.1918: ”Miesten kunniaksi!”

²⁶⁹ KP 9.2.1918: ”Voitto on meidän.”

²⁷⁰ KP 12.2.1918: ”Nyt ratkaistaan.”

²⁷¹ KP 11.4.1918: ”Sodan jaloissa.”

Vielä 20.4.1918 ilmestyneessä lehdessä todetaan Vetelistä lähetetystä maakuntakirjeessä, että vaikka verellä ja hengellä vapaus tulisi kalliisti ostaa, on se sen arvoista, sillä uusi vapaa valkoinen Suomi on hyvä jättää perinnöksi lapsillemme.²⁷²

Vapauden lunastamista käytettiin yhtenä tehokeinona ja selkeänä diskurssina, kun *Keskipohjanmaa* julkaisuissaan kertoi sisällissodan vaatimista ponnistuksista. Kuitenkin yhtenä piirteenä lunastukseen kuulu ilo siitä, kuinka me nyt saamme uhrata tämän vapauden hyväksi. Lunastusta ei siis kuvata pelkästään negatiivisessa valossa, vaan lunastukseen liittyy myös kunnia ja arvokkuus. Vapaus pyritään siis esittämään tässä tapauksessa jonain kunniakkaana asiana, joka vaatii uhrauksia toteutuakseen eli on eräänlaisen narratiiviin lopullinen päämäärä. Vapauden lunastus- diskurssi voidaan myös linkittää suurempaan asiayhteyteen, nimittäin Roseliuksen havaintoihin vapaussotakertomuksesta, jota käsittelen seuraavassa luvussa.

4.4.5 Vapaussankarit

Aapo Roselius on väitöskirjassaan: *Kunnia, eheys, unohtus; Vapaussodan muistaminen suojeluskuntien ja veteraaniliikkeen toiminnassa 1918-1944*, tutkinut esimerkiksi suojeluskuntien roolia vapaussodan muistamisessa sisällissodan jälkeen. Roselius on tutkimuksessaan pohtinut myös sitä, luotiinko vapaussodan luonteeseen mielletäviä asioita jo sisällissodan aikana ja jos niin miten. Roseliuksen mukaan valkoisen propagandan lähtökohtana oli ajatus vapaustaistelusta, jossa maa saavuttaisi itsenäisyyden ja torjuisi vallankumouksen ja anarkian, vaalien siis samalla perinteistä elämäntyyliä. Roseliuksen mukaan vapaussotakertomus löi nopeasti läpi vastaanottavassa yleisössä, jossa oli halu ja valmius vastaanottaa vapaussotakertomus²⁷³. Vapaussotakertomuksen näyttämöitä olivat Roseliuksen mukaan sanomalehtien lisäksi torit, kyläraitit, kirkot ja hautausmaat. Olennaisena osana sotaa olivat myös sen alusta lähtien voitonparaatit, sotaan lähdöt ja sankarihautajaiset. Sodan alussa voitonparaateja järjestettiin Pohjanmaalla, Keski-Suomessa, Karjalassa ja Savossa valkoisten varmistamiseksi omaa asemaansa. Sodan loppuvaiheessa suuria voitonjuhlia järjestettiin Helsingin lisäksi Pohjanmaalla, esimerkiksi Kauhajoelta oli lähtenyt sisällissotaan runsaasti miehiä taisteluun

²⁷² KP 20.4.1918: ”Kirje Vetelistä.”

²⁷³ Roselius peilaa väitettään Audoin-Rouzeau ja Beckerin väitteisiin, että ensimmäisen maailmansodan propaganda oli lähinnä kansan parissa olevien ajatusten välittämistä ja kansan tarpeiden täyttämistä eli valkoisen Suomen alueella oltiin halukkaita vastaanottamaan Roseliuksen nimittämä vapaussotakertomus.

ja täten myös sankarivainajien määrä oli kunnassa suuri, Kauhajoella järjestettiin ”tervetuliaisjuhlat taistelusta palanneille sotureille.”²⁷⁴

Eniten huomioita edellä mainituista näyttämöistä saivat kuitenkin sankarihautajaiset. Väitöskirjassaan *Sankarihautaus vapaussodassa – valkoisten kaatuneiden hautaaminen Suomessa vuonna 1918*, Juha Poteri on tutkinut valkoisten kaatuneiden sankarihautamista sisällissodassa sekä syitä käytännön syntymiseen. Poterin mukaan hautajaistilaisuudet muodostuvat tärkeäksi valkoisten propagandakanavaksi. Hautajaisissa korostettiin surun sijaan elinvoimaista kansaa, joka taisteli itselleen vapautta. Kaatuneet esitettiin omalle yhteisölle positiivisina tapahtumina, jotka osoittivat korkeaa moraalialia, yhteisön voimakkuutta ja vapaustaistelun ymmärtämistä.²⁷⁵ Roseliuksen mukaan hautajaistilaisuudet muodostuivat tärkeäksi osaksi kollektiivista muistoa sisällissodan muistelussa. Sodan aikana hautajaisseremonioissa pyrittiin voimistamaan yhteenkuuluvuutta paikallistasolla ja muodostamaan käsite valkoisesta Suomesta. Roseliuksen mukaan sankarihautajaisten rooli valkoisen armeijan ja yhteisön välisenä molemminpuolisena kunnianosoituksena toimi erityisesti alueilla, joissa valtaosa oli liittynyt osaksi valkoista armeijaa ja sisällissodan luonne oli vähemmän selkeä. Lehdistöissä hautajaisseremonioiden juhlavuutta ja hurmoksellisuutta korostettiin, mikä voidaan laskea osin osaksi propagandaa, väheksymättä hautajaisten merkitystä yhteenkuuluvuuden luojana.²⁷⁶

Roseliuksen mukaan sodan jälkeen henkilökultteja ei Mannerheimia lukuun ottamatta muodostunut valkoisen armeijan kenraalien ympärille vaan sen sijaan kollektiivisten ryhmien, ennen kaikkea jääkärien, vöyriäisten, eteläpohjalaisten ja karjalaisten ympärille, koska tällä tavoin pyrittiin korostamaan valkoisen armeijan kansannousun luonnetta.²⁷⁷ Lienee paikallaan siis katsaus siihen, miten *Keskipojanmaassa* suhtauduttiin rintamalle lähteneisiin sotilaisiin, kaatuneisiin ja ylipäätään pohtia sitä, mitkä asiat nostettiin arvoonsa sisällissodan tiimellyksen aikana.

Valkoisen armeijan puolelle liittyneet jääkärit otettiin valkoisessa Suomessa luonnollisesti ilolla vastaan, erityisesti Pohjanmaan alueella ilmestyvissä sanomalehdissä jääkärit saivat suoranaista ylistystä osakseen.²⁷⁸ *Keskipojanmaassa* innostus jääkäreitä kohtaan ilmeni erityisesti lehdessä julkaistuissa kolumneissa, pakinoissa, runoissa ja muissa kirjoituksissa. Esimerkiksi 9.2.1918 *Keskipojanmaassa* julkaistiin Tyyne Sarman runo: ”*Terve jääkärit!*”, jossa todetaan jääkäreiden

²⁷⁴ Roselius 2010, 32-26.

²⁷⁵ Poteri 2009, 280-282.

²⁷⁶ Roselius 36-37.

²⁷⁷ Roselius, 81-82.

²⁷⁸ Manninen 1982, 194-195.

voittavan kansan sydämet, seisovan maan kunniapylväinä ja sotivan sortoa ja raakutta vastaan tuoden rauhan.²⁷⁹ Nimimerkillä Tahvo taasen kirjoitti pakinassaan, kuinka huhu oli kantautunut, että jääkärit saapuisivat Kokkolaan. Huhun myötä olivat kaupungin rouvat pitäneet kahvipannut kuumina ja neidot olivat malttamattomina odottaneet näiden urhojen saapumista. Pettymys olikin suunnaton, kun Kokkolan sijaan jääkärit saapuisivatkin Vaasan, tämän perättömän huhun levittäjä tulisikin Tahvon mukaan saattaa sota-oikeuden eteen, niin suunnaton pettymys oli.²⁸⁰ Jääkäreiden lopulta saavuttua, uutisoitiin heidän tehneen valtavan vaikutuksen kansanjoukkoihin heidän marssiessaan Vaasan kaduilla.²⁸¹ Vielä alkuvaiheessa myös jääkäreiden kaatumiset saivat erityistä painoarvoa, niistä mainittiin erikseen ja esimerkiksi Kokkolassa kaatuneen jääkäri Karlssonin hautaus pääsi etusivulle asti.²⁸²

Sisällissotaan valkoisen armeijan puolella osallistuneet keskipohjalaiset huomioitiin luonnollisesti näkyvästi *Keskipohjanmaassa*. Sodassa kaatuneet kuvattiin kunniankentillä kaatuneiksi vapaussankareiksi, alueella järjestetyistä sankarihautajaisista uutisoitiin näkyvästi, lukuisia muistikirjoituksia omistettiin taisteluissa kaatuneille sotureille ja lehden omat sotakirjeenvaihtajat korostivat ilmestymisalueelta lähteneiden sotureiden urheutta vapaustaistelussa. Esimerkiksi Toholammilla järjestettiin Oulun taistelussa kaatuneille kahdelle soturille näyttävät hautajaiset. *Keskipohjanmaan* mukaan juhlatilaisuudessa oli paikalla noin 300 suojeluskuntalaista, joista 100 täysissä sotavarusteissa. Suojeluskuntalaiset johdattivat kunniakulkueessa vainajat kirkolle ja kunniakujassa itse kirkkoon. Tilaisuudessa oli jutun mukaan paikan päällä tuhatlukuinen isänmaallinen yleisö, kirkkoherra piti isänmaallisen mieliä lämmittävän ja innostavan ruumissaarnan ja lukuisia lauluja laulettiin paikan päällä eri kuorojen toimesta. *Keskipohjanmaa* totesi jutun lopuksi: ”Tämän jälkeen hajaannuttiin tästä tunnelmarikkaasta ja juhlallisesta tilaisuudesta, joka ijät kaikki tulee säilymään paikkakuntalaisten mielissä.”²⁸³

²⁷⁹ KP 9.2.1918: ”Terve jääkärit!”. Kokonaisuudessaan runo menee näin: ”*Me näämme sun varjosi merellä, sinä uljain urhomme. Onpa viittasi vihojen polkema sekä kastettu verellä. Soi korviimme kuntosi kiitosta kun onnemme ontuva horjuu. Joka poikamme, veljemme vainottu, Sua Siunaa liitostas. Me liitosta laulamme ylväinä niin jääkärit, poikamme teki. Teit kutsumme kiitämme kummarruksin maan kunnia-pylväinä! Te tiesitte liittonne oikeuden ja matkanne määrän, senvuoksi me kansanne kuljemme luo auttajan veljeyden. Te pylväinä, turvana synnyinmaan nyt nousette ilmoille, yli aaltojen, vaarojen vastusten vapauttamme varjelemaan. Te kansanne sydämet voitatte, on rakkaus palkkanne nyt! Vaan aamuna uuden huomenen sotorvia soitatte. Nyt terve, jääkärit, urhomme oivat! Kunnia kuuluville! Heit kutsumme, kiitämme, kumarruksin, he onnemme toivat! He sotivat sortoa, raakuutta vastaan ja saattavat kansan rauhaan, kantaen kalpaa kuin rakkainta lastaan.*”

²⁸⁰ KP 19.2.1918: ”Kun jääkäreitä odotettiin.”

²⁸¹ KP 21.2.1918: ”Jääkärien kulkue Vaasassa.”

²⁸² KP 21.2.1918: ”Jääkäri J. Karlssonin hautaus.” Esimerkiksi jääkäreiden korostamisesta KP 9.2.1918: ”Taistelut Vilppulassa.” ja

²⁸³ KP 16.2.1918: ”Oulun sankarien hautaus Toholammilla.”

Vastaavia tilaisuuksia järjestettiin myös muissa ilmestymisalueen kunnissa, esimerkiksi Vetelissä kerrottiin 30.4.1918 ilmestyneessä *Keskipohjanmaassa* järjestetyn sankarihautajaiset, joista muodostui suurenmoinen juhla, jollaista paikkakunnalla harvoin näkee. Toholammilla järjestetyn hautajaistilaisuuden tavoin *Keskipohjanmaan* mukaan: ”Tilaisuus jätti tuhansiin nousevaan väkijoukkoon unohtumattoman muiston.”²⁸⁴ Kokkolassa järjestetystä hautajaistilaisuudesta uutisoidessaan *Keskipohjanmaa* lausuu sen yhteydessä kunnianosoituksena sankarivainajille. Kunnianosoituksessa todetaan esimerkiksi kaatuneiden olevan todellisia kansallissankareita, jotka ovat taistelleet oikeuden, vapauden ja ihmisyyden puolesta sortajia ja maankavaltajia vastaan. Nuorissa näin korkealle kehittynyt isänmaallinen innostus ja uhrautuvaisuus lupaavat hyvää uudelle Suomelle, näiden sankaritöiden pyhää muistoa tulee tulevien sukupolvien vaalia.²⁸⁵ Hautajaisseremonioiden uutisoinnissa voidaan todeta toistuvan seuraavat seikat: paikalla oli runsaasti yleisöä, tilaisuus oli poikkeuksellisen juhlallinen, tapahtuma oli isänmaallinen ja se teki suuren vaikutuksen paikalla olleisiin.²⁸⁶ Keskipohjalaiset vapaussoturit kaatuneet kategorisoitiin²⁸⁷ hautajaisten yhteydessä vapauden puolesta kaatuneiksi marttyyreiksi, jotka tultaisiin muistamaan ikuisesti.

Vapaussankareista julkaistiin myös lukuisia muistokirjoituksia ja -runoja, varsinkin sodan loppuvaiheessa, ne olivat useimmiten joko läheisten tai taistelutovereiden kirjoittamia ja niissä ylistettiin kaatunutta vainajaa. Muistokirjoituksissa usein toistettiin myös samoja vapauskertomukseen liittyviä piirteitä, joita esiintyi muussa propagandassa. Muistokirjoituksissa kerrottiin esimerkiksi vainajan lähteneen sotimaan sortoa ja maanpettureita vastaan innokkaana ja usein vapaaehtoisena, kaatuneen kunniankentillä vapauden puolesta ja omanneen monia yleviä ominaisuuksia.²⁸⁸ Vaikka muistokirjoitukset lienevät olleet myös vilpittömiä kunnianosoituksia kaatuneille omaisten ja tovereiden puolesta, ovat ne olleet myös omiaan vahvistamaan käsitystä vapaussotakertomuksesta.

²⁸⁴ KP 30.4.1918: ”Sankarihautajaiset Kälviällä.”

²⁸⁵ KP 13.4.1918: ”Vapaussankarien hautaus.”

²⁸⁶ Muista hautajaisseremonioista katso esimerkiksi KP 19.2.1918: ”Oulun taistelussa kaatuneiden hautaus Kannuksessa.”, KP 14.3.1918: ”Vapaussankarien hautaus Vaasassa.” KP 23.4.1918: ”Vapaussankarien hautaus Ullavassa.”

²⁸⁷ Jokinen 1999,141-143.

²⁸⁸ Esimerkiksi KP 4.4.1918: ”Eero Kuusisto; In memoriam” ja ”Ilmari Oksanen; In memoriam.”, KP 11.4.1918: ”Rikhard Asmuntelan Muistolle.” Muistorunoista katso esimerkiksi KP 16.4.1918: ”Sankari parien ääressä.” ja KP 20.4.1918: ”Sankarin haudalla.”

Mannisen mukaan rintamakirjeet ja sisällissotaan liittyvät uutiset sisälsivät vähän kuvailevaa tai ohjaavaa propaganda-ainesta, minkä hän vuoksi ei ottanut niitä huomioon tutkimuksessaan.²⁸⁹ Olen kuitenkin itse hieman eri mieltä, sillä retoriikan näkökulmasta sotakirjeenvaihtajien kertomukset toimivat eräänlaisina asiantuntijalausuntoina, jotka voivat todeta paikan päällä asian olevan näin.²⁹⁰ Vaikka *Keskipohjanmaan* omien sotakirjeenvaihtajien kirjeet sisälsivät pääasiassa kuvailuja sotatapahtumista, kuitenkin esimerkiksi Keski-Pohjanmaan alueelta lähteneet miehet ja ylipäätään valkoisen armeijan joukoissa taistelevat kuvattiin suotuisassa valossa. Esimerkiksi 12.3.1918 ilmestyneessä *Keskipohjanmaassa* julkaistiin nimimerkillä R.L. kirjoittaneen sotakirje, jossa hän kertoo nyt vihdoin tulleen keski- ja pohjoispohjalaisten vuoro ottaa roolia eteläpohjalaisten rinnalla: *”Kilvan rientää sieltä eri pitäjistä uljaita vapaaehtoisia joukkueita toinen toisena perässä tervehtimään ”puniikkeja” ja ”ryssiä”. Pojat näyttävät reippailta ja mieli on innostunut sen huomaa kaikesta. Näyttä todellakin heti alun pitäen vallitsevan oikein ”pohjalainen kurssi”.*²⁹¹ Rintamalta tulleiden kertomusten perusteella julkaistu uutisessa taas kerrotaan Tampereen taisteluissa on runsaasti kaatunut miehiä, mutta: *”...samalla kun tieto herättää surua, herättää se myös tyytyväisyyttä, sillä se osoittaa etteivät poikamme ole säästäneet itseään vaan ovat urhollisesti ottaneet osaa taisteluun isänmaan vapauttamiseksi.*²⁹² Jutussa selitetään yksityiskohtaisesti, kuinka urheasti kokkolaiset ovat taistelleet ja kaatuneet rintamalla ja lopuksi todetaan: *”Joka tapauksessa on todella ilo kuulla, että Kokkolan pojat eivät ole hetkeäkään epäilleet, vaan silloin kun on käsky kuulunut, reippaasti hyökänneet eteenpäin ja täyttäneet velvollisuutensa kuin miehet.”* *Keskipohjanmaassa* esiintyneissä kirjoituksissa onkin havaittavissa selkeä diskurssi, jossa keskipohjalaiset soturit halutaan kuvata yhtä urheiksi kuin eteläiset naapurit. Esimerkiksi 20.4.1918 ilmestyneessä kirjoituksessa, *Havaintoja rintamalta*, jossa selvitetään missä yksiköissä keskipohjalaisia palvelee ja sen yhteydessä todetaan:

*”Se maine, jonka piirimme sotapojat ovat saavuttaneet, on joka suhteessa samalla korkealla tasolla kuin Pohjanmaaa soturien yleensä, sen he saavat yhteisesti jakaa, ja jos muut näistä ovat yksityisiä urotöitä tehneet, niin on niitä karttunut meidänkin poikiemme osalle. Sekä lukuisat uhrin että vapaudenristit ovat tästä selvänä todistuksena.”*²⁹³

²⁸⁹ Manninen 1982, 4.

²⁹⁰ Jokinen 1999, 138-139.

²⁹¹ KP 12.3.1918: ”Sotakirje rintaman selkäpuolelta.”

²⁹² KP 4.4.1918: ”Kokkolan pojat rintamalla.”

²⁹³ KP 20.4.1918

Eteläpohjalaisten roolin ollessa suuri koko sodan ajan, pyrittiin *Keskipohjanmaassa* esittämään omat vapaussoturit yhtä urheina pohjalaisina.

4.4.6 Talonpoika Suomen pelastajana

Keskipohjanmaan maalaisliittolainen puoluekanta ja lehden sanoman suuntaaminen maalaisväestölle näkyi talonpoikaisuuden tai maalaisuuden korottamisessa korkeampaan arvoon lehden eri julkaisuissa sisällissodan aikana. *Keskipohjanmaa* ei tee kuitenkaan poikkeusta, sillä myös muut valkoisen Suomen alueella ilmestyneet sanomalehdet pyrkivät esittämään talonpoikaiston valtakunnan parhaimmistona, mutta maalaisliittolaisissa lehdissä edellä mainittu seikka erityisesti korostui²⁹⁴. Ylipäätään maalaisliiton näkyvyydestä *Keskipohjanmaan* sivuilla voidaan lisäksi todeta, että ennen sisällissotaa ja sen aikana tuleviin kunnallisvaaleihin liittyvissä pääkirjoituksissa, kannustettiin lehden lukijoita luonnollisesti kannattamaan maalaisliittoa.²⁹⁵ Lisäksi muiden maalaisliittolaisten lehtien ja edustajien julkaisuja julkaistiin säännöllisesti *Keskipohjanmaassa* ennen sisällissotaa ja sen aikana.

Selkein kannanotto maamiehen nostamisesta Suomen todelliseksi selkärangaksi ilmenee *Keskipohjanmaan* vuoden 1918 helmikuun puolessa välissä julkaistun lehden pääkirjoituksessa. Pääkirjoituksessa todetaan aikamme nuijasodan alkaneen ja maamiehen roolia kuvataan näin: ”Maanmiehet! Teidän puoleenne on totuttu aina hädän hetkellä kääntymään. Talonpojan puoleen ovat tässä maassa aina katseet kääntyneet silloin, kun voimat muilla takoilla ovat alkaneet pettää. Ja apu on aina tullut.”²⁹⁶ Seuraavan kerran maalaisuudelle omistettu pääkirjoitus ilmenee vasta huhtikuun lopulla, jolloin kuvataan eräänlaisen ”maahengen” syntyneen. Kyseisessä pääkirjoituksessa todetaan maalaisen tietävän yhteiskunnan lepäävän hänen ja vertaistensa hartioilla. ”Maahengen” vaikutuksesta maalaisten tulisi alkaa kehittää itseään ja samalla muuta yhteiskuntaa.²⁹⁷ Voimakkaita kannanottoja talonpoikaisuuden tai maalaisuuden puolesta sisällissodan aikana ilmeni myös *Keskipohjanmaan* muissa julkaisuissa. Esimerkiksi 26.3.1918 *Keskipohjanmaassa* julkaistiin alun perin *Savon sanomien* julkaisu: ”Mistä syytetään maamiestä?”, jossa korostettiin

²⁹⁴ Manninen 1982, 163–164.

²⁹⁵ Esimerkiksi KP 22.1.1918: ”Kunnallisvaalien johdosta, yleisiä periaatteita maalaisliiton kannalta.” ja KP 21.2.1918: ”Nykyinen tilanne ja kunnallisvaalit.”

²⁹⁶ KP 14.2.1918: ”Voitto on meidän.”

²⁹⁷ KP 27.4.1918: ”Maahengestä.”

vapaustaistelun päätyttyä maamiehen verellä ostaneen vapauden, kuinka maamies on tämän kansan voima ja tulevaisuus on hänen käsissään.²⁹⁸

Myös 6.4.1918 *Keskipohjanmaa* lainasi *Saarijärven Paavoja* julkaisemalla, ”*Nykyinen tilanne maalaisen silmällä katsottuna.*” -nimisen julkaisun. Julkaisussa todettiin esimerkiksi maamiehen antaneen raskaimmat uhrin isänmaalle, sodan syttyessä maalta lähti runsaasti vapaaehtoisia ja kuinka he tiesivät mihin aika ja kärsivien veljien hätä velvoittavat, tämän vuoksi kaupunkilaisten ei enää luulisi vastustavan yhteiskunnallisia uudistuksia maaseudun hyväksi.²⁹⁹ Saksalaisten vallattua Helsinki julkaisivat Helsinkiin jääneet maalaisliiton kansanedustajat julistuksen Suomen sankarillisille vapauttajille ja omille valitsijoilleen julistuksen, jossa todetaan Suomen maatalviljelevän väestön olevan kansallisesti luotettavin ja voimakkain väestöaines, tästä on Suomen valtiollisen ja kansallisen olemuksen turva löydettävissä vastaisuudessa.³⁰⁰ Vaikka edellä mainitut julkaisut ovat muilta lainattuja julkaisuja, jotka *Keskipohjanmaa* on uudelleenjulkaissut, eivät ne liene syyttä päätyneet lehden sivuille. Konsensuksella vahvistaminen onkin yksi retorinen tehokeino³⁰¹, tässä tapauksessa muiden maalaisliittolaisten lehtien ja edustajien julkaisujen todetessa maalaisväestön olevan yhteiskunnan kärsinein osapuoli, mutta samalla yhteiskunnan pelastaja, vahvistaa se *Keskipohjanmaan* käsitystä tästä asiasta.

Jokisen mukaan keskeistä on pohtiessamme puhe-yleisö suhdetta, ketä tai keitä lopulta pyritään vakuuttamaan puheella tai tekstillä.³⁰² Pohtiessamme siis *Keskipohjanmaan* lähtökohtia, joka on lehden mukaan maalaisten perustama ja sen oma äänenkannattaja³⁰³, ei liene yllättävää maalaisväestön nostaminen kansankynttilän asemaan. Sisällissodan jälkeen *Keskipohjanmaan* pääkirjoituksissa alettiin voimakkaasti kritisoida kuningaskuntahanketta toteamalla esimerkiksi, että vapaustaistelua ei käyty yksivallan puolesta, jonka hoviin ruotsinkielinen ylimystö pesiytyisi.³⁰⁴ Samassa pääkirjoituksessaan *Keskipohjanmaa* toteaa, että punainen hirmuvalta on kaltoinkohdellut voimakkaimmin maatalviljelevää väestöä ja olisi tämän vuoksi oikeutettu koston punaisia kohtaan, mutta se ei ajaudu taantumuksen tielle ruotsinkielisen ylhäisön tavoin.³⁰⁵ Hallintomuotokiistassa eli

²⁹⁸ KP 26.3.1918: ”Mistä syytetään maamiestä?”

²⁹⁹ KP 6.4.1918: ”Nykyinen tilanne maalaisen silmällä katsottuna.”

³⁰⁰ KP 4.5.1918: ”Maalaisliiton Helsingissä olleiden edustajien julistus; Suomen sankarillisille vapauttajille ja omille valitsijoillemme.”

³⁰¹ Jokinen 2002, 138-139.

³⁰² Jokinen 1999, 128-129.

³⁰³ KP 4.12.1918: ”Keski-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaan maalaisväestön äänenkannattaja”.

³⁰⁴ KP 21.5.1918: ”Valtiomuotomme.” Myös maakunnassa järjestetyissä kokouksista uutisoidessa kerrotaan kuntien asettautuneen tukemaan tasavaltaa, KP 21.5.1918: ”Kuningaspuuha ja maalaiset.”

³⁰⁵ KP 18.5.1918: ”Mistä taantumuksen tuulet puhaltavat?”

sodan jälkeisessä riidassa siitä, tulisiko Suomesta muodostaa kuningaskunta vai tasavalta, tasavaltaa kannattaneet maalaisliitto sekä nuorsuomalaiset korostivat argumenteissaan monarkian merkitsevän yksinvaltaa, kansasta vieraannuttavaa virkamiesvaltaa, juonittelevaa hovია, kansanvallan vastaisuutta ja epäkansallisuutta³⁰⁶, joten *Keskipohjanmaan* kritiikki ei tee tässä poikkeusta verratessa tasavaltalaiseen linjaan. Kuitenkin voidaan todeta, että Suomen pelastanut talonpoika oli siis sodan jälkeenkin Suomen edistyskellisin kansanryhmä, ainakin *Keskipohjanmaan* mukaan.

5 Johtopäätökset ja pohdintaa

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli siis selvittää, miten *Keskipohjanmaa* suhtautui Suomen sisällissotaan ja sen osapuoliin. Ensinnäkin voittanee aluksi todeta, että *Keskipohjanmaan* alettua ilmestyä juuri itsenäistymisjulistuksen kynnyksellä, oli yhteiskunnallinen jakautuminen jo täydessä vauhdissa. Molemmat tulevan sodan osapuolet näkivät vastakkaisen kiistakumppanin syypäinä yhteiskunnalliseen levottomuuteen ja *Keskipohjanmaan* voidaan katsoa hypänneen mukaan tähän kelkkaan vasta sen viime metreillä. *Keskipohjanmaan* alettua ilmestyä, kritiikkiä alettiin kohdistamaan voimakkaasti sosialidemokraattista puoluetta ja punakaarteja vastaan. Sosialidemokraattisen johdon nähtiin olevan syypäitä ennen sotaa vallitseviin levottomuuksiin, *Keskipohjanmaan* mukaan sosialidemokraattisen johdon levittämä vihan kylvö eli puolueen johdon levittämä vihapuhe, oli pääsyy punakaartien väkivallan tielle ja ovat täten syypäitä levottomuuksiin. Retorisesti tarkasteltuna tämä oli yksi merkittävä diskurssi, jota *Keskipohjanmaassa* hyödynnettiin vastapuolen mustamaalaamiseksi. Punakaartit kategorisoitiin ennen sisällissotaa ryöväreiden ja murhamiesten koplaksi, jotka uhkaavat Suomen kansalaisten henkeä ja omaisuutta, suojeluskunnat nähtiin taasen kansalaisten hengen ja kotien turvaajana, muodostaen kontrastiparin punakaarteille. *Keskipohjanmaan* voidaan siis katsoa olleen osa porvarillista rintamaa syyllistäessään levottomuuksista voimakkaasti sosialidemokraatteja ja punakaarteja. Toisaalta ottaen huomioon *Keskipohjanmaan* maakunnan äänestyskäyttäytyminen, tämän tyyppinen propaganda lienee ollut suotuisaa alueelle, jossa sosialidemokraattien kannatus on ollut muuta maata alhaisempaa. Ennen sisällissotaa myös venäläiset sotajoukot kategorisoitiin väkivaltaan taipuvaisiksi ryöväreiksi, joiden poistumista toivottiin hartaasti. Venäläisten sotilaiden harjoittamasta väkivallasta uutisoitiin

---

³⁰⁶ Vares 2009, 383-384.

näyttävästi ja niitä kuvailtiin yksityiskohtaisesti. *Keskipohjanmaan* mukaan vasta itsenäiseksi julistautuneen Suomen itsenäisyys ei voisi olla todellinen, jos nämä vieraan vallan joukot majailisivat Suomessa, tämä oli yksi merkittävä diskurssi, jota *Keskipohjanmaa* hyödynsi julkaisuissaan.

Sisällissodan alettua *Keskipohjanmaan* mukaan valkoinen osapuoli kävi vapaustaistelua venäläisiä sotajoukkoja ja isänmaanpettureita vastaan. Aktivistien tuoma ajatus vapaussodasta levisi nopeasti myös *Keskipohjanmaan* julkaisuihin ja sitä hyödynnettiin erityisesti Vienan Karjalan kysymyksessä, jossa *Keskipohjanmaa* asettui kannattamaan Vienan Karjalan liittämistä Suomeen kansantieteellisin ja sotilaallisin perustein. *Keskipohjanmaan* voidaan siis mieltää sodan Venäjää vastaan olleen todellinen.

Erityisesti sodan alussa venäläiset ja punakaarti pyrittiin esittämään aseveljinä, jotka sotivat yhdessä Suomen itsenäisyyden tuhoamiseksi. Kokkolassa käyty pienimuotoinen taistelu venäläisten sotilaiden ja suojeluskunnan välillä lienee vaikuttanut tähän kantaan päättymiseen, mutta sodan alussa yhteistyön korostaminen sisälsi myös runsaasti propagandaelementtejä. Yhteistyön korostamisen vähentyessä maalisi- ja huhtikuun aikana, korostettiin sodan päättymisen jälkeen taistelun käydyn vuosisataista vihollista ja sisäistä sortoa vastaan. Valkoisen armeijan tueksi saapuneet saksalaiset sotajoukot kuvattiin mahtavaksi ja epäitsekäksi liittolaiseksi, taasen Ruotsi oli pahemman luokan kavaltaja Ahvenanmaan toimiensa vuoksi.

Roseliuksen nimittämän vapaussotakertomuksen piirteitä esiintyi runsaasti *Keskipohjanmaassa*. Sodan alusta asti *Keskipohjanmaan* lukijakuntaan pyrittiin vaikuttamaan niin, että väestö osallistuisi osana sisällissotaa valkoisen armeijan riveissä ja tukisi tätä taistelua parhaansa mukaan, esimerkiksi yleisen innostuksen korostaminen ei liene syyttä päätenyt lehden sivuille. Vapaustaistelussa kaatuneiden hautajaisista muodostui seremoniatilaisuuksia, joista uutisoitiin näyttävästi ja näin vahvistettiin vapaussotakertomusta. Muistokirjoituksissa korostettiin niin ikään vapaussotureiden urheutta ja toimivat näin vapaussotakertomuksen vahvistajina. Keskipohjalaiset vapaussoturit kuvattiin eteläpohjalaisten veroisina miehekkäinä satureina, jotka ovat yhtä urhollisesti osallistuneet sisäiseen kamppailuun. Vapaussoturit pyrittiin esittämään miehuuden huipentumana, jotka vapauttaisivat isänmaan sorrosta. Talonpoika esitettiin muiden maalaisliittolaisten lehtien tavoin kansakunnan parhaimmistona, tosin lukijakunnassa lienee myös ollut tilausta tällaiselle tulkinnalle.

Punainen vastapuoli esitettiin sodan alusta asti brutaalina ja vastenmielisenä joukkona, joka sortuu mitä ihmeellisempiin laittomuuksiin, punaisiin pyrittiin myös liittämään monia siveettömiä ominaisuuksia, kuten runsas alkoholikäyttö. Osana propagandaa terroria korostettiin voimakkaasti vastapuolen demonisoimiseksi, tosin näin oli toimittu jo monissa maissa ensimmäisen

maailmansodan aikana. Sodan loppuvaiheessa *Keskipohjanmaassa* vaadittiin jo jonkinasteista puhdistusta, missä sodan konkretisoituminen näkyi selkeimmin. Huomattavaa on myös valkoisesta terrorista tyystin vaikeneminen, sillä Kokkolan vankileiriä ei esimerkiksi esiintynyt *Keskipohjanmaan* kirjoituksissa. Naisten osallistuminen ase kädessä lopulta tyrmättiin niin ikään *Keskipohjanmaan* kirjoituksissa, aseisiin langennut nainen nähtiin osassa lehden kirjoituksia yhteiskunnan pohjasakkana. Sosialidemokraattisen puolueen johto pyrittiin esittämään punakaartit sisällissotaan yllyttäeinä kelmeinä, jotka sodan lopussa hävyttömästi jättivät joukkonsa paeten Pietariin. Mannisen esittämiä propagandan välineitä ja kuvastoa esiintyi myös *Keskipohjanmaassa*, mutta en enää tässä vaiheessa niihin palaa.

Yhteenvedona todettakoon, että *Keskipohjanmaan* sisällissodan aikana esittämät väitteet punaisista ja sen johdosta esiintyivät jo voimakkaina ennen sisällissotaa. *Keskipohjanmaan* voidaan myös todeta olleen osana porvarillista ja maalaisliittolaista lehdistöä sisällissodan aikana. *Keskipohjanmaa* myös selkeästi pyrki vaikuttamaan siihen, että lukijakunta osallistuisi sotaan osana valkoista armeijaa. Omintakeisen leiman muodostivat halu nostaa keskipohjalaiset yhtä urheiksi sotureiksi eteläisten pohjalaisten rinnalle, osana niin sanottua pohjalaista kurssia.

Lähteet ja kirjallisuus

Lehdet

Ilkka 31.1.1918

Keski-Pohjanmaa 4.12.1917-31.5.1918

Saarijärven Paavo 21.3.1918

Valkoinen Suomi 20.4.1918

Digitaaliset lähteet

Suomen virallinen tilasto. XXIX vaalitulasto. Eduskunta-vaalit vuonna 1907-1908. Helsinki 1909, Keisarillisen Senaatin Kirjapainossa.

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/67212/evaa1_1907_1908.pdf?sequence=1&isAllowed=y

luettu 26.2.1918

luettu 26.2.1918

Suomen virallinen tilasto. XXIX vaalitulasto. Eduskuntavaalit vuonna 1910. Helsinki 1911, Keisarillisen Senaatin Kirjapaino.

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/67213/evaa4_1910.pdf?sequence=1&isAllowed=y

luettu 26.2.1918

Suomen virallinen tilasto. XXIX vaalitulasto. Eduskuntavaalit vuonna 1913. Helsinki 1914, Keisarillisen Senaatin Kirjapaino.

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/67208/evaa6_1913.pdf?sequence=1&isAllowed=y

luettu 26.2.1918

Suomen virallinen tilasto. XXIX vaalitulasto. Eduskuntavaalit vuonna 1916. Helsinki 1917, Suomen Senaatin Kirjapaino.

https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/67201/evaa7_1916.pdf?sequence=1&isAllowed=y

luettu 31.1.2018

Suomen virallinen tilasto. XXIX vaalitulasto. Eduskuntavaalit vuonna 1917. Helsinki 1919, Valtioneuvoston Kirjapaino.

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/67199/evaa8_1917.pdf

luettu 31.1.2018

Tutkimuskirjallisuus

Alasuutari, Pertti 1994. Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere.

Audoin-Rouzea, Stéphane & Becker, Annette 2003. Understanding the Great War. Hill and Wang. New York.

Billig, Michael 1987. Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology. Cambridge University Press, Cambridge.

Ekman-Salokangas, Ulla 2004. Suur-Lohtajan historia III; 1910-luvulta 1980-luvulle. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Fairclough, Norman 1997. Miten media puhuu. Käännös Virpi Blom & Kaarina Hazard. Vastapaino, Tampere.

Klinge, Matti 1983. Vihan veljistä valtiososialismiin; Yhteiskunnallisia ja kansallisia näkemyksiä 1910- ja 1920-luvuilta. Toinen painos. WSOY:n graafiset laitokset, Juva.

Kuisma, Markku 2007. Modernia Suomea rakentamassa. Suomen Arjen Historia, Modernin Suomen synty. WS Bookwell Oy, Porvoo.

Haapala, Pertti 1995. Kun yhteiskunta hajosi; Suomi 1914-1920. Painatuskeskus Oy, Helsinki.

Haapala, Pertti & Tikka, Marko 2012. Vallankumous, sisällissota ja terrori Suomessa vuonna 1918. Teoksessa: Sodasta rauhaan. Väkivallan vuodet Euroopassa 1918–1923 toim. Robert Gerwarth & John Horne. Suom. Tatu Henttonen. Osuuskunta Vastapaino, Tampere. 107–121.

Haapala, Pertti 2009. Tie sotaan. Teoksessa: Sisällissodan pikkujättiläinen toim. Haapala Pertti & Hoppu Tuomas. WS Bookwell Oy, Porvoo. 58-89.

Hentilä, Seppo 2018. Pitkät varjot; Muistamisen historia ja politiikka. Kustannusosakeyhtiö Siltala, Helsinki.

Hoppu, Tuomas 2009. Taistelevat osapuolet ja johtajat. Teoksessa: Sisällissodan pikkujättiläinen toim. Haapala Pertti & Hoppu Tuomas. WS Bookwell Oy, Porvoo. 112-145.

Hoppu, Tuomas 2009. Helmikuun rintamataistelut. Teoksessa: Sisällissodan pikkujättiläinen toim. Haapala Pertti & Hoppu Tuomas. WS Bookwell Oy, Porvoo. 146-172.

Hoppu, Tuomas 2017. Sisällissodan naiskaartit; Suomalaisnaiset aseissa 1918. Gummerus Kustannus Oy, Juva.

Heikkinen, Anja & Leino-Kaukiainen, Pirkko 2011. Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle. Kariston Kirjapaino Oy, Hämeenlinna.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen Eero 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino, Jyväskylä.

Junnila, Heikki 1987. Perhonjokilaakson historia. Halsuan, Kaustisen, Perhon ja Vetelin historia 1860-luvulta 1980-luvulle. Keski-Pohjanmaan kirjapaino Oy, Kokkola.

Lackman, Matti 2009. Jääkäriliike. Teoksessa: Sisällissodan pikkujättiläinen toim. Haapala Pertti & Hoppu Tuomas. WS Bookwell Oy, Porvoo. 48–57.

Lasswell, Harold D. 1927. Propaganda Technique in the World War.

Lintunen, Tiina 2009. Naiset sodassa. Teoksessa: Sisällissodan pikkujättiläinen toim. Haapala Pertti & Hoppu Tuomas. WS Bookwell Oy, Porvoo. 282-296.

Manninen, Turo 1982. Vapaustaistelu, kansalaissota ja kapina: Taistelun luonne valkoisten sotapropagandassa vuonna 1918, Jyväskylä.

Meinander, Henri 1999. Tasavallan tiellä; Suomi Kansalaissodasta 2000-luvulle. Oy Nord Print Ab, Helsinki.

Paasivirta, Juhani 1957. Suomi vuonna 1918. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo.

Paavolainen, Jaakko 1966. Poliittiset väkivaltaisuuudet Suomessa 1918 I. ”Punainen terrori”. Helsinki.

Paavolainen, Jaakko 1967. Poliittiset väkivaltaisuuudet Suomessa 1918 II. ”Valkoinen terrori”. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Pekkalainen, Tuulikki 2011. Susinartut ja pikku immet; Sisällissodan tuntemattomat naiset. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Poteri, Juha 2009. Sankarihautaus vapaussodassa – valkoisten kaatuneiden hautaaminen Suomessa vuonna 1918. PK-Koulutuskeskus, Helsinki.

Pörsti, Joonas 2017. Propagandan lumo; Sata vuotta mielen hallintaa. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki.

Roselius, Aapo 2010. Kiista, eheys, unohdus; Vapaussodan muistaminen suojeluskuntien ja veteraaniliikkeen toiminnassa 1918-1944. Vammalan kirjapaino Oy, Sastamala.

Salokangas, Raimo 1982. Puolueen aseet; Maalaisliiton sanomalehdistön synty ja sen asema puolueessa ja sanomalehtimarkkinoilla 1906-1916. Vammalan kirjapaino, Vammala.

Sandkvist, Tuomo 1991. Itsenäistymisen vuodet Keski-Pohjanmaalla. K-P Paino, Kokkola.

Tikka, Marko 2004. Terrorin aika; Suomen levottomat vuodet 1917-1921. Gummerrus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Toiviainen, Hillevi 1994. Kokkolan kaupungin historia IV osa 1879-1945. Ykkös-Offset OY, Vaasa.

Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo 1998. Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia. Oy Edita Ab, Helsinki.

Turunen, Mirja 2005. Veripellot; Sisällissodan surmatyöt Pohjois-Kymenlaaksossa 1918. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.

Vares, Vesa 2009. Kuningashankkeesta tasavallan syntyyn. Teoksessa: Sisällissodan pikkujättiläinen toim. Haapala Pertti & Hoppu Tuomas. WS Bookwell Oy, Porvoo. 377-394.

Ylikangas, Heikki 1993. Tie Tampereelle. Dokumentoitu kuvaus Tampereen antautumiseen johtaneista sotatapahtumista Suomen sisällissodassa. Viides painos. WSOY, Porvoo.

Liitteet

Kuva 1

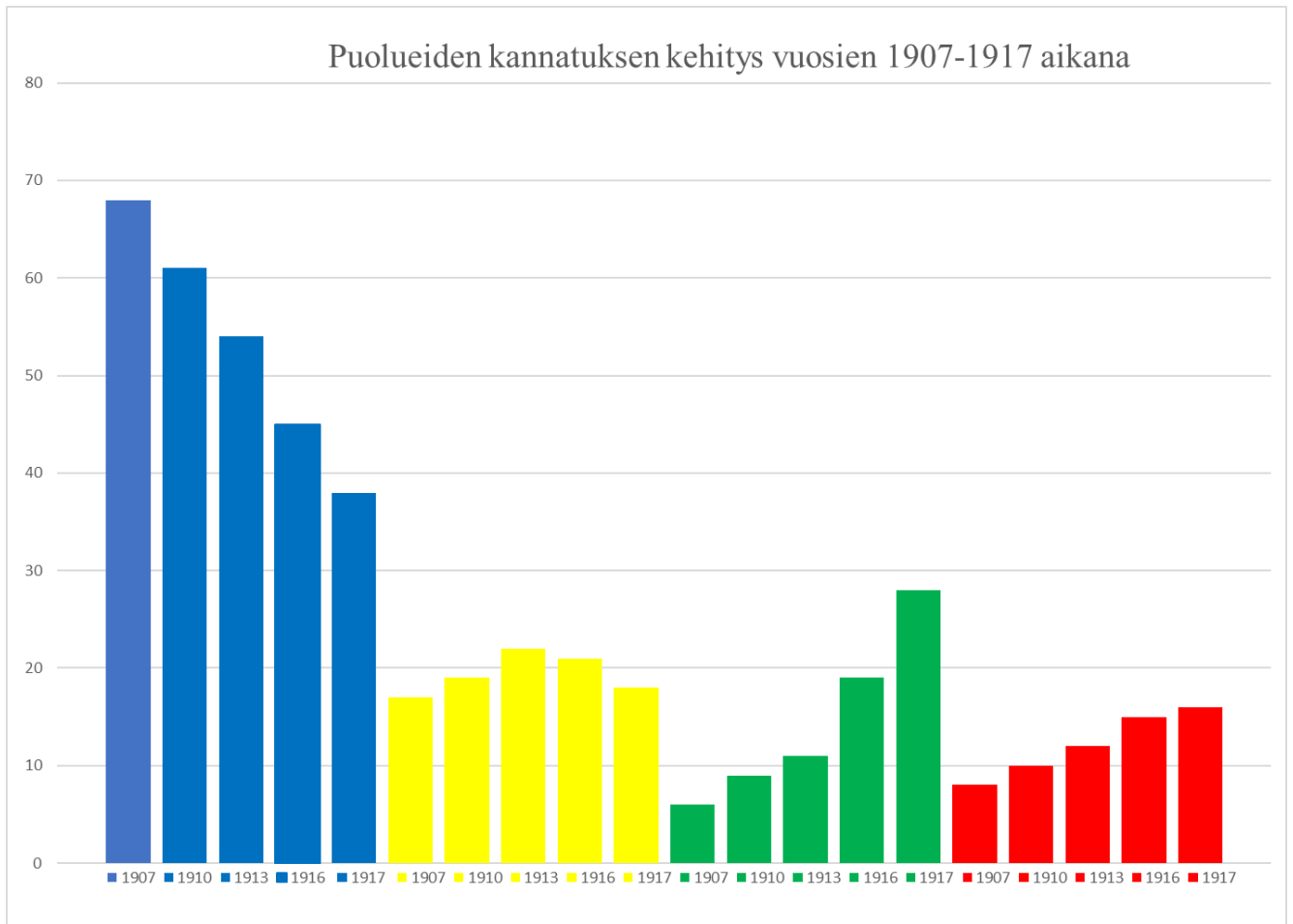

Kuva 2

Keski-Pohjanmaan nykyinen maakunta kuvassa 1. Kuvassa 2 vihreällä on merkattu Lestijokilaakson kunnat, punaisella Perhojokilaakson ja Kokkolan kaupunki sinisellä.

Lähteet: Wikipedia ja Keski-Pohjanmaan seutukirjastoselytys vuodelta 2009.

Liite 1.

Lähteet: Suomen virallinen tilasto 1907-1919.

Liite 2.

Yllä olevassa kaaviossa on kuvattu sinisellä vuosien 1907-1913 välisenä aikana suomalaisen puoleen ja vuosina 1916 ja 1917 suomalaisten puolueiden yhteinen prosentuaalinen kannatus Lesti- ja Perhojokilaakson, Kokkolan kaupungin ja sen maalaiskunnassa. Keltaisella on taasen kuvattu ruotsalaisen kansanpuolueen, vihreällä maalaisliiton ja punaisella sosialidemokraattisen puolueen kannatus kyseisenä ajanjaksona.